

Targalt hirmu ületades

Maailma avarumise ajaloos on vähe suuri ekspeditsioone ja avastusretki, mille osaks poleks ka hirm ja pisarad. Palju reise on olnud halva ettevalmistuse tõttu algusest peale ebaõnnestumisele määratud. Nii hukkus 1912. aastal Robert Falcon Scott kogu oma meeskonnaga võidujooksul lõunapooluse avastamise au eest. Tihti ei olegi võimalik ette näha äkitsi teele sattuvaid ootamatusi. Olgu siin näiteks kas või suure Inglise meresõitja James Cooki tapmine polüneeslaste poolt Hawaii saarestikus 1779. aastal.

Kui palju varaseid meresõitjaid ei tulnud koju tagasi: Fernão de Magalhães, Luis Torres, John Davis, Georg Bass – kõiki neid nimesid ei jõua keegi üles lugeda. Arvukalt ohvreid on nõudnud polaaralade uurimine: Willem Barents, John Franklin, Salomon André, Roald Amundsen, Alfred Wegener, Vitus Bering. Jens Munk, kes otsis 17. sajandil Põhja-Jäämere kaudu teed Hiinasse ja Indiasse, tuli küll ise tagasi, aga enamik tema meeskonnast hukkus teel.

Kõrbematkad on nõudnud paljude uurijate elu: Alexander Laing, Charles de Foucauld, Mungo Park, Eduard Schnitzer, Werner Munzinger.

Oma suurtelt avastusreisidelt ei jõudnud koduse kamina ette ka David Livingstone ja Nikolai Prževalski, kui nimetada veel mõni üldtuntud nimi.

Ka Eestimaalt on alanud reiseid, mille lõpp on olnud sootuks teistsugune, kui sooviti. Nii jäi 1902 Bennetti saare lähistel kadunuks polaaruurija Eduard Toll. Nõukogude ajal hukkusid mägedes tuntud alpinistid Heino Paltser, Priit Vürst, Erik Reino ja Tõnu Tennisson. Katastroofiga lõppes eestlaste mootorpaadiretk Venemaal, kus Volhhovo veehoidla tormis uppis paat kahe mehega. Taasiseseisvumise ajal kaugmatkadele läinutest pole samuti kaks eestlast elavatenä tagasi tulnud.

Kui loeme edukaid maadeavastajaid Nansenit, Shackeltoni või Hedeni, leiame nendegi raamatuist ülestunnistusi piiripealsest kurnatusest, meelegeitest, lootusetusest, hirmust.

Olen ise tundnud hirmu ja ebalust ookeanil üle ekvaatori seilates ning öist äikesetorni üle elades. Olen tundnud hirmu ja viha, kui Ameerika politseinikud käeraud mu randmete ümber kinni kruvisid. Olen tundnud hirmu ja teadmatusust, kui mind Sambia mustad automaaturid vangimajja eskortisid. Henrique Meresõitja, kes pani aluse 15.-16. sajandi Portugali maadeavastusepohhile, tajus väga selgelt oma meremeeste hirmu seilata teadmatusse – mööda Aafrika rannikut üha lõuna poole. Ta planeeris portugallaste reiseid nii, et iga järgmine merematk oli eelmisest sammukese pikem, sammukese raskem. Just nimelt sammukese võrra ja mitte rohkem.

Ükski mõistlik alpinist ei ürita esimese mäena vallutada Džomolungmat. Keegi ei purjeta ümber maailma enne, kui teab, kas ta ikka merehaigust talub.

Alustagem siis oma maadeavastamisi väikeste mõistlike matkadega!

Tiit Pruuli
ja **GO Discoveri meeskond**

Toimetus

GO Discover

Tel 631 0158, Faks 631 0159

e-post: godiscover@godiscover.ee

Toompuiestee 37, Tallinn 10133

www.godiscover.ee

Toimetajad

Andre Nõmm: andre@godiscover.ee

Tiit Pruuli: pruuli@godiscover.ee

Tiit Riisalo: riisalo@godiscover.ee

Kristjan-Erik Suurväl: kristjanerik@godiscover.ee

Villu Zirnask: villu@godiscover.ee

Keeletoimetaja: **Sandra Meigas**

Reklaam: **Toomas Jürjo** toomas@godiscover.ee

Kujundaja: **Tiit Lepp**

Kaardid: **Markus Untera (Regio)**

Tellimine

www.godiscover.ee/tellimine

e-post: tellimine@godiscover.ee

SMS teel: saada numbrile 54 554 555

SMS formaadis: GO eesnimi perekonnanimi aadress linn

Tellimusi võtavad vastu ka Eesti Posti sidejaoskonnad

Reklaam

www.godiscover.ee/reklaam

e-post: reklaam@godiscover.ee

Väljaandja

OÜ Matkaajakiri, Toompuiestee 37,

Tallinn 10133, Estonia

Trükk: Print Best

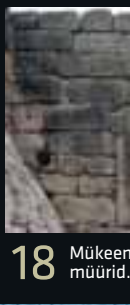
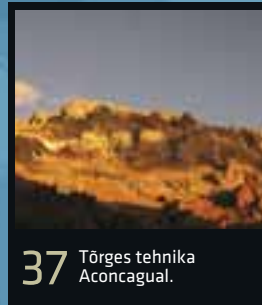
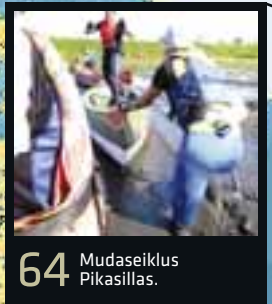
GO DISCOVER ilmub 4 korda aastas.

Ajakiri GO Discover on autorikaitse objekt. Toimetus ei vastuta reklaamide sisu ja keelekasutuse eest.

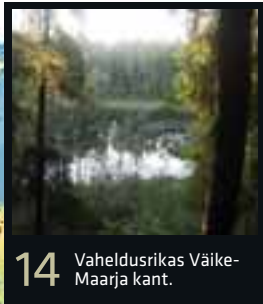
Sisukord

- 6 Uudised
- 7 Huvitav WWW / Villu Zirnask
- 8 Fred Jüssi äratav õpetus / Andre Nõmm
- 14 Sügisene retk Pandiverre / Jaan Masing
- 18 Autoga Ameerikat avastamas / Anvar Samost
- 21 Lõdvestav kultuurireis Mükeneesse / Sergei Stadnikov
- 24 Eraklik hipi Alaska Arktikas / Toomas Mikkor
- 30 Telgitest / Kristjan-Erik Suurväli
- 37 Tõrges tehnika mäestikuekspeditsioonil / Leivo Sepp
- 40 Kui õige teeks fotode asemel filmi... / Mikko Rand
- 42 Sri Lankas kaotatud paradiisi otsimas / Aivar Pihelgas
- 48 Vabatahtlikuna Indias / Kristina Kallas
- 53 Kuidas teha autentset India restorani / Jarmo Tuisk
- 54 Õilsad metslased, paganlikud inimsööjad / Karin Hiiemaa
- 56 Erna-mehel elu lõbus... / Tiit Riisalo
- 62 Seiklussport – mitte ainult hulludele / Kaja Pino
- 64 Ei ole halba võistlust, on halb varustus / Kaja Pino
- 68 ISC-i talvine seiklus Karpaczis / Maret Vaher
- 70 Indiana Jones ekvaatoril / Jaanus Piirsalu
- 71 Mis on maailma kõrgeima mäe nimi? / Tiit Pruuli
- 72 Sügismatk Endla looduskaitsealal / Siim Zöbin
- 73 Ristsõna
- 74 Laul – Toivo Tasa, Mihkel Zilmer

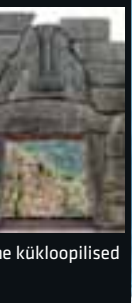

14 Vaheldusrikas Väike-Maarja kant.

68 65 tundi katkematut liikumist Karpaczis.

...e kükloopilised

54 Kust on pärit meie Aafrika ettekujutused?

48 Dharamsalas maailma parandamas.

42 Fotohetked Wadduwa kaluriküläst.

Kaks Eesti jalgratturit sõidab Pariisist Dakari

10. septembril startisid Eiffeli torni jalamilt Pariisi–Dakari rallile 30 jalgratturit, nende seas ka eestlased Margus Püvi ja Priit Salumäe. Võistluse finiš on 18. novembril.

Esimest korda toimuval rattasõidul osalejad peavad sadulas istuma kümme nädalat ja läbima selle ajaga 58 etapi jooksul kokku 7000 kilomeetrit. Pedaalijate keskmine päevateekond on 120 km, pikim 188 km. Kõrbeetappidel võib elavhõbedasamm näidata kuni 40 kraadi, lisaks tuleb ratturitel võtta pikki tõuse.

Vt www.bike-dreams.com ja dakar.hawaii.ee

Viis eestlast vallutasid Jevgenija Korženevskaja mäetipu

7. augustil vallutasid viis eestlast – Kristjan-Erik Suurväli, Priit Rooden, Priit Joosu, Hannes Oja ja Priit Simson – 7105-meetrise Jevgenija Korženevskaja mäetipu. 17. augustil käis Priit Joosu ära ka Ismoili Somoni (endise Kommunisti) tipus, mis asub merepinnast 7495 meetrit kõrgemal. Tadžikistanis asuvas Pamiiri mäestik on kuulsal Himaalajaga võrreldes raskemad ilmatüübid, kuid seekord oli ilm väga hea. Sellegipoolest ei pääsetud dramaatiliste seiklusteta – Ismoili Somonil aitas Rooden praktiliselt surmasuust välja lätlase, kel tekkis tipul laskudes ajuturse.

Ekspeditsiooniga tähistati Eesti alpinismi 50. tähtpäeva – tõusti kõige võimsamatele mäetippudele, kuhu Eesti alpinistidel oli toona võimalik tõusta.

Vt blogi pamiir.delfi.ee

Kaks eestlast tõusis Koh-i-Garmo (Lenini) tippu

Jaan Künnapu juhitud ekspeditsioonil Koh-i-Garmo ehk Lenini mäetippu jõudsid sihile kaks alpinisti. 17. augustil tõusid 7134-meetrise mäe tippu Kalle Ribelus ja Toivo Laan.

Tipuürituse teistest osalistest jõudsid Ivi Kalda 7000 m, Hanno Haamer 6500 m ja Heldur-Valdek Seeder 6400 m kõrgusele. 5300 m kõrgusel liustikul päästis grupp kahe Belgia alpinisti elu.

Alar Sikk läheb Antarktika kõrgeimat tippu vallutama

Alar Sikk, Tarmo Riga, Kalev Järvelill ja veel kolm inimest, kelle nimed polnud septembri alguseks kindlad, lähevad sel talvel vallutama Antarktika kõrgeimat tippu – 4892-meetrist Vinsoni mäge.

Mägi on tehniliselt suhteliselt kerge, kuid tõusu teeved raskeks kliimatingimused – käre pakane ning seda veelgi karedamaks muutvad sagedased tormid, mille käigus võivad tuulekihid puhuda kuni 40 meetrit sekundis.

Tsiklitega ümber Musta mere

Kaheksa EMM-Klubi mootorratturit (www.emm.ee) startis 14. augustil reisisse ümber Musta mere. Nad kavatsevad läbida kokku 12-14 riiki marsruudil: Eesti, Läti, Leedu, Valgevene, Ukraina, Venemaa, Gruusia, Armeenia, Türgi, Bulgaaria, Rumeenia, Ungari, Slovakkia, Poola, Leedu, Läti, Eesti.

Augusti lõpuks olid tsiklisõbrad läbinud ligi 7000 km ning jõudnud Rumeeniasse. Nende blogi asub aadressil www.emm.ee/blog/.

Seikleja.com tiim sõitis kajakkidega Tallinnast Helsingisse

Mihkel Sagar, Indrek Alas ja Valdek Udris sõitsid augusti keskel ühemehekajakkidel Tallinnast Helsingisse. Sõiduks kulus kolm päeva. Ööbiti Naissaare põhjatipus ning Naissaarelt linnulennul ca 45 km kaugusele jääval Stora Svärtö saarel.

„Enamasti oli OK – lainekõrgus mitte alla 1 m –, kuid aeg ajalt üllatasid selja tagant ka 2-meetrised „koletised“. Ja neid oli alati paar-kolm järjest. Selliste vahelt polnud ei maad ega kamraade näha – veesein ees, veesein taga ja külgedel,“ kirjutab Udris retkest (www.seikleja.com). „Kihnu-Ruhnu ots oli nii kehale kui ka vaimule palju-palju rängem,“ leidis ta siiski Helsingisse jõudes.

Rebaseonu naases Aafrikast

Möödunud aasta lõpus autoga läbi Aafrika sõitma läinud Rebaseonu (Ahto Tanner) jõudis pärast 8 kuud kestnud reisi õnnelikult koju tagasi. Rebaseonu reis lõppes Namiibias, üheks põhjuseks LAV-i bürokraatlikud viisareeglid.

„LAV-i jäi minemata aga ega see mind eriti ei häiri ka, sest 8 kuud on ikkagi pikk aeg. Vähemalt minu jaoks. Reisi lõpus oled küllastunud igasugustest müstifikatsioonidest ja uued asjad ei tundu enam nii huvitavad. Seega – miks mitte vahepeal puhata?“ lõpetab ta oma Aafrika-blogi (www.rebaseonu.net/go/aafrika)

Kui arvate, et olete käinud või minemas retkele, millest teistelgi Go Discoveri lugejatel oleks huvitav lugeda, andke sellest teada e-posti aadressil godiscover@godiscover.ee.

Vancouverist Kap Hoorni, Inglismaalt Lõuna-Aafrikasse

GO Discoveri toimetaja Villu Zirnask tutvustab kaht haaravat rattamatkblogi.

Reisiblogipaiku internetis:

www.travelblog.org
www.travelpod.com
www.bootsnall.com
www.travellerspoint.com
www.globenotes.com

makesomedaytoday.blogspot.com

„Läbipääsu ei ole“, „Hoia eemale“, „Eramaa“, „Kuri koer“ ja „Tere tulemast USA-sse – vabaduse maale“ – sellised sildid tervitasid mind, kui jõudsin Ühendriikidesse.“ Nõnda juhatab oma reisiblogi sisse ameeriklane hlrSch, kes alustas möödunud aasta suvel väntamist Vancouverist Kap Hoorni poole. Nüüdseks on ta jõudnud Argentinasse ja hakkab peagi võitlema Patagoonia tuultega.

hlrSch'i blogi koosneb dialoogidest teel kohatud inimeste ja iseendaga. Seal on filosoofilisi mõtisklusi, aga ka puhtpraktilise väärtusega fakte neile, kes kunagi samadesse kohtadesse plaanivad minna. Ja muidugi fotosid.

hlrSch'il on suurepärase oskus triviaalsetest dialoogidest midagi mõtlemapanevat leida. Vahel muutub tema tekst pisut poliitiliseks (aga oleks ka imelik, kui sellises kontrastide maailmas ei muutuks). Vahel on tema mõttemõlgutused veidravituid (neile, kes pole kuude kaupa üksi mööda maailma pedaalitud), rangelt suurtähti vältiv kirjaviis pole silmale just liiga kergesti haaratav... aga ikkagi on suurepärase, et ta veebis oma päevikut viitsib pidada.

Yellowstone'i rahvusparkist

mida sa ootad?

suur geiser peaks varsti purskama.

millal?

varsti... 12.30, pluss-miinus 90 minutit.

mida see tähendab?

see tähendab, et ta võib pursata 1 sekundi või ka umbes 1 tunni pärast. tõesti?

jah.

(nad istuvad maha ja ootavad... 80 sekundit möödub...)

olgu, me ei ole nii pühendunud kui sina, õnn kaasa!

suur geiser oli tõesti vaatamisväärt. ja kui teid huvitab, siis ta purskas kell

12.38. kuidas ma tean? sest keegi kutt röökis: „pole paha! ta jäi ainult 8 minutit hiljaks!“

Argentinast

ja nüüd olen ma Argentinast ja võin tõsimeeli öelda, et mitte kusagil mujal pole mu reisi vastu nii palju huvi tuntud. inimesed kuulavad mind üle igasugustes mu reisi puudutavates aspektides, nad satuvad vaimustusse, kulutavad minu peale oma filmi või megabaite. nad ütlevad, et teeksid midagi sarnast, kui saaksid. ma ütlen, et nad saavad. nad ütlevad, et see on võimatu. ma ütlen neile, et see on rumal. kus ma magan? kas mul ei hakka külm? kas ma käin duši all? kas ma ei tunne ennast üksildasena? kus iganes ma leian koha, mõnikord, mitte väga tihti, mitte kunagi, on mu vastused, millest viimane on muidugi suur vale.

www.travelblog.org/Bloggers/Stayloose

„Pika rattaretkete mõte sai alguse sellest hilisõhtusest vestlusest sõbraga.

„Mida ma peaksin oma eluga peale hakkama,“ küsisin mina. „Miks sa ei sõida jalgrattal Kaplinna?“ vastas tema. Teine mõjutaja oli juba lapsepõlvest pärinev kiindumus „Huckleberry Finn'is“ kirjeldatud totaalsesse põgenemisse ühiskonnast ning lihtsasse ellu. Tegelikult olen ma leidnud selle idee teostamise olevat raskema kui ette kujutasin. Üks asi on põgeneda ühiskonnast, kuid sa ei saa kunagi põgeneda iseene eest...“ Selliselt algab möödunud aastal Inglismaalt Lõuna-Aafrika poole väntama hakanud Ben'i blogi. Ben hakkas blogi pidama märtsis, kui oli jõudnud Jordaaniasse. Nüüdseks on ta läbinud ka Egiptuse, Sudaani ja Etioopia ning praegu seikleb tõenäoliselt kusagil Keenias.

Etioopiast

Milllega ma ei suuda kuidagi harjuda, on lapsed. Nende kisa ja hüüded – YOU, YOU, YOU – ning mõned visatud kivid võtavad mult viimasegi energia. Aga ma ei karda neid enam. Mõnikord olen ma nendega viisakas, mõnikord püüan nalja visata, mõnikord lihtsalt röögatan: „Fuck off“. Üks poiss räägib korralikku inglise keelt ja küsib, mis on mu rattakottides. Ütlen talle, et ühes on pliiaitsid ja teises kommid ning kolmandas mündid – kolm asja, mida ta küsib. Tema nägu läheb särama. Ma seletan, et tegin nalja ja tegelikult on kottides mu riided. „Anna mulle oma riided,“ ütleb ta selle peale.

Seni läbitud maadest veetsin ma kõige rohkem aega Etioopias. Seni läbitud maadest on Etioopia olnud ka kõige keerulisem. Siin jalgrattamatkamine on emotsionaalses mõttes nagu ameerika mägedes sõitmine. Ka füüsiliselt on maa ise selline, täis tõuse, langusi ja vastuolusid. Kui ühel hetkel torkab keegi käe su taskusse, et varastada rahakott, siis minut hiljem kohtad sa kedagi, kes taastab su usu mitte ainult Etioopiasse, vaid tervesse inimkonda. See on kindlasti kõige vaesem koht, kus ma olen olnud. Selle jättis hooletusse kuninglik perekond, seda eksploateerisid kommunistid ja hiljem „demokraatlik“ valitsus, selle moraali viib nüüd alla välisabi. Kõigest hoolimata on siin midagi erilist, midagi unikaalset. Midagi, mis hoidis mind siin kauem kui kusagil mujal. Philipp Briggs kirjutab Bradi reisijuhis, et kui peaks Etioopia kohta midagi iseloomustavat ütlema, siis ainus, mis talle pähe tuleb, on „väga etioopiaalik“. See on tõesti nii, see maa on lihtsalt väga etioopiaalik.

Fred Jüssi äratav õpetus

GO Discoveri toimetaja Andre Nõmm kirjutab looduses mees Fred Jüssi elust ja maailmapildist. „Kui sa tahad midagi uut, siis käi vanu radu,” soovib Jüssi.

Olime jõudnud haudvaikse Hardangervidda platoo südamesse. Vaid harv linnuhäälitsus andis mõista, et see vaikus on ka päriselt olemas. Hilisõhtune hall taevas ja kergelt tugevnev tuul süvendasid selle kõleda koha võimu veelgi. Terve järgmise päeva teekond paistis meile juba hästi kätte. Mõõtmed on seal teised igasuguses mõttes. Sellisel metsikul maastikul on linlasel turvatunne kerge kaduma.

Kui panime telki püsti, luusis me lähedale rebane. “Räägi mulle rebasest,” palus mu naine, kes tundis ses võõras olukorras end pisut ebamugavalt. Tema kurvastuseks ei osanud ma selle looma ja tema võimaliku käitumise kohta rääkida midagi usutavat. Valusalt mõistsin, kui vähe teame meid ümbritsevast. Rebane tahtis mind oma ükskõikse ja julge käitumisega justkui kiusata: “Vaatame, kuidas te siin hakkama saate. Mina tunnen neid olusid hästi. Ja teadke, et te ei tunne mind.”

Õeldakse, et suured loodusavastused on maailmas tehtud. Et täna elame

juba teistel aegadel. Nimetame seda uhkelt infoajastuks. Ent sama kiirelt, kui omandame uut informatsiooni, unustame vana. Nii tekivad uued võimalused avastamiseks. Raamatu “Räägi mulle rebasest” üks autoreid on Fred Jüssi. Avastamisrännaku alguseks sobiv ja imelihtne raamat.

Kes on Fred Jüssi?

Fred Jüssi sündis 29. jaanuaril 1935. aastal Väikeste Antillide saarestiku Aruba saarel. Eksootilisele Arubale sattusid Jüssi vanemad seetõttu, et seiklusjanuline pereisa asus tööle ühes Venezuela naftatööstuses. Varem oli Jüssi rahutu isa käinud Alaskal kullaõnne otsimas, lõiganud puud Soomemaal ja ehitanud Pärsias. Kuumast Venezuelast ranniku lähedal olevast saarest on Jüssi mälestused saadud. Juba kolme aastatena lahkus ta sealt perega Eestisse ja asus elama Tallinna. Oma sünnikodus Jüssi hiljem käinud ei ole. Kord küll uuris lennukipiletite hindasid, kuid need olid liiga kõrged. “Pole ka väga tõmmanud. Tean, et see on täna

hoopis teistsugune koht, kui ta kunagi oli,” lisab Jüssi.

Fred Jüssi lõpetas 1958. aastal Tartu Ülikooli bioloog-zooloogina. Ülikoolist suunati Jüssi Hiiumaale Emmastesse, kus ta aastatel 1958-1960 õpetas koolilastele bioloogiat, geograafiat ja keemiat. Hiljem ka joonestamist ja kehalist kasvatust. Hiiumaalt suundus Jüssi tagasi Tallinna. Peret soetama, nagu ta ise ütleb, mitte niivõrd tööle. Tema tulevane naine Helju oli lõpetanud ajakirjanduse eriala ning tema nägi oma võimalusi eelkõige Tallinnas.

Tallinnas töötas Jüssi paar aastat Teaduste Akadeemia Eksperimentaalbioloogia Instituudis. Instituudi loomafüsioloogia sektorit, kus Jüssi töötas, juhtis sellel ajal Hans Pöögelmanni tütar Silvia Pöögelmann. Selles uuriti mingit probleemi, mida Jüssi oma sõnul päris lõpuni ei mõistnud. “Valmistasin ette mikroskoopilisi preparaate. Kuidas pidi tulemusteni jõutama, sellest ma ei saanudki kunagi aru.”

Pärast laborandi ametit töötas Jüssi pikemat aega looduskaitseinspektorina (1962

3-aastane Fred Jüssi oma emaga Aruba saarel

Rändluitel Hiiumaal. Seda maastikku enam ei ole. "Minevikumaastik", nagu Jüssi ise selle kohta ütleb.

– 1975). See töö sobis juba paremini. Jüssil oli kaks rajooni – Jõgeva ja Hiiumaa. Jõgeva oli talle võõram, Hiiumaa palju lähedasem.

Paar aastat oli Jüssi ka Eesti Looduse Fondi president. Ametikoha võttis ta vastu, sest oli seda varem lubanud. Jüssi arvab hiljem, et see roll oli talle väga võõras. “Tegi mulle asja tülikaks, ebameeldivaks ja võib isegi öelda, et vastumeelseks.”

Loodusmeheks saamine

“Mulle on looduses alati meeldinud. Ma arvan, et see peab sul enne sees olema,” arvab Jüssi. “Kui tagasi vaadata, siis minu elu pidepunktid ja mälestused on looduselamused – tuul, taevas, merevärvid. Sellised mälestused on kõige selgemad”.

Fred Jüssi peab ise oma suurimaks mõjutajaks meie seast tänaseks lahkunud legendaarset loodusmeest Hillar Pärjasaart. Teleekraanilt teada ka vanamehena Rein Marani filmis „Laanetaguse suvi”. Fred Jüssi on Pärjasaare kohta öelnud selliselt: „Ta teadis loodusest kõik, ta teadis tõesti kõik, ja see oli ime”.

Hillar Pärjasaarega sattus Jüssi kokku kolmeteistaastase poisina, kui ta läks koos paari sõbraga metsa pajuoksi tooma. See juhtus kohas, kus täna asub Tallinna Magistrali Kaubanduskeskus. Tollal oli seal palju teisiti kui praegu. Väikeses looklevas ojas leidis forelligi. Jüssi sõnul

oli Tallinna ümbrus siis looduslikult ääretult rikas, väga mitmekesine. Hiljem said Jüssist ja Pärjasaarest head sõbrad. Jüssi on tunnistanud, et just Pärjasaar andis talle eluks võimsaid impulsse, muutis maailmapilti terveks eluks. Suure loodusmehena on ta suurema osa oma elust elanud siiski linnas. “Ma ei sobi maale. See oleks võimalik vaid juhul, kui ma oleksin külast sõltumatu. Küla kas neelab sind alla või võtab omaks. Kui sa hakkad elama külas, ent su mõttemaailm ja väärtushinnangud on teised, siis see ei ole kooskõlaline,” mõtiskleb Jüssi. Kord Hiiumaal alustas Jüssi

isegi maja ehitamist, kuid tundis kiiresti ära, et ta ei saa seal elada.

“Looduse aabits”

Peamine märksõna, kui räägitakse Jüssist, on „looduse populariseerija“. Tema tuntuks on arvatavasti enim kaasa aidanud Eesti Raadios aastatel 1976–1986 toimetatud sari “Looduse aabits”. Seda toetasid artiklid ajakirjas “Eesti Loodus”. Sari tagas Jüssile rahva seas legendaarse kuulsuse.

Ta on avaldanud loodusest arvukalt raamatuid, artikleid, helikandjaid, esinenud telesaadetes ning tema väärtuslikud loo-

dushäälte lindistused lebavad mitmetes piiritagustes arhiivides. Võimsana mõjuvad tema loodusõhtud. Need mõtisklused moodustavad Jüssist parima terviku – siin töötavad koos pilt ning palju kogunud ja salvestanud mehe sõna. Fred Jüssi lindistused loodushäältest on varamu, mille väärtust on raske üle hinnata. Lindistusteks andis Eesti Raadio tema käsutusse selleaegsed tippvahendid. “Minu käes olid väga head vahendid. Need vahendid kohustavad. Tulemused olid tolle aja mõttes tehniliselt esmaklassilised,” vaatab Jüssi tagasi. Fred Jüssi lindistusi sattus piiri taha juba sügaval nõukogude ajal. Teadmine nende olemasolust imbus välismaale läbi Soome Raadio, kus tollal töötas Jüssi sõber, legendaarne Soome looduse populariseerija Veikko Neuvonen. Hiljem

jõudis informatsioon BBC loodussaadete toimetusse, kellega Jüssil tekkisid samuti head suhted. Lindistuste edasi-toimetamine Londonisse käis salaja. 1982. aastal õnnestus siiski ka Jüssil endal BBC mehi kohata. See juhtus Moskvas rahvusvahelisel ornitoloogia konverentsil. BBC-lt on pärit ka üks kummalisemaid tellimusi Fred Jüssile – salvestada Eestimaa männimetsa vaikust. Hiljem on vaikusest saanud üks Jüssi meelisteemasid. Ehkki Fred Jüssi teab loodusest palju, ei pea ta ennast ise mingilgi moel teadlaseks. “Ma võin näiteks lindudest palju teada, kuid mind ei sobi kuidagi pidada ornitoloogiks. Mind ei huvita see säärasel kujul, et ma ornitoloogiat sügavuti uurima hakkaksin. Kui on vaja rohkem teada, siis küsin teadjamalt mehelt järele.” Ka

Eesti Ornitoloogiaühing on Jüssit nimeetanud oma auliikmeks just tema üldsust hariva ja äratava tegevuse eest. Fred Jüssi on enda kohta öelnud, et tema ideaaliks on viljakas mittemidagitegemine. Et neid sõnu täpselt mõista, peab olema Jüssist rohkem kuulnud. Jüssi arvab, et loodust populariseeriv tegevus on talle olnud omamoodi kohustuseks. “Mul on olnud võimalus elatuda sellest, millest huvitun. Ma ei ole pidanud elama kahte elu, et rügada tööd ja siis teha seda, mis rohkem meeldib. See on uskumatu, et ma olen nii hakka-ma saanud.” Alates 1976. aastast pole Jüssi “korralikku” tööd teinud. 8 tundi päevas kontoris istumist ta hästi ette ei kujutagi. Fred Jüssi „portfelli” kuulub ka päris ehtne filmiroll. Osatäitmine filmis

„Laanetaguse suvi”. Filmi kutsus Jüssi Rein Maran: “Tule mängi metsavahti!” Esmalt Jüssi põikles, kuid vastu ta selle rolli võttis.

Üks, aga erinev teerada

Fred Jüssil on üks pildiseeria, mida ta vahel teistele näitab. Aastate jooksul on ta Hiiumaal üles võtnud ühe randa viiva teeraja. See on täpselt üks ja sama koht. Kui slaidid vahetuvad, siis iga järgnev pilt on eelmisest täiesti erinev. Muutunud on kõik – värvid, meeleolu. „Kui sa tahad midagi uut, siis käi vanu radu,” soovitab Jüssi.

Kõige õigem on vist öelda, et Fred Jüssi õpetus on äratav. Vahest see ongi see, miks ta inimestele meeldib. Ta jätab sulle piisavalt ruumi. Ta vahendab, tuletades sulle meelde, et meie ümber on märgid, need on omavahel seotud ning et sina oled osa sellest. Ta ei võta sinult kunagi avastamisrõõmu, et neid märke tasub jälgida, et teisiti on palju vaesem elada. Sind võib väga valusalt puudutada, et paljusid neist märkidest pole sa varem tähele pannud. Kerge hämming on tema mõtisklusõhtutelt lahkudes tavapärane. “Jah, ma olen vaatleja, ma olen nõus sellega. Ma ei taha sekkuda, piirdun vahendamisega. Ma tean hästi, et ka minu hinnangud ja arusaamad on ajas muutuvad. Ma ei taha kogeda seda, et kuulutan oma usku ja homme see enam nii ei ole. Ma olen ka seda kogunud,” arvab Jüssi ise.

Väga üksikudel juhtudel astub Jüssi aktiivse looduskaitsejanna eesliinile. See ei ole talle päris omane. Tundub, et selleks peab tõesti viimane häda käes olema. Lähiminevikust meenub Ruhnu karuga seonduv. Siis palus Jüssi koos sõpradega karule veel ühte võimalust.

Fred Jüssi sõnul on tema rikkamad piiritagused rännakud viinud ta põhjamaale. “Münd tõmbab põhjamaa. Tõmbab kargus. See on vaheldusrikas ja ilus maastik. See on eksootika, selle sõna minu tähenduses.” Slaidid Fääri saartest, Islandist, Norrast ja Lapimaast on hiljem saanud Jüssi loodusõhtute lahutamatuks osaks. Fred Jüssi ennast ise suureks seiklejaks ei pea. Tema eesmärgiks ei ole enneolematud elamused ja uued paigad. Nõukogude ajal ei käinud ta ka N. Liidu piires palju rändamas. “Mulle meeldis siin. Ma ei

Mart Jüssi (poeg)

Kunagi koolipõlves oli klassikaaslastega oluline võrrelda vanemate töö asjalikkust. Olin kimbatuses, sest paljude korralike kellast-kellani ametite vastu oli mul panna vaid teadmine, et minu isa käib metsas. Lihtsalt käib, kuulab ja vaatab. Raske oli võrrelda lillede ilu, lindude laulu või liblika lennu jälgimist arsti või arhitekti asjaliku toimetamisega.

Vastust ei leidnud ma ka neist kordadest, kui mind vahest “tööle kaasa võeti”. Kõrvema metsateede mõõtmatu liivane pikkus. Vagusi istumine väikeses purjepaadis, Väinamere vesi libisemas ohtlikult paadiparda lähedal, vähemalt minu arvates ...

Täna saan aru, et need olid korjeretked – ta on töö poolest mesilane! Sandaalidesse tungiv metsateede liiv ja laidude adrused rannad, väike lehelind ja võipätakas on lihtsalt tolm ja nektar, mida retkedelt tuleb koguda, hiljem usinasti magusaks meeks mõelda, raamatute, piltide ja plaatide kandilistesse kärgedesse kannutada. Küll mekkijaid leidub – kes siis magusat ei armastaks.

Jaan Tätte (sõber)

Fredist on küllalt lihtne rääkida, kuna ma tean, et ta on päriselt olemas. Ei ole nii, et mõni usub, et ta on ja teised kahtlevad.

Ta on. Olen ära ajanud sääski tema kiilaspealt. Tappa sääski ju tema nähes ei taha, kuigi ta ise seda teeb. Frediga koos olles hakkadki oma käitumist pisut jälgima ja tunned kergelt ära, mis on õige ja mis vale; mis on loomulik ja mis on ebaloomulik.

Fred on minu jaoks läbinisti loomulik, inimlik, veidi loomalik. Ma ei usu, et ta on oma üksildastel uitamistel teistsugusem kui miskit ordenit vastu võttes.

Ma ei tea, kas see on pluss või miinus, aga Fredi kõrval olles on raske rääkida suvalist mulajuttu. Tema enda sõnalised väljendused on niivõrd täpsed, puhtad ja õiged, et paratamatult hakkad enese mõtteavaldusi kontrollima. Olen mõelnud, kust tal selline mõtteselgus pärit on ja see on ikka loodusest pärit; looduse jälgimisest õpitud. Looduses ei ole midagi võltsi ja ebaloogilist. Loodus on loomulik.

Fred armastab vaikust ja ju ta mõtleb, et kui vaikust jutuga lõhkuda, peab see olema põhjendatud. Ka mina olen tema eeskujul õppinud vaikust hindama ja tean, et vaikuse mõiste alla kuulub ka meremüha, lindude lärm ja vihma mürin katusel ja julgen öelda, et ka Fredi hääl.

Fredi ümber on tihti inimesi, ehk rohkemgi, kui ta seda sooviks. Ma tean, miks nad seal on. Nad tahavad õppida. Fred on hea õpetaja. Ta ise vist seda ei tea. Või mine kuradit tea – äkki teab. Lihtsamaid sõnu kasutades peaks veel lisama, et Fred on suurepärase kambajõmm ja “piduõhtutel” näevad tema vaimukad tähendamissõnad ammendamatud olevat. Ja siis üks huvitav tähelepanek – Fred ei jää purju.

raatsinud siit ära minna.” Eestit peab Jüssi looduslikult väga rikkaks maaks, mis on seest palju suurem kui väljast. Ta tunneb sügavalt muret selle üle, et see nii jääks.

Omalaadne fotograaf

Fred Jüssit ei saa kindlasti pidada tavapäraseks loodusfotograafiks. Jüssi fotot ei saa välja kiskuda tervikust, tema loodususust kõige laiemas mõttes. Et tema fotojäädvustuse tõelist rikkust täielikult mõista, peab teadma selle lugu. Meenub

üks juhtum, mis aitab hästi avada albumi “Ajamustrid” piltide tähendust. Kui Jüssi otsustas minna uuesti pildistama ühte vana sauna, siis mustreid ta selle palkidel enam ei leidnud. Omanik oli sauna musta värviga üle värvunud. Aja vaeviline ja peenetundeline loometöö oli selleks korraks lõppenud. Pilt sellest on alles. Jüssil on tohutu kogu väärtuslikke loodusfotosid, kuid vaid paar korda elus on ta esitanud oma töö konkursile. Ei kipu ta neid ka ise aktiivselt müüma.

Raamatud

1964 - Aegviidu metsaradadel
1966 - Kajakad kutsuvad
1972 - Merest sündinud
1973 - Hiiumaa laiud
1976 - Pilte Alutaguselt
1977 - Eesti linde ja loomi (koos H. Eelmaga)
1976 - Viidumäe (koos M. Reitaluga)
1977 (1981) - Rebasetund
1986 - Jäälõhkuja
1987 (2006) - Räägi mulle rebasest (koos R. Reaga)
1995 - Sügis
1999 - Aastaajad eesti luules (autoreid)
2002 - Wild Flowers of Estonia
2003 - Ajamustrid
2004 - Viidumäe (koos M. Reitaluga)
2005 - Maailma mõte
2006 - A Sense of Estonia

Helikandjad

1997 - Eestimaa looduse hääled
1997 - Lahemaa lindude hääli
2001 - Eesti laululinde. Songbirds of Estonia
2004 - Konnalaulud. Songs of Frogs and Toads
2006 - Vaikus kui loodusvara
2006 - Cardium

Pole võistleja tüüp, arvab Jüssi ise. Ka digitaalkaamerat ei ole Jüssi endale soetanud. “Ma ei sobi digitaalse maailmaga, kuid ma ka ei ignoreeri seda. See on mulle lihtsalt võõras. Ma ei taha sellega edvistada, see lihtsalt on nii.”

Kõik kaob ja väheneb

“Kõik kaob ja väheneb,” ütleb Jüssi. Ta toob näiteks Kakerdaja raba Kõrvemaal. Nelikümmend aastat tagasi ei saanud seal öösel magada. Raba oli selle asukatest nii lärmakas. Täna ei kohta neist Jüssi sõnul enam paljusid, mõne liigiga ristuvad teed haruharva. Kõrvemaa rabade kohta soovib Jüssi lugeda Tammsaare “Tõe ja õiguse” esimest köidet – seal on aastatetagune lindude laul, tants ja rõõm hästi edasi antud. “Suur skandaal on see, kui huligaanid põletavad kiriku katust. See on muidugi vastik ja kole. Aga kui võetakse kevadel maha põlismets, siis sellest palju ei räägita. Inimloodu saab taas üles ehitada, kuid seda 200-aastast

puud sa enam tagasi ei pane,” toob Jüssi näite. “Inimene on üks ainulaadne liik, kes hoogsalt hävitab neid väärtusi, mida ta ise ei ole suuteline looma.” On asju, mis Jüssi sõnul ei taastu enam kunagi. “Eesti kultuur on talupojakultuur. Maaga koos täna enam ei elata. Mets oli viimane asi, mille kallale talupoeg läks. Eestlast ei saa enam nimetada metsarahvaks, kuigi mõni võtab veel tänagi sellise julguse kokku. Ma olen õnnelik, et elasin veel sellel ajal, kui see nii ei olnud.”

Fred Jüssi sõnadest on hea otsida tuge. Ajal, mil me vahest liiga julgelt firdime väärtustega, neid pidevalt otsides ja kaotades, on järjekindlast sõnast palju abi. Sellist tuge pakuvad suured inimesed. Kui ma palusin mitmel Jüssit rohkem tundval inimesel teda iseloomustada, siis vastus oli peaaegu alati sarnane. Ega seda päris lihtsalt saagi teha, aga inimestele ta meeldib. Tema sõna loodusest lihtsalt puudutab paljusid. Väga paljusid. Kui see on nii, siis on ju veel lootust.

Estonian Nature Tours

Estonian Nature Tours on Kõrvemaa Raba looduse ja loomade tutvustamiseks. Aasta 2004. a. looduse ja loomade tutvustamiseks on loodud looduse ja loomade tutvustamiseks. Raba looduse ja loomade tutvustamiseks on loodud looduse ja loomade tutvustamiseks. Raba looduse ja loomade tutvustamiseks on loodud looduse ja loomade tutvustamiseks.

- Õppereisid looduse ja loomade tutvustamiseks
- Linnu- ja loomade tutvustamiseks
- Kõrvemaa Raba looduse ja loomade tutvustamiseks
- Põlvkondade looduse ja loomade tutvustamiseks
- Enesekaitse ja loomade tutvustamiseks

TEL: +372 6214 6946 6945 info@nature.ee www.nature.ee www.korvemaa.ee

Reisijuhk: • Tih Pruul • Ane Uusjärv • Ants Tuuleveski • Toomas Männaste jt...

Avasta koos asja- tundjatega!

Seikluslikud kultuureisid 2006:

Liibüa 20.oktoober, 8 päeva

Malaisia ja Singapur 29.oktoober, 13päeva

Omaan ja Dubai 29.oktoober, 9 päeva

Etiopia 19.november, 11 päeva

VAHEND
KOHAD

Reis ümber maailma 23.detsember, 28 päeva

VALJA
MÕÕDU

Uued reisid 2007:

Island • Svalbard • Fääri saared
Gröönimaa • Lääne-Ida • Iraan
Omaan • Liibüa • Siber • Biima
Mongoolia • Malaisia • Etiopia
Ringreis ümber Victoria järve
Peruu • Namibiia • Panama
Reis ümber maailma

 Travel
Maailm on avatud kõigile!

Lisainfo:

www.gotravel.ee -> SEIKLUSREISID

Ane Uusjärv - ane@gotravel.ee, GSM 60 267 777

Age Pöder - age.poder@gotravel.ee, tel. 681 0126

Sügisene retk Pandiverre, Väike-Maarja maile

Mida võiks matkahuviline Eestis ette võtta sügisel nädalavahetusel? Matkajuht Jaan Masing soovib teha tiiru Väike-Maarja kandis.

Lääne-Virumaal on peale Lahemaa ja Rakvere palju muudki huvitavat. Näiteks vaheldusrikas Väike-Maarja kant on veel paljudel avastamata. Esimene pool alljärgnevast reisisoovitusest on auto-, teine aga jalgsimatkaks.

Alustuseks autoretk

Väike-Maarja alevikus tutvuge esmalt iidse kindluskirikuga, mille aias on kabelid ning Krusensternide ja Lurichite hauaplatsid. Keskväljakult veidi lõunas on endise kihelkonnakooli hoone (siin õppis ka Tammsaare), kus nüüd asuvad muuseum ja turismiinfo. Paraku on need alates oktoobrist nädalalõppudel suletud. Edasi näete siin sündinud maailmakuulsa jõumehe Georg Lurichi, sünnijärgse nimega Luuri Jüri mälestuskivi ja kaunist Põllumeeste Seltsi maja. Keskplatsil asuvas Georgi Söögitöas saab enne retke kõhu täis süüa.

Fotod: Jaan Masing

Kiltse loss. Siin on elanud ka kuulus meresõitja ja maadeuurija Adam Johann von Krusenstern.

Sõitke Väike-Maarjast ca 3 km Tartu poole, kuni näete paremal Ebavere mäe parklat. Juba “Kalevipojast” tuntud muistne hiemägi on suhteliselt järsunõlvaline ning nii Pandiveres kui kogu Põhja- ja Kesk-Eestis kõrguselt kolmas – 146 m merepinnast, ca 40 m jalamilt. Mäe nõlvadel kulgevad tähistatud matkarada ning jooksu- ja suusaradade võrgustik. Kahjuks puudub tiheda liigirikka metsaga kaetud mäetipus korralik vaatetorn. Mäe tagant, Järva-Jaani teeristilt pöörake järsult paremale, Vao suunas. 800 m pärast vasakule pöörav tee viib admiral Johan Pitka suvekodu asemele. Vabadussõja kangelane, Kaitseliidu asutaja, soomusrongide ehitaja, põllumees ja kirjanik Pitka ehitas siia 1936. a kena talumaja, mis paraku põletati 1945. a. Säilinud on

trepiga sokliosa ja sügavad keldriruumid. Sellest teotsast umbes 1 km pärast vasakule pöörates jõuate Vao mõisa, mille tähtsaim ehitis on 14. sajandi lõpul ehitatud neljakandiline ja neljakorruseline paekivist tornlinnus, mis restaureeriti 1986. aastal. Selliseid kindlustatud vasallielamuid hakati ehitama pärast Jüriöö ülestõusu kaitseks rüüstavate vene sõjasalkade ja ka talupoegade eest. Paraku tuleb sinna sügisel sisse pääsemiseks eelnevalt kokku leppida ülalmainitud valla muuseumiga (tel 326 1625). Torni ees pargis kasvavad jässakas 4 m ümbermõõduga lehis ja põline tamm (ümbermõõt 4,6 m). Härrastemaja pole säilinud, kuid alles on kaaristutega tall ja ait. Põltsamaa jõe orgu laskuva tee alguses näete harjakellaga hoonet, ilusat punastest tellistest aknakaartega viinavabrikut (aastast 1864) ja maakividest sepikoda. Edasi on valitsejamaja, laudad ja teinegi paetorn, endine magasiit. Vaost 2,5 km lõunas, otse üle Järva-Jaani tee, asub omapärane Kiltsi loss. Vasallilinnus ehitati siia ilmselt juba 13. saj lõpul ja täiendati järgnevatel sajanditel. Ümarate nurgatornidega linnus kuulus 15.–16. saj von Gilsenitele, kes andsid paigale ka nime. Liivi sõjas hoone purustati ning alles 1790. a ehitati varemetele praegune huvitav härrastemaja ning ait ja teenijatemaja, mis moodustavad esiväljaku ümber

Põltsamaa jõe orgu laskuva tee algusest leiab kenade aknakaartega Vao viinavabriku.

kaarduva piduliku ansambli. 1816. a ostis Kiltsi lossi kuulus mere sõitja ja maadeurija Adam Johann von Krusenstern (1770–1846), kes juhtis esimest vene ümbermaailmareisi (1803–06). Hiljem koostas ta siin oma “Lõunamere atlase”, mis oli 19. saj tähtsaim Vaikse ookeani merekaartide kogumik. Ka tema poeg Paul Theodor ja pojapoeg

Otto Paul olid tuntud maadeuurijad (nad on maetud Väike-Maarja kirikuaeda). Alates 1921. a tegutseb lossis kool, tornis on admirali mälestustuba (avatud E–R 8–16, tel 325 3411), seintel näete põnevaid freskosid. Lossi ees kasvab kahar põlistamm, sellest põhja pool on kirkad allikatügid, nägus kaarsild viib üle oja. Taamal on valitsejamaja ja tall. Lõunatiiva pargis on väiksem allikatüik, tagapool, paisjärve ääres on juba 16. saj rajatud vesiveski vare. Mõisast jätkake edasi lõunasse, pöörake vasakule ja kohe paremale ning 3,5 km pärast jõuate Tartu mnt-le, kus keerake vasakule. Kui plaanite kohe jalgsimatkale asuda, keerake Valgejärve supluskohta parklasse (sinna osutab viit). Kui aga soovite telkida või mõnusat lõkkega piknikku pidada, sõitke veel 300 m ja minge Sinijärve telkimisplatsile.

Jalgsimatk Äntus

Valdavalt kauni okasmetsaga kaetud künklikul Äntu maastikukaitsealal (395 ha) asub 7 väikest, kuid väga selge veega allikajärve ja muistne linnamägi. Siin kulgeb 12 km pikkune tähistatud Äntu-Nõmme looduse õpperada, mida saab läbida ka lühemate ringidena. Seda tutvustava skeemiga raamatukese saate

Jalgsimatka ajal saab hinge tõmmata muistse Agelinde linnuse alale rajatud püstkojaga laagriplatsil.

Äntu maastikukaitseala matkaradadel saab ka ronida, näiteks künkale Linaleojärve ääres.

raja alguses metsas asuvast kastikesest. Kindluse mõttes aga võite ka paluda muuseumiproual (tel 326 1625, muuseum@v-maarja.ee) jätta see teile näiteks Georgi Söögituppa.

Väike, vaid ca 2 km pikkune Siniste järvede ring kulgeb ümber suurima ning ilusaima, sopolise Sinijärve (2,4 ha) ning põikab pisikese Rohelise ja sügava kausja Valgejärve (1,4 ha) kallastele, kuid seda on tõsisele matkamehele kahtlemata vähe. Sini- ja Valgejärv on Eesti parimaid toruujumise ehk snorgeldamise kohti. Kuni 8 m sügavusele läbipaistvale allikaveele annavad erilise sinirohelise värvuse valgel järvelubjal kasvavad määndvetikad, vesikused ning vees peegelduv ümbritsev mets. Palju on vesiroose ja kollaseid vesikuppe. Valgejärvel on trepi ja vettelhüppepukiga võrratu supluskoht, parklas matkaraja skeemiga infostend. Siit algab veidi üle 5 km Punamäe matkaring, mis kulgeb üle Moora taluaseme (siin veetis osa

lapsepõlvest kirjanik Kersti Merilaas) ja Tartu mnt ning pöörab piki metsateed vasakule.

Pärast Järveoja ületamist tõuseb rada jõgedevahelisele, jalamilt ca 15 m kõrgusele Punamäe oosile, mille lõunaotsal paikneb 3-osaline, vahekraavidega üksteisest eraldatud muistse Agelinde linnuse ase.

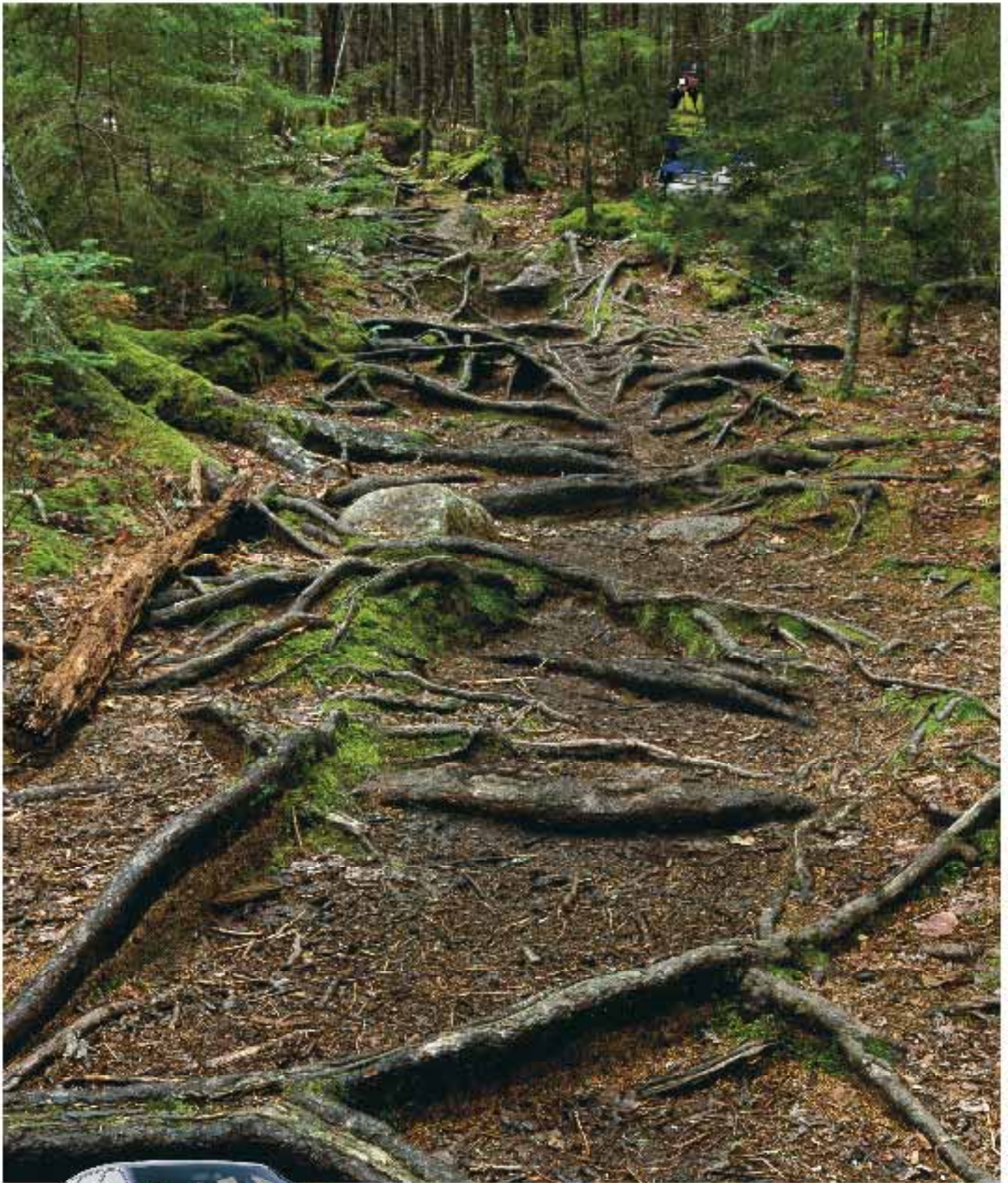
Lisaks järsunõlvalisele mäele pakkusid siin esisadele head kaitset idanõlva all voolav selgeveeline Nõmme ehk Kärša jõgi, läänes Järveoja ning lõunas laiuv soo. Tõenäoliselt juba ajaarvamise algul rajatud Lõuna-Virumaa (Pudiviru) keskne tugikoht – ca 1000 m² suuruse õuega pealinnus – oli 13. saj ümbritsetud lahtisest paekivist laotud müüri ja valvetornidega. Keskmisel linnusel on infotahvli ja püstkojaga laagriplats. Rada jätkub alla (itta) jõe äärde, kust üle silla minnes saate jätkata uuel, ca 4 km pikkusel Umbjärve matkaringil.

Siin läbite märgala ja jõuate roostikku mattunud linnurohke Kaanjärve lõunakaldal Tartu mnt-le.

Veidi pahemal (järgige viita) pöörab rada ligi 2 km itta Umbjärve äärde ja piki Nõmme jõe kallast tagasi maanteele. Veel veidi põhja pool ühinete vana rajaga, mis suundub puhtaveelise oja kohal teest itta. Nüüd matkate mööda laudteed ümber Mäeotsa järvekese, läbi madalsookaasiku ja rabamänniku, kus kasvavad mustikad, sinikad, murakad ja jõhvikad.

Ootamatult soost ilmunud 10 m künkalt näete väikest, kuid sügavat Linaleojärve, kuhu toodi likku Äntu mõisa linad. Rada jätkub piki ürgilmelise metsaga Järveoja kallast Valgejärve taha ja selle ning Rohejärve vahelt tagasi Sinijärve laagripaika. Pandivere pakub veel palju põnevat ka neile, kes seda kanti enda arvates hästi tunnevad. Kui aega ja jaksu veel jätkub, siirduge lõuna poole, võimsale Rakke linnamäele või uhkesse Emumäe

Volkswagen Touareg

Autoga Ameerikat avastamas

Anvar Samost annab nõu Ameerika Ühendriikide avastamiseks kõige sobivama sõiduvahendi – autoga.

Auto on Ameerika Ühendriikide avastamiseks ülekaalukalt parim sõiduvahend. Paljusid huviväärsusi pole ilma autota üldse võimalik vaadata pääseda või on see äärmiselt aeganõudev ja tülikas. Isegi suuremate linnadega tutvumine on autota tihti keeruline.

Lisaks praktilisele aspektile on autoga Ameerikas ringisõitmisel oluline emotsionaalne aspekt. Vaevalt on USA-sse reisida otsustanud inimeste seas palju neid, kes poleks end kordki kujutanud Monument Valley taustal lahtises autos piki noolsirget teed miile neelamas või siis Steve McQueenina San Francisco tänavail kurve võtmas.

Kõigepealt mõned praktilised soovitusel.

Vaevalt, et keegi oma isikliku auto üle ookeani toimetab, seega tuleb alustada sobiva sõiduki rentimisest. USA-s on see odav ja lihtne. Kõige hõlpsam on rendiauto valida ning soovitavaks perioodiks kinni panna Interneti teel, enamasti on nii ka soodsam. Valige välja neli-viis rendifirmat, kes teie sihtkohas teenust pakuvad ning võrrelge hindu, tingimusi ja autosid.

Koonerdamine ei ole siinkohal kõige parem lahendus. Samas on hea teada, et otse lennujaamast auto üürimine on reeglina kümnendiku võrra kallim. Ise tuleb valida, kas võtta kõik pakutavad kindlustused (LDW, CDW, liability coverage) – tihti kaasneb vastutuskindlustus mõne krediitkaardiga.

Et tegemist on Ameerikaga, siis ei ole mõtet raha kokkuhoiu mõttes üürida väike- või isegi kompaktautot. Full size on kompaktilisest ainult pisut kallim, kuid paarinädalane tuhandeid kilomeetreid kattev sõit kulgeb suuremas autos mugavamalt. Teed on USA-s väheste kurvidega ja laiad, parkimiskohad ruumikad ning bensiin odav. Ja ausalt öeldes on suhteliselt rumal Ameerikasse sattudes seal ringi sõita isikupäratu Jaapani või Korea autoga.

Ameerika autode koostekvaliteet ja salongis kasutatud materjalid on kindlasti nii mõnelegi Volkswageni või isegi Toyota rooli tagant tulnule halvaks üllatuseks, aga mõne aja kannatab selle välja. Eriti suurtel USA raua fännidel on võimalik endale isegi ehe full size truck rentida – ma arvan, et nad ei kahetse.

Aga see pole veel kõik. Näiteks Hertz pakub praegu suuremates keskustes Ford Mustangi Shelby erimudelit, Dodge Chargerit ja Nissan 350Z (Jaapani auto, aga milline katusejoon, milline pöördemoment, milline hää...). Nende autodega sõidab enamust meist ainult üks kord elus. USA-s kehtib Eesti juhiluba, enamus autorentifirmadest eeldab, et olete vähemalt 25 (harvem 21) aastat vana, autodesse on võimalik tellida lapseistmeid, kohalikus võrgus töötavaid telefone ning satelliitnavigatsiooniseadmeid. See viimane ei ole eriti vajalik, sest teetähistus on hea ning korralikud kaardid on laialdaselt saadaval ja odavad.

Kui soovite autot rentida ühes punktis ning anda teises, siis olenevalt firmast võib drop off charge olla paarisajast kuni tuhande dollarini. On ka linnapaare, mille vahel liigeldes lisatasu ei pruugi tulla.

Autoga liikumine on Ameerikas turvaline. Suur osa reisisjuhtidest jagab siiski hirmutavaid nõuandeid stiilis "hoidke alati sõidu ajal ukсед lukus; ärge peatuge halvasti valgustatud piirkondades; väiksema õnnetuse korral ärge peatuge, vaid sõitke lähema bensiinijaama või poeni ja oodake autos kuni politsei saabumiseni". Ega mõistlik ettevaatlikkus kindlasti halba tee – nagu ka Eestis. Liikluspolitsei USA-s autojuhte tühja-tähja pärast ei tülitata. Kiiruspiirangutest (55 miili tunnis tavalistel teedel, 75 miili tunnis kiirteedel) tasub kinni pidada või sõita vähemalt sarnaselt teiste liiklejatega. Väga rumal mõte on alkoholi juures rooli istumine. Tähele tasub panna ka seda, et on osariike, kus isegi avatud õllepurgi autos hoidmine toob kaasa trahvi.

Mojave kõrb

Foto: Anvar Samost

Elamusliku reisi tagab korralik planeerimine. Samas ei soovitaks kindlasti teha enam, kui panna paika ligilähedane marsruut ja broneerida esimene ööbimiskoht. Hotelle ja motelle on isegi väikelinnades kümneid ja neid jätkub hinnaskaala alumisest servast ülemisse välja. Autoreisi võlu ongi tema paindlikkuses.

Ameerika on väga mitmekesine ja suur maa. Olen kohanud inimesi, kes on kahe nädalaga mööda interstate'i idarannikult läänerrannikule kihutanud ning kurdavad, et suurte ootustega alanud reis osutus närvesöövaks ja üheülaliseks – loomulikult. Paari nädalaga jõuab heal juhul pealiskaudselt ära vaadata kolme-nelja osariigi tuntumad tõmbenumbrid ning ka siis ei pääse mõnest 300-miilise päevast.

Kõige mõistlikum on planeerida paarinädalane reis ringina, see tähendab alguse ja lõpuga samas kohas, milleks sobib ideaalselt suurem rahvusvahelise lennujaamaga linn. Ise olen selleid ringsõite alustanud San Franciscost, Salt Lake Cityst, Miami, Atlantast.

Näiteks Atlantast välja sõites on võimalik käia kantrimuusikapäriskodus Nashville'is, Memphises (Elvis ja Graceland!), sõita piki Mississippit alla Mehhiko lahe äärde (lugematud kodusõjaeelsed mõisad ja rataslaevad ning kordumatu koloriit), kolada New Orleansis ning Florida "pannisaba" liivarandadel, tutvuda Okefenoke'i soos alligaatoritega ning enne lähtekohta tagasi jõudmist käia ka kaunis Savannah's.

Omaette teema on USA rahvusparkid. Neid on kümneid, mõned põnevamad, teised vähem. Osa neist saab ära vaadata ühe päevaga, teistes võib veeta nädala. Reeglina on parkide infrastruktuur kohandatud just autoga liikujale – kõigile peamistele vaatamisväärsustele pääseb hästi ligi, parklad on olemas. Selle kõige eest tuleb maksta – rahvusparki sissepääsutasu võib ühe sõiduki ja selle reisijate kohta olla 20-25 dollarit või ka enam. Kui on kavas külastada rohkem kui kahte rahvusparki, siis võib ära tasuda 50 dollarit maksva National Park Passi hankimine. See lubab omanikul ja tema ühte erasõidukisse mahtuvatel kaaslastel külastada aasta jooksul kõiki parke.

Ei tasu karta, et autoga reisimine teid kuidagi inimestest isoleerib. Ameeriklased ise veedavad suure osa elust teel – seal luuakse suhteid ja sõlmitakse tutvusi. Üks hommikusöök lihtsas teeäärse diner'is võib pakkuda sügavamat sissevaadet selle maa hinge kui nädal Washingtoni muuseumides. Kui aga rendite Ford Mustangi Shelby erimudeli, siis see Ameerika ikoon teeb teist igas tanklas tunnustava tähelepanu keskpunkti.

Millal sõita USA-sse reisima?

Jaauar-veebuar

Veebruari lõpus tasub minna Floridasse – kui veab, siis on ehk ligi 20 kraadi sooja. Põhjaosariikides ning mägedes on lumi maas ning külm nagu Eestis. Väiksemad teed ja labipaasud mägedes võivad olla suletud.

Märts-aprill-mai

Floridas ja teistes lõunapoolsetes osariikides on eestlase jaoks juba väga mõnus. Mais on kindel, et ka talveks suletud teed mägi piirkondades on avatud.

Juuni-juuli-august

Suvi on reeglina palav üle kogu USA. Kohati – näiteks Arizonas, Nevadas, Texases, Mehhiko lahe ääres – talumatult palav. Sellele võib lisanduda kõrge õhuniiskus.

September-oktoober

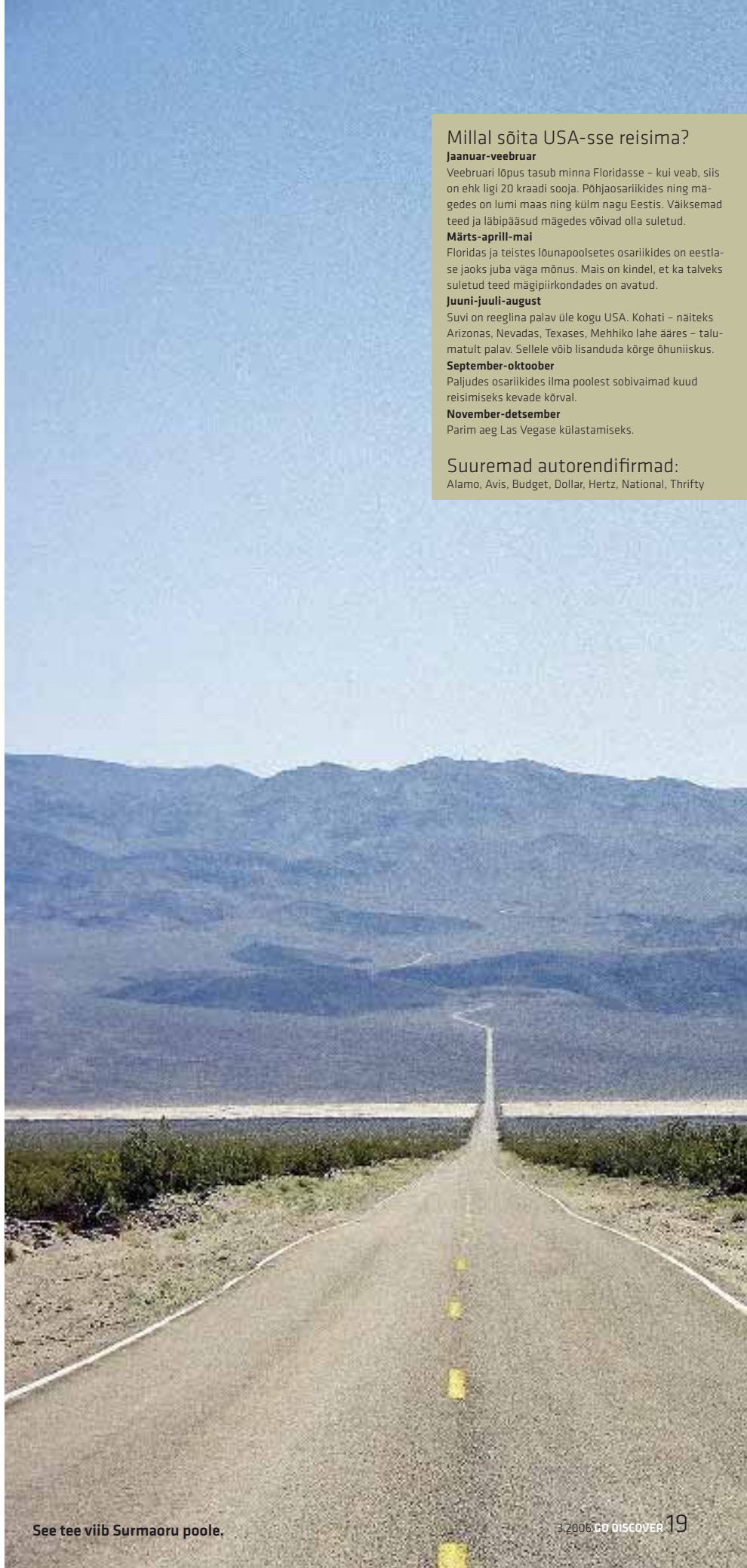
Paljudes osariikides ilma poolest sobivaimad kuud reisimiseks kevade kõrval.

November-detsember

Parim aeg Las Vegas külastamiseks.

Suuremad autorendifirmad:

Alamo, Avis, Budget, Dollar, Hertz, National, Thrifty

**YOUR DREAMS ARE CLOSER
THAN THEY APPEAR**

© AmerikAuto 2008

Lõdvestav kultuurireis Mükeenesse

Sergei Stadnikov kirjutab Kreeka Argolise maakonna vaatamisväärsetest paikadest.

Maailma laiemale avalikkusele teadvustus see Kreekas Peloponnesose poolsaarel Argolise maakonnas asuv iidne kohake 1877. aastal, kui kuulus miljonärist amatöörarheoloog Heinrich Schliemann tutvustas oma väljakaevamiste esimesi tulemusi.

Ajavahemikus 1700-1100 eKr oli Mükeene nimelt võimsa riigi kindlustatud keskus. Selle töödeldud kivirahnudest peaaegu ilma sideaineteta (kui mitte arvestada mulda, savi ning kiviklibu) püstitatud müürid avaldasid hilisematele kreeklastele sedavõrd vapustavat muljet, et nad nimetasid neid kükloopilisteks. Eelkõige vapustab kivimürakate paksus ja raskus (kuni 2,5 tonni) ja nendega vastanduvate ehitiste suhteline väiksus. Eriti kajastub see kunagiste võimsate valitsejate – vanax'ite – palees.

Mükeene peamisteks vaatamisväärsusteks on Lõvivärvad ning Klytaimnestra ja Atruse kuppelhaakambrid (viimase sissekäiku katab 122 tonnine kiviplaad). Täielikuma mulje saamise huvides oleks ideaalne külastusaeg just nimelt kuum suvepäev, mil kantsi tippu tõusmine on eriti vaevaline!

Veel mõne aasta eest oli minek veelgi vaevalisem, sest rada kujutas endast libedaid kive. Ateena olümpiamängude eel betoneeriti see üsnagi mugavaks jalutusteeks – muinsuskaitse seisukohalt täielik kahjurlus. Seda rammestavam tundub hilisem veiniga segatud filosoferimine kohalikus tavernis. Ajaloolise paiga külastamiseks peaks 4-5 tunnist piisama.

Nauphion

Mükeenest umbes pooletunnise ja osaliselt läbi oliivisalude ning apelsiniaedade kulgeva mööduka sõidu kaugusel Argose orus mere kaldal valendav kaheteistkümnene tuhande elanikuga väikelinn kuulub kõige omapärasemate urbanistlike fenomenide hulka kogu Hellases. Linn on pärimuste kohaselt saanud nime merejumal Poseidoni poja järgi. Paljude sajandite jooksul toimus Nauphion Argose meresadamana.

13. sajandil kindlustasid ja arendasid linna ristiriitlikud, kes sadamasuudme kaitseks ehitasid ühele väikesele saarele Borgia nimelise kindluse (käesoleval ajal asub seal võõrastemaja). Kindlusest sai

aegamööda Nauphioni sümbol.

Edasised 400 aastat olid märgistatud teravaima sõjalis-kaubandusliku võitlusega Veneetsia Vabariigi ja Osmani impeeriumi vahel ülemvõimu pärast Vahemere idaosas. Linn käis korduvalt käest kätte. Veneetslaste järjepideva valitsemise kõige pikem periood oli 1686-1715.

Linna kohal kõrguvalle kaljule väljaehitatud Palamidise nimeline kindlus (215 m merepinnast) kujutab endast tõelist fortifikatsioonikunsti šedöövrit, mis on säilinud kaasajani peaaegu puutumatuna. Kindluseväravateni jõudmine on üsna sangarlik ettevõtmine, sest käia tuleb täpselt 999 trepiastet. Muide, kaheeurost piletit on võimalik lunastada vaid poolel

4. saj eKr ehitatud Epidaurose teater mahutab veel praegugi 16 000 pealtvaatajat.

teel – kavalad vennad need kreeklased! Külastaja tähelepanu köidavad hästi säilinud kahurid 17.-18. sajandist ning hingemattev linnulennuline vaade Nauphlionile. Pärast higistama ajavat ronimist saab end ideaalselt värskendada ca pooleteise kilomeetri kaugusel mererannal. Veneetslaste hästi planeeritud linnaosa ehitati välja peamiselt 18. sajandi alul. Seal on alati meeldiv aega viita, kuigi jah – sealsed söögi- ja joogikohad “tervitaavad” kundesid mõnevõrra kõrgemate hindadega. Nagu Tallinna vanalinnas. Singrou tänav eraldab veneetslaste kvartalit valdavalt betoonist ehitatud uuslinnast. Kahe linnaosa piiril, sadama lähedal, asub aga suurepärase kalarooegade poolest tuntud Apostolise nimeline tavern, mida soovitan lahkelt külastada. Linlaste meelest serveeritakse just nende kohvikus Napoli di Romagna kogu Kreekamaa parimat espresso’t ja cappuccino’t (toetudes oma kogemusele, kaldun seda kuulujuttu isegi ettevaatlikult uskuma). Maakonnakeskus ise väärrib põgusaks tutvumiseks vähemalt ühte ööpäeva. Türklastevastase vabadussõja ajal oli Nauphlion 1830-1834 isegi Kreeka pealinn! Arvestatavaks kultuuriliseks objektiks on muuhulgas sealne sõjaajaloo muuseum.

Epidauros

Kirde-Peloponnesost kaunistavasse Epidaurosesse jõuab Nauphlionist autoga sõites vabalt neljakümne minutiga. Enne linnakesse jõudmist avaneb võimalus isiklikult kaeda üht Euroopa vanimat allesjäänud silda (ehitatud ca 3000 aasta eest). Kunagise kõige tuntuma, arstikunsti jumalale Asklepiosele pühendatud ravikeskuse lähenemist märgistavad üha

sagenevad küpressisalud – muinasajal istutati neid alati templite ja kalmistute temenos’tele (pühale alale). Mõnevõrra muundunud kujul kestab see ilus komme tänase päevani – need sihvakad puud kasvavad näiteks paljude õigeusu kirikute ning surnuaedade naabruses. Kohaliku õhku on kuidagi eriti kerge hingata, kusjuures koht ise asub kõigest kolmekümne kilomeetri kaugusel (tavaliselt) lõõskavast Mükkeenest!

Antiikajal raviti seal kogu maailmast saabunud haigeid nii traditsiooniliste meetoditega (mille hulka kuulus dieedikuuri läbimine) kui ka psühhoteraapiat kasutades. Näiteks mängiti patsientidele rahustavat muusikat, samuti võisid nad külastada kohalikku suurepärase akustikaga teatrit (seda eripära võin omalt poolt kinnitada).

See kõige paremini säilinud teater Kreekas (ehitatud 4. saj eKr) mahutab veel praegugi 16 000 pealtvaatajat. Juulis-augustis toimuva teatrifestivali ajal on võimalik nautida suurte dramaturgide Aischylose, Sophoklese ning Euripidose igikestvat loomingut. Kuid ennemuiste lavastati Epidaurose teatris just Asklepiosega seotud müsteeriume, pidades loomulikult silmas terapeutilisi eesmärke. Pärast etendust jalutas publik imeilusatel nõlvadel.

Ülaltoodud muljed on minu arvates piisavad, et võtta ette üks rahulik-lõdvestav kultuuriline puhkusereis Argolisse.

Ajavaheemikus 1700-1100 eKr oli Mükkeen võimsa riigi kindlustatud keskus.

Regio näitab teed

Rohkem infot meie toodete kohta leiad aadressilt: <http://www.regio.ee/kaardid/>

2007 Regio atlas Eesti teed 1:150 000

- teedekaardid mõõtkavas 1:150 000
- kõigi Eesti linnade kaardid mõõtkavas 1:20 000
- põhjalik loend huviväärsustest ja majutusasutustest
- deklaarikaardid 1:1 100 000 ja 1:200 000
- mobiilsaigiti - T-NR objektid koodid

Estonian Cruising Guide 2006/2007

- 53 Eesti väikeseadamat koos kirjeldustega, navigatsiooniplaanide, aerofotodega
- mereõudu- ning tollitingimused Eesti veealsetele seletajatele

Vooldikakaardid

- Laano-Eesti saared
- Lahemaa
- Lõuna-Eesti
- Ruhnu
- Eesti rannalaod
- Tallinn
- Eesti teedekaart 1:500 000

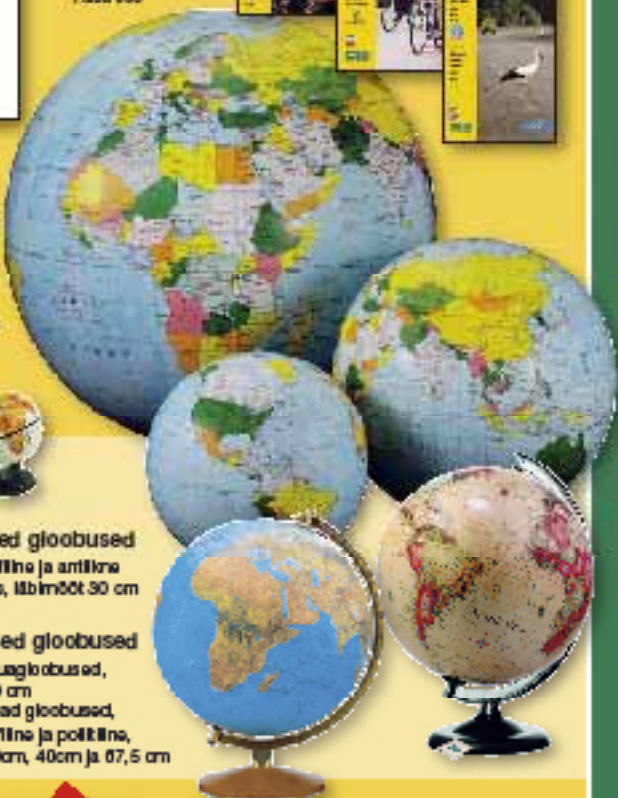
Regio Tallinna atlas 2004/2005

- täpne aadressinfo Tallinna linna ja Harjumaa kohta
- turistinfo ja kohanimed

Regio Eesti CD-atlas ver. 3.6 ja Regio Esto CD-atlas PRO

- Lähima tee leidmise ja teekonna planeerimise võrk 10 punkti abil
- Sissehilatud GPS - seadme hugi asukohta täpselt maaramiseks
- Eesti teede kaarti täpsusega kuni 1:150 000
- Eesti 47 linna ja Sakumaa ning Võhma poolaar täpsusega 1:30 000. Tallinna kesklinn 1:8 000.
- Kohanimetuste staadabid kõigi Eesti ametlike kohanimedid seisuga 1. 01. 2004 ning suurt hulka mitteametlikke kohanimedid. Lisaks kolade, alvike, alvike, linnade, valdade ja maakondade nimedele on võrkaik ka linnade- ja linnarajoonide nimed kõigis Eesti linnades.

Eestikeelsed gloobused

- Gidogeograafiline ja ajaline laugloobus, läbimõõt 30 cm

Inglisekeelsed gloobused

- väikesed laugloobused, läbimõõt 10 cm
- täispuhutavad gloobused, gidogeograafiline ja poliitiline, läbimõõt 30cm, 40cm ja 67,5 cm

Regio seinakaardid

- värvikaardid ja kabusid Eesti- ja maailma ning kõigi 15 maakonna piltkaardid
- uus Eesti haldusjaotuse seinakaart
- Eesti, Euroopa ja maailma seinakaardid
- kõik Regio seinakaardid on laminaaritud

- isaks suur väik maailma ja Euroopa seinakaarte rahvusvaheliselt tuntud tootjalt – Michelin, Stafel, Hallwag, Kömmerly+Frey
- kaarte saab tellida raambuna ja plastik- või puitkasti sisse

REGIO tooteid saad osta:

Apollo raamatu-kauplustest Tallinnas, Tartus ja Pärnus

Rahva Raamatust

Narva rmt 4 Tallinn

Statol teenindusjaamadest

STATOL
Koht päikese all

...ning teistest hästi varustatud raamatukauplustest, Hyper Firmidest, Prismadest ja tarklastest üle Eesti

Koyukuki jõgi ülalpool polaarjoont oli kunagi väga kullarikas. Sepp Herrmann peab seda heaks kalajöeks. Selle selges vees on harjuseid sama palju kui õhus sääski.

Sepp Herrmann – eraklik hipi Alaska Arktikas

Seikleja Toomas Mikkor jutustab, kuidas elab viimane koerarakendile truuks jäänud Alaska trapper.

Wisemani küla Alaskas elab oma uut tõusu. Ülemöödunud sajandi lõpul kullapalaviku aegu oli see päris vilgas linnake. Uus elu tõukas Wisemanis pärast Dalton Highway ja Trans Alaskan Pipeline naftajuhtme valmimist. Nüüd on pea kõigil soovijail pääs Alaska Arktikasse, kuni Põhja-Jäämereni välja.

Külaelanikud elavad oma suve siinse looduse seaduste järgi. Kuna suvi ei kesta kaua, siis tuleb sellelt kiiresti võtta kõik, mis võtta annab. Kes peavad siin turistidele mõeldud majutuspaiku, kes müüvad jahitrofeedest talvel valmistatud ehteid ja meeneid, kes kaevavad kulda.

Nende vahel toimetab üks üsna tähelepandamatu pikajuukseline habetunud tont. Magab telgis, sehkendab midagi kelgukoertega, siis laob jälle seeni restile kuivama.

See mees on Sepp. Ta on tulnud suveks inimeste sekka raha teenima.

Sepp elab juba paarkümmend aastat Brooks Range'i mägedes, sealkandis, kus lõpeb *timberline* ehk metsavöönd. Tal on seal mägedes palkonn. See ongi tema kodu.

Seppi kodu jääb maanteest ca 90 kilomeetrit läände. See vahe-

Kui mitte oma palkonnis, siis on alaska trapperi köök ja söögituba selline. Siin valmistatakse süüa ja siin kaetakse laud. Seekord menüüs võiga keedetud kartulid ja praetud polaarharjus.

maa tuleb läbida kas jalgsi, suuskadel või koerarakendil. Mootorsaaniga või ATV-d Sepp ei tunnistata. Need olevat matsidele mõeldud sõidukid.

Sepp ehitas oma onni veidi kõrgemale mäele, sest talvel on seal soojem. Alaska selles osas ulatuvad oru põhja temperatuurid talvel kuni -60°C . Samuti valis ta koha nii, et kui polaaröö lõpeb ja üle mitme kuu tõuseb jälle päike, siis paistab see kohe tema onnile.

Sepp on sakslane. Ja mitte kusagilt paksust metsast, vaid üsna urbaniseerunud kohast. Õppis vanemate surve all tehnilise kallakuga kutsekoolis, isegi lõpetas selle. Aga omandatud alal tööle ei läinudki. Selle asemel hakkas maamunal endale kohta otsima. Lapimaal oli ta tundnud, et see on juba peaaegu see, mida ta tahab. Omandas hea tüki soome keelt, õppis selgeks kohalikud kalapüügi nipid jne. Aga siis rändas edasi. Käis risti-põiki läbi Maroko, aga ka see polnud see. Jõudnud paarkümmend aastat tagasi Alaskale, tundis Sepp – see on just see, mida ma olen otsinud!

Nii primitiivselt kui võimalik

Tänapäevase tehnikaga ei ole Sepp kuigi heades suhetes. Ta üritab elada niivõrd primitiivselt kui võimalik. Oma onnid ehitab ta siiski mootorsaaniga, mitte kirvega nagu vanasti. Jah, onnid mitte onni. Kuna 90 km on koos varustusega koerarakendile, jala- või suusamehele ühe päevaga läbimiseks ikkagi väga pikk

maa, siis rajab ta poolele tee oma põhikoduni veel väikse onni, mida kasutab transiitlaagrina.

Sepp on võimude silmis nn trapper. See on jahimees, kes püüab püünistega. Enda jutu järgi on ta ainus elukutseline trapper, kes veel koerarakendiga tegutseb. Muidu olla Alaska kelgukoerad vaid turistidele vaadata ja katsuda ning äärmuslike, kuni kuu pikkuste ja ränkraskete võiduajamiste Iditarodi ja Yukon Questiga jaoks. Need on hullumeelsed võistlused, tuhandeid kilomeetreid pikad, mis tuleb läbida talvel, siis kui Alaska näitab oma õiget nägu.

Sepp läks kord oma koertega Iditarodile ja jõudis finišisse! Iditarodil polegi väga tähtis mitmenda koha saad. Kui lõpetad, siis oled läbinud 1150 miili Anchorage'ist Nome'i ning seega koos oma koertega üks väga vintske tiim.

Sepp armastab oma koeri väga. Ta kiidab, et nad olla nagu sportlased. Nad tahavad joosta. Võistluste ajal adus Sepp, et koerad said aru, mis toimus. Nad kõik andsid endast parima. Koeri ning nende kombeid ja vajadusi tunneb Sepp hästi. Ta saab hommikul kohe aru, kui mõni koer ei ole öösel hästi maganud. Talle tuleb siis rohkem süüa anda või koguni ravida. Õhtuti tuleb koertele teha õue õlgedest ase – lumel nad magada ei tohi. Kord treenis Sepp oma koeri Yukon Questiks. Antud võistlus pole nii kuulus kui Iditarod, see-eest palju raskem – tuleb läbida rohkem mägesid, sisaldab ränki tõuse.

Koerad olid väga tublid, ilm oli ilus. Lumi tuiskas kahte lehte.

Sepp demonstreerib polaarharjuse võimast seljauime. See kala elab vaid väga puhta veega jõgedes. Siin on teda palju ja see teeb Seppi rõõmsaks – siinsed jõed on puhtad!

Wisemani külani oli jäänud natukene maad... kui tuli karu! Karu, kes talvel ei maga, on kõige halvem uudis maa peal. Ta on tapja. Ta tapab ükskõik keda ja ükspuha milleks. Talvel üles ärganud karu on vihane, nälgjane ja peast segi. Seppil polnud ei püssi, kirvest ega labidat – mitte midagi, millelega karule vastu astuda. Mis edasi juhtus, seda ei kirjelda ta kellelegi kunagi. Pääsesid vaid Sepp ja kaks koera kaheksast. Sepp tundis, et see on lõpp. Alaska ei ole enam tema kodu. Tema enda silme all hukkus tema *dogteam* – tema pere. Järgnes Alaskalt lahkumine. Sepp rändas San Franciscosse. Seal edasi Lõuna-Ameerikasse. Otsis kõikjal uut kohta. Aga ei leidnud seda kusagilt. Käis isegi Saksamaal – oma sünnimaal. Lõpuks naasis Alaskale. Kui ta oli ületanud polaarjoone ning algasid tuttavad metsad, mäed ja mägijõed, hakanud ta nutma nagu väike laps. Ta oli kodus tagasi!

Naiste loodusearmastuse limiit – kaks talve

Sepp on püüdnud luua ka päris perekonda. Korra see isegi õnnestus. Ta abiellus Fairbanksist pärit ameeriklannaga. Neid sidus loodusearmastus ja armastus teineteise vastu. Naine läks Seppiga kaasa tema onni kaugel mägedes. Suvel korjati marju ja seeni, talvel käidi *trapline*’il – püüniseid kontrollimas. Poja sünnitas naine siiski Fairbanksis. Aga kui poeg oli 18-kuune, võeti ta kaasa ning koliti jälle tsivilisatsioonist eemale, mägiõnne. Sepp ütleb selle aja olevat oma elu ilusaima. Tema, ta naine ja väike poeg – kolmekesi ei kusagil. Loodusega silmitsi. Poiss võeti üsna varakult *trapline*’ile kaasa. Oli nagu väike kookon vaheldumisi kord ema, kord isa seljas. Aga kaua see idüll ei kestnud. Kolm suve ja kaks talve, siis sai naise loodusearmastus otsa... Nüüd on poeg juba 12 ja käib vahel isal külas. Elab kahe maailma vahel. Sepp on hiljem veel üritanud endale naist majja tuua. See on ka paaril korral õnnestunud, kuid limiidiks jäävat kaks talve. Siis piigad lahkuvad.

Sepp räägib naiste loodusearmastusest kibestunult. Ütleb, et see kestab vaid senikaua, kui nad ükskord loodusesse saavad. Et see olla vaid sõnades, tõsisteks tegudeks naiste loodusearmastusest kauaks ei jätkuvat. Sepp ise kiidab oma talvist pimedaja-elu ideaalilähedaseks. Kuna päike ei tõuse mitu kuud, siis tuleb *trapline*’i kontrollima minna pimedas, otsmikulambiga. Vaid keset päeva läheb veidi valgemaks, muidu on pilkane öö või tuleb elada virmaliste valgel. Niipea, kui Sepp onnist lahkub, külmub seal kõik paari tunniga mitmekümne kraadise külma käes ära. Koju tagasi jõudes on see sama mis hundilaut. Hullem veel... Esimene asi, mida siis Sepp teeb, on tuli. Seda isegi enne, kui koerad lahti rakendab. Järgmiseks paneb ta lumega panged ahjule sulama. Et oleks vett. Siis tegeleb jahisaagiga ning seejärel hakkab koeri söötma. Teeb neile õlgedest magamisasemed. Kui kõik toimetused on tehtud, siis hakkab ka onnis juba soojemaks minema.

Surmale kolm kuud võlgu

Sepp on pidanud üksi oma onnis elades hakkama saama üsna usumatute asjadega. Kord lõi ta kirvega suure varba pikuti pooleks. “Tühiasi,” mõtles ta. “Selle pärast küll ei hakka tsivilisatsiooni tagasi rändama.” Võttis nüidi ja nõela ning ilma igasuguse tuimestuseta nõelus oma Suure Peetri jälle kinni. Varvas paranes ära. Aga midagi oli seal siiski viltu, sest külma ta enam ei talunud. Ühel päeval *trapline*’ilt koju jõudes avastas ta, et suur varvas on täiesti elutu – külmavõetud. Ei aidanud enam midagi. Hakkas mädanema, tuli gangreen. Sepp jäi nii jõuetuks, et mõistis – tsivilisatsioonini ta sellisena ei jõua. Nõrkeb poolel teel. Võttis siis habemenoa ja nüsis gangreenis varba endal ise otsast. Gangreen edasi ei läinud, aga terveks ta ka ei saanud. Oli poolenisti liikumisvõimetu, palavikus ja nõrk. Sedasi vires ta **Sepp vahetas hundinaha vastu ühe autolugu ja on selle üle üsna mures. Milleni see võib viia? Kas järgmiseks tuleb mootorsaan või ATV? Ta loodab, et selles elus mitte...**

kolm kuud. Saabus kevad. Taevasse ilmus esimene väikelennuk – nn *bushplane*. Need on sellised lendurid, kes oskavad igale poole maanduda.

Kui Sepp lennuki põrnat kuulis, komberdas ta välja lagedale lumele ja heitis pikali, käed mõlemale poole laiali sirutatud, umbes nagu t-täht. Selline märguanne tähendab, et vajan vältimatut arstiabi.

Seppil vedas – piloot nägi teda ja maandus. Fairbanksi haiglas pandi Seppile juhtmed ja voolikud külge, tehti analüüsid.

“Mees, sa oleksid pidanud juba kolm kuud tagasi surnud olema,” oli arsti hinnang..

Hunt – targem veel kui inimene

Metsloomi tunneb Sepp hästi ja loomad tunnevad ka teda. Seppi suurim sümpaatia kuulub hundile. See olevat nii tark loom, et sama tarka inimest andvat otsida.

Lõksudega loomade püüdmine on suur kunst. Sepp räägib, kuidas ta pussnoaga lume lahti lõikab, selle alla püünisraud asetab, lume jälle tagasi peale paneb... Ning siis kontrollima minnes näeb, et hundid on tulnud oma vana rada mööda, paar meetrit enne lume alla maetud püünist seisma jäänud... siis ringiga tagasi läinud, veidi hoogu võtnud ja lõksust üle hüpanud. Vahel on ta huntidega kassi ja hiirt mänginud. Sepp jälitab hunte... jälitab ja jälitab... kuni jäljed ütlevad talle, et hundid jälitavad hoopis teda. Veavad teda ringirast ja lollitavad vaest meest.

Teinekord jälle mängib Sepp hundile näitemängu. Ta toimetab lastud karibu kallal, ise aga teab, et eemal mäenuki taga jälgivad teda hundisilmad. Vaid kõrvad paistavad ja kulmukaared ka. Üsna kaugel, laskekauguse piirimail. Hunt teab seda. Ta ootab, millal Sepp nulgimise lõpetab, et siis hiljem korjuse kallale minna. Vahel süiski lollitab Sepp mõne hundi ära, saab ta lõksu. Loomanahad, koljud ja küünistest tehtud ehted on talle oluline sissetulekuallikas. Loomadest räägib ta äärmise lugupidamisega. Tema loomalgudest võiks kirjutada raamatu.

Üks kahest Seppi ellujäänud koerast. Sepp loodab, et see emane sünnitab talle terve uue *dogteam* i.

Kõigist Sepp austusega ei räägi. Näiteks inimestest. Aastaid tagasi korraldas ta inimestele loodusmatku. Küll jalgsimatku läbi mägede või tundra, küll kanuumatku Alaska polaarjoone tagustel jõgedel. Sattus sinna ka toredaid ja huvitavaid inimesi. Näiteks tänapäevani on Saksamaal Seppile kättesaadav kõrgel tasemel ja tasuta arstiabi. Lihtsalt grupp väga kõvasid saksa arste läbisid Seppi juhatusel tundras unustamatu teekonna.

Reisikindlustus internetist!

www.if.ee

Kiirem, mugavam ja soodsam!

If Eesti Kindlustus

Jaaniöö Wisemani kullakaevuri palkonnis. Sepp on siin külas. Ta tõi kaasa metshane ja pool pange morelli seeni, mis maksavad kuivatatult ligi tuhat dollarit kilo. Sepp teab kust neid saada pangede viisi.

Neil harvadel kordadel, mil ta nüüd endisele kodumaale juhtub, on ta oma kunagiste klientide juures teretunud. Need vaatavad ta üle ja lapivad kokku, mis vaja. Aga enamasti sattusid tema rännakutele üsna viletsad tegelased. Sepp lõpetas selle äri ära. Ütles, et talle ei meeldi piitsutada üht tolakarja läbi metsade ja mägede. Kust aga leida inimesi, kes mõistavad ja respektierivad loodust, seda ta ei tea. Üheks oma äri äpardumise põhjuseks peab ta seda, et Alaska retk on kallis. Raha ja loodusearmastus aga olevat asjad, mis väga sageli käsikäes ei käi.

Vahel käivad Seppi äraolekul tema onnis linnajahimehed. Sellised, kes kogu aasta jahikatalooge lappavad ja kõige uuemat varustust taga ajavad. Ning siis üürivad lennuki, lendavad kusagile kaugele-kaugele ainsa sooviga – tappa! Ükskõik keda, peaasi, et ta liiguks.

Vanasti piirasid nad karibukarja sisse – kuni mitusada looma – ja kõmmutasid kõik maha. Võeti mõned sarved, tehti hulk pilte ja lennati linna ärplema. Nüüd olevat sellel küll lõpp. Hobijahimehed võivad põhja pool lasta Yukonit ainult vibuga ja *ranger*’id püüavad selliste tapatalgute läbiviijad kinni ning panevad vangimajja.

Vahel vaatab Sepp hämmastunud linnajahimeeste loodusesse jätud rämpsude ning imestab, et mis jahimehed need on? Lasevad karibu, mägilamba või põdra maha, aga kui einestama asuvad, siis söövad purgiviinereid ja lihakonserve...

Linna koeratoiduks raha teenima

Aga miks peab üks Alaska eraklik trapper suvel inimeste sekka tulema ja raha teenima? Üks põhjus on see, et Sepp peab ostma koeratoitu. Vanasti võis oma kelgukoeri toita lõhe ja karibulihaga. Valge kala ei ole nii rasvane ja sellest koer söönuks ei saa. Tänapäeval on aga lõhe üks osariigi suuri sissetulekuallikaid. Hullunud hordid tulevad seda püüdma koguni maailma teisest otsast. Ja kala peab jätkuma eelkõige neile, mitte metsaonnise elavale veidrikule. Karibud olid aga linnast tulnud mõrtsukate tõttu üsna hiljuti täitsa väljasuremise äärel. Nüüd on neid vaja poputada, et nende arvukus tõuseks. Seega on üks Alaska traditsiooniline elatusviis tsivilisatsiooni poolt jälle lõpetatud. Sepp on see viimane mohikaanlane...

Atiguni mäekuru. Pärast seda lõpeb Brooks range ja algab tundra mis viib jäämereni - North Slope. See on Seppi kodukant.

Väldi järjekordi. Tee check-in internetis

offline

estonia.klm.com

The Reliable Airline

estonia.klm.com oma parimate
pilethindade, online check-in,
piletinfo, põeldiendi boonus-
programmi ja muuga vaid hõõrdid
kaugusel

Telk – teine kodu

GO Discoveri toimetaja Kristjan-Erik Suurväli kirjutab telgivaliku põhimõtetest ning Go Discoveri testis hinnatud telkide headest ja halbadest külgedest.

Telk on kodu. Vähemalt matka kestel on ta kodu. Seega peab telk olema sama õdus, sama mugav, aga kergemini transporditav. Ei ole ühtki põhjust, miks ei peaks telgis olema –nagu igapäevaeluski – riivid ehk taskud, nagid ehk nõõrid ja riputuskonksud, mitu tuba ehk eeskoda ja ruum magamiseks. Loomulikult – mida rängem ja pikem matk, seda enam peab arvestama telgi kaalu, ilmastikust tulenevate nõuete ning kanga vastupidavusega. Millist telki endale soetada? Milline on kõige parem? Lihtne küsimus, mida siinkirjutaja on endale sagedasti esitanud ning jõudnud kurvale tulemusele – seda ideaalset polegi. On telk, mis sobib just sellele konkreetsele matkale kõige paremini.

Nii ongi mõistlik alustada küsimusest: missuguse rännaku jaoks telki kasutatakse. Eestis nelja inimesega perematkale minnes on vaja hoopis teistsugust telki kui mägi- või polaaratkale minekuks. Kui kõigepealt läbi mõelda oma telkimisvajadused – kuhu minnakse ja mis aastaajal – muutub otsustamine oluliselt lihtsamaks.

Enne ostmist poes telki katsudes on kasulik mõelda järgmistele telgi omadustele:

Ruumikus

Mitmele inimesele telk on mõeldud? Kallima telgi puhul tuleks lasta see müüjal kindlasti üles panna ning proovida telki ka seest. Hea test on ennast telki pikali visata, keerata külge ning istuli tõusta. Kui telgiseinad käivad ikka vastu pead ja nägu, on tõenäoliselt tegemist telgiga, mis sobilik väiksema kasvuga inimestele.

Telgi ruumikus võib erinevatel kuppel- ja tunneltelkidel olla erinev, sõltumata põrandapindalast. Joonisel piisava pikkuse, laiuse ja kõrgusega tunduv telk võib tegelikkuses hoopiski pisemaks osutuda. Ka peab arvesse võtma, et talvel või külmas kliimas matkates vajab inimene telgis natuke enam ruumi kui suvel. Külмага on matkajal rohkem varustust, samuti on seda keerulisem telgist väljaspool hoida.

Kaal

Tootjad pakuvad tänapäeval väga kergeid telke. Kaalu vähendamine on saavutatud kerge materjalide kasutamisega (Kerlon 1200) või sisetelgist loobumisega. Kasutatakse Gore-Tex või sellele analoogseid materjale (Todd-Tex jne). Telgi vardaid on vähe (2-3) ja need on tehtud kergest 7000-seeria alumiiniumist (nt Easton 7075).

Tasub meeles pidada, et kaalu arvelt on telk kaotanud osa oma funktsionaalsusest: tal on väiksem põrandapind ning väike või puuduv eeskoda. Ka materjalid pole nii robustsed ja tugevad kui raskematel telkidel, mis

omakorda tähendab, et telgi eluiga on suure tõenäosusega lühem. Kõigele lisaks on väga kerge telkide hind tunduvalt kõrgem kui robustsetel peretelkidel. Ilmselt ei vaja ratta- või automatkaja kõrgalpinistile mõeldud ülikerget telki, mis maksab pea 10 korda enam kui supermarketist ostetud kolme hooaja telk.

Konstruktioon

Eestis müüakse nii kuppeltelke, tunneltelke kui ka nende hübriide. Rattamatkaja eelistab tõenäoliselt suure eeskojaga tunneltelki, kuhu mahub

rohkem asju. Tunneltelgi eeliseks on ka võimalus eeskojas ohutumalt keetlit kasutada.

Samas tuleb tunneltelgi ülesseadmisel arvestada tuule suunaga. Kui tuuled on väga muutlikud, siis on kuppelstelk parem lahendus. Kuppelstelgi eeliseks on veel isetoetus – telk seisab püsti ka niisama, nõõre pingutamata.

Rain Lond ja Marko Kalve kasutasid Gröönimaa ületamisel tunneltelki selle ruumikuse ning ilmastikule sobivuse tõttu. Mägimatkaudel on aga tunneltelgid vähemuses – kasutatakse pigem hübriidvariante, kus kaared ristuvad, kuid eeskoda on piisavalt avar.

Materjalid

Tekstiilid, millest telgid on tehtud, võivad olla väga erinevad. Seda eelkõige lähtudes vettupidavusest, hingavusest ja tõmbetugevusest. Välistelgi tekstiil peaks olema armatuuriga, s.t et tekstiili vaadates peaks seal olema näha tugevam niit, millest moodustuvad ruudukujulised kujundid. Armatuur peab seisma hea selle eest, et telgiriie ei rebeneks vigastada saamisel edasi. Kanga vettupidavust mõeldakse millimeetrites. Selleks on eri meetodeid ning ühtset standardit kehtestatud pole. Seega on erinevate tootjate vahel raske õiglast võrdlust teha. Kuid kangasorti teades on võimalik anda hinnang ka vettupidavusele. Üldiselt – mida suurem näit tuhandetes millimeetrites, seda parem.

Soetades suvise telgi Eestis liikumiseks, on märjemat maastikul mõistlik kasutada eraldi kilet või vettupidavat kangast ning panna see telgi alla enne viimase püstitamist. Esiteks takistab see niiskuse imbumist telki ja teiseks kaitseb telgi põhja.

Ilmastikukindlus

Ilmastikukindlus on tegelikult kahe eelneva omaduse kombinatsioon.

Tugeva karkassiga ja heast materjalist telk, mis on kinnitatud õigesti, peaks üle elama ka tugeva tormi.

Telkide klassifikatsioon

Kõikide tootjate poolt kasutatavat ühtset klassifikatsiooni olemas ei ole. Üldiselt jaotatakse telgid nende vastupidavuse järgi viide põhikategooriasse.

Kerged suvetelgid. Telgid, mis on valmistatud eesmärgiga hoida eemal putukad. Sageli võrkriidest või väga vähe vettupidavast kangast. Vähe vardaid ja väike kaal.

Baaslaagritelk. Suur, ruumikas. Robustselt kangast ja jämedate varrastega. Telk, milles on võimalik püsti seista.

Kolme aastaaja telk. Telk, mis on eelistatavim suviseks väljasõiduks loodusesse. Hea üles panna ka lastele hoovis või kasutada matkal hea ilmaga. Sobilik nädalavahetusematkajale.

Nelja aastaajatelk. Telk, mis peab vastu ka talvisele ilmale ja tuulele. Tõsise rännumehe kaaslane. Kasutatud materjalid on kvaliteetsed ja tugevad.

Ekspeditsioonitelk. Telk, millega võib tõusta Džomolungmale või minna Arktikasse. Kasutatud ainult parimaid materjale. Vastupidav tormidele, kaalult kerge ning Eestis matkamiseks liiga hea.

Kuid mängu tulevad ka pisemad detailid. Näiteks lukkude jämedus ning sulgemiskindlus. Kui lukk korralikult lõpuni kinni ei jookse, on tuules ja lumega telkides väga tõenäoline, et hommikuks on telgist saanud lumelinn. Oluline on ka ventilatsiooniavade sulgemise lihtsus ning nende piisavus. Inimestest eritub piisavalt niiskust, et katta iga telk hommikuks seestpoolt kondenseerunud auruga – veega. Suviseks kasutamiseks mõeldud telkidel on sageli sisetelk valmistatud ainult võrkriidest, mis peletab sääski ja hingab hästi.

Ilmastikukindluse suurendamiseks on mõnele mudelile lisatud välistelgi alumisse serva lumepõlled. Lumepõlled kasulikkus seisneb võimaluses katta põlled lumega, takistades nii tuule pääsemist telgi alla, samuti tõstab

Tule ja avasta Tallinn!

Piisavalt ruumit Tallinn on igal aastal igal huvitaval. Puhkusepaigaks Sinu avastamiseks vahel on Go Hotel Shnelli - uus ja eoodne hotell vanalinnas küljel.

- 124 mugavat tuba
- restoran Tivoli
- öde kaminatool
- unikaalne nõupidamisruum
- Shnelli Day Spa&Salon
- tasuta parkimine
- tasuta WiFi

Töötajatele 37, 10133 Tallinn | +372 661 0100 | reservatsioon@gohotels.ee

Go Hotel Shnelli
www.gohotels.ee

see telgi sisetemperatuuri. Teisalt aga vähendavad lumepõlled õhu ringlust telgis ja kondenseerumine suureneb. Kas talvematkaks eelistada lumepõlledega telki või ilma, on pigem maitse küsimus. Suvel on need igal juhul liiast.

Kasutuslihtsus

Telgi ülespanek peab olema mugav hoolimata ilmast – sadagu vihma või olgu pime. Kõige mugavam on üles sättida nn topelttelke, kus sisetelk on juba varem riputatud välistelgi külge ning matkaja ainsaks vaevaks on telgi kaarte kinnitamine ning nõõride pingutamine.

Kui telgil on erineva pikkusega kaared ja need on sama värvi, on mõistlik need enne matkale minekut värviga ära markeerida.

Kasutuslihtsuse juurde kuuluvad kindlasti ka riputusvõrgud ja konksud. On mugav, kui taskulampi ei pea paaniliselt magamiskoti alt otsima ja prillid ripuvad laes võrgus, mitte ei leba kusagil eemal seljakotis.

Orna testis hindasime ainult kahekordseid telke – telke, millel on olemas välistelk ja sisetelk. Mitte sellepärast, et ühekordsed oleks ilmtingimata kehvad, vaid põhjusel, et korralikke ühekordseid telke Eestis lihtsalt ei müüda ja tavaliselt on need mõeldud äärmuslikes tingimustes rändamiseks. Orienteerusime telkidele, mis sobivad matkamiseks Eestis ja meie naaberriikides ning mis ei ole spetsiaalselt mõeldud südatalvel telkimiseks, kuid millega saab seda vajadusel teha.

Husky Bird 3

Tegemist on klassikalise kuppeltelgiga. Telgi püstitamine lihtne. Sisetelgi ülaosa võrgust, mis tuleb kasuks suvel. Telgi eeskojad ei hiilga ruumikuga ning suuremate seljakottide puhul võib tekkida ruumikitsikus. Jääb mõistlikku hinnaklassi ning Eestis matkamiseks igati sobilik. Nõudlikumale kaugmatkale võib jääda natuke kesiseks.

Husky Flame

Väike kaheinimese telk. Kindlalt testi kõige jäigemal konstruktsiooniga. Ainsaks nõrgaks kohaks ukseava vastassein, mis võib tuulte käes pain-

REISIKINDLUSTUS

Milleks on tarvis reiskindlustust?

Reiskindlustus katab välisriigis haigestumise või õnnetusjuhtumiga seotud meditsiinikulud. Samuti aitab kindlustus kanda kahjud, mis seotud pagasi kadumise või kahjustumisega ning reisi ärajäämise, katkemise või reisi hilinemisega.

Sõltumata sellest, kas tegemist puhkuse- või ärireisiga, on reiskindlustuslepingu sõlmimine kindlasti vajalik – see võib vältida suuri väljaminekuid.

Salva Kindlustuse AS
Pääsmu mnt 16
10141 Tallinn
tel. +372 6800 500
faks +372 6800 501

Head reisi!

duda. Sisetelgi lagi nailonvõrgust. Kaalu ja kompaktsuse arvelt on lõivu makstud eeskoja suurusel, mis võib pisikeseks jääda. Sobilik mägi- matkaks või alpinismiks. Oma kaalu ning suuruse poolest sobib ka rattamatkaja pakiraamile.

Husky Fighter

Husky Fighter

Suur, kuni nelja inimest mahutav, kuid pigem kolmele mõeldud telk. Telgi vardad käivad võrktunnelites, mistõttu võib talvel tekkida probleeme jäätumisega. Eeskoda, nagu teistelgi Husky telkidel, pole kõige suurem. Telk sobib perematkaks Eestis. Soojematel aegadel tuleb telgi lumepõlled kindlasti üles tõsta.

Lafuma Serac

Kõrge ja ruumikas telk sobib perele. Kolme inimese kohta kaalu palju – 6 kilo. See teeb 2 kilo inimese kohta, mis on konkurentidega võrreldes pea kilo enam. Põrandamaterjal ei tundu just kõige tugevam. Samas on telki lihtne üles panna.

Fjällräven Akka Shape R/S 3

Fjällräven Akka Shape R/S 3

See tunneltelk ei peaks meie testis tegelikult üldse osalema, sest oma hinnaklassilt, materjalide valikult ja tarbija sihtgrupilt kuulub ta juba kirgliku

matkaja varustusse. Telk kannatab äärmuslikke ilmastikutingimusi. Panustatud on tootearendusse ja püütud matkaja elu võimalikult mugavaks teha. Telgis on lisaks tavalistele taskutele ja riputuskonksudele, ka riputusnõör, kuhu saab panna märjad sokid või kindad.

Puuduseks võib pidada kantalu- miiniumist vaiasid, mida on ebamugav maasse suruda ja välja võtta. Ka sisetelgi ukse avanemine ei ole kõige õnnestunuma lahendusega. Telgi kaared erivärvilised, et oleks hõlbus eri pikkusega vardaid õigesse kaaretunnelisse pista. Kaalult kerge.

Ferrino Syncro

Ferrino Syncro 2

Kaheinimese nelja aastaaja matkatelk. Ferrino on kasutusele võtnud uude telgipüstitamise võtte. Vardaid ei ole vaja telgi küljest ära võtta, vaid need avatakse ja pakitakse telgi sisse. Püstitamisel tuleb vaid vardad kokkupanna ja telk ongi püsti.

Ukseavad ei asu jalutsis ega päises, vaid telgi keskel. See võib vajada harjumist.

Telk on tugeva konstruktsiooniga ja seisab hästi püsti. Uudsuse ja kvaliteetsete materjalide eest tuleb ka suurema väljaminekuga arvestada.

Lafuma Alpine 3

Lafuma Alpine 3

Lihtne kuppeltelk, piisavalt suur ja ruumikas. Kuna telk on kõrge, siis tasub arvestada, et ta on tundlik kõvematele tuultele.

Aken eeskojas teeb mugavaks ilma ja väljastoimuvaga kursis olemise.

Eestis liikujale võib olla harjumatu telgi punane värv.

Kolmeinimese telgi kohta ei ole ka kaalu liiast (4 kilo). Lihtsale perematkale või nädalalõpureisiks Eesti metsadesse igati sobilik peavari.

INKAS
KAYAKID

Lihtsaim ja kõige mugavam, sobilikum ja kiirem vahend lihtsate ja keeruliste jõe- ja jõekäikude jaoks. Kõrgel, vastupidaval, spetsiaalsel ja tugeval materjalil.

Parimad joonid, värvid, 70-100 cm pikkused, 10-15 kg kaaluga, 10-15 km/h kiirga. **WAYPOINT**

REKLAAMTEKST

KLM võimaldab lennule registreerimist Internetis: estonia.klm.com

Üha enam kulub lennujaamades aega tüütult pikkades saba-des seismisele. Reisijate mugavuse suurendamiseks pakub KLM uudset lahendust – võimalust registreerida ennast lennule Internetis.

Veebiaadressil estonia.klm.com saab check-in'i teha 30 kuni 1 tund enne lennu. Nõutavateks andmeteks on e-pileti ja lennu number, mille leiab oma e-piletilt. Internetis saab valida istekohta lennukis ning registreerida end kohe ka jätkulendudele nii Euroopas kui kaugemalgi. Pardakaardi saate välja trükkida oma kodu- või kontoriprinteriga.

Ainult käsipagasiga reisija võib pardakaardiga otse väravasse (lennukile) suunduda. Kellel pagasit rohkem, saab selle ära anda vastavas äriklassi järjekorras või baggage drop-off punktis.

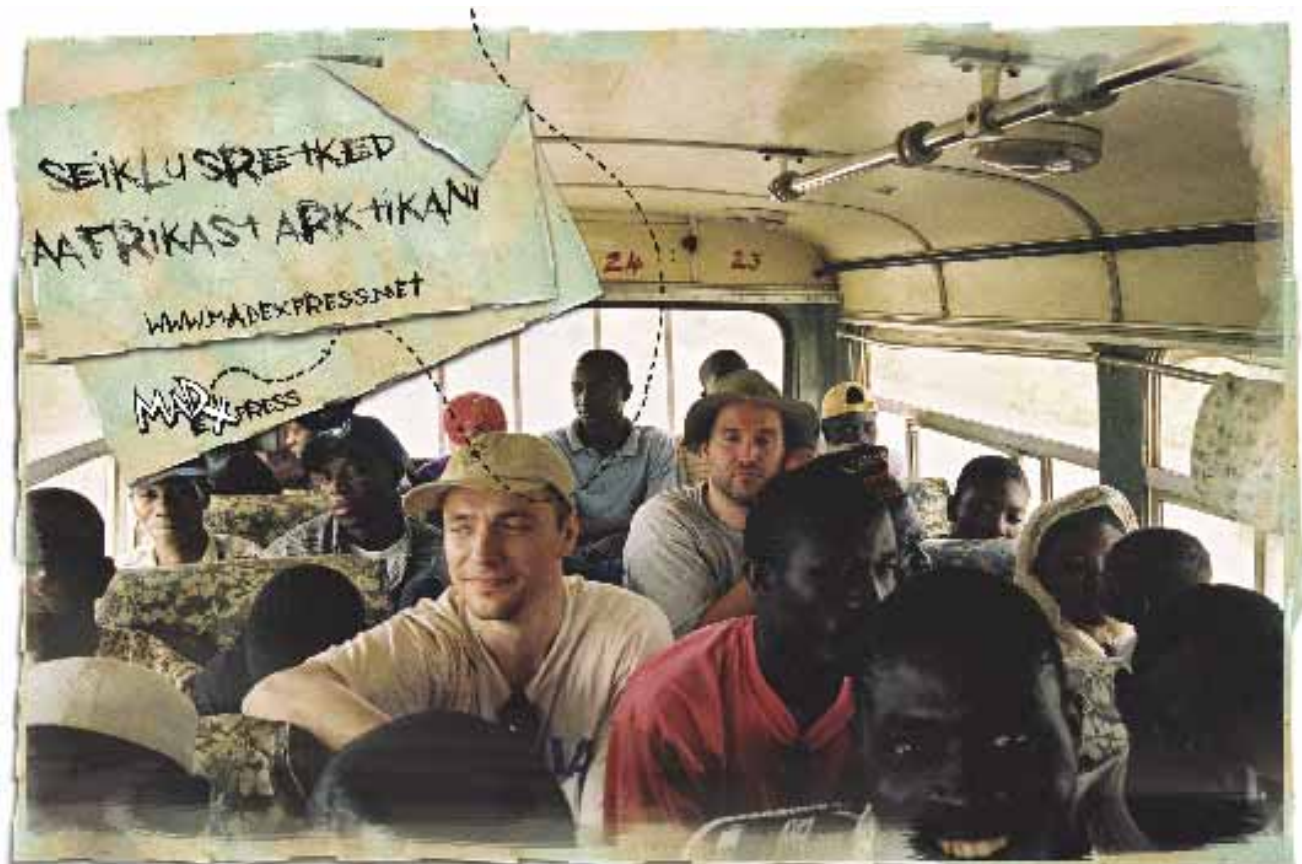
Täpsem info Internetis: estonia.klm.com.

The Reliable Airline **KLM**

Foto: Villu Zirnask

Telk annab vabaduse majutuskohtadest ja võimaluse ööbida vapustava vaatega paikades.

Elisa pakub satelliitsidet koostöös Globalstariga

Elisa juhatuse liige Andrus Hiiepuu kirjutab sideteenusest, mis sobib nii matkajatele kui ka hobipurjetajatele, nii päästeenistustele kui ka militaarüksustele.

Elisa satelliitside teenus on kõrge kvaliteediga GSM-teenust täiendav lahendus. Teenus pakub *roamingu* võimalust aladel, mis ei ole kaetud maapealsete võrkudega või siis, kui maapealne võrk on hõivatud. Satelliitkõnesid saab vastava telefoniga koheselt teha iga Elisa klient, kes kasutab GSM-väliskõnesid.

Täispakett lisavõimalusi

Elisa alustas Globalstari satelliitkommunikatsiooni teenuse pakkumist oma klientidele 2000.aastal. Koostöös Elsacom S.p.A.-ga on teenuse kasutusvõimalused pidevalt suurenenud. Täna tähendavad satelliitkõned mitte ainult kõnesid maailma ühest asustamata äärest teise serva, vaid praktiliselt kõiki GSM-võrgu teenuseid. Vajadusel saab klient kasutada kõnede suunamist, andmeside-ühendust, faksiteenust, tekstisõnumite saatmist, siseneva kõne numbrinäitu, hädaabinumbrit 112 jne.

Teenuse osutamiseks kasutatakse 1414 km kõrgusel tiirlevaid LEO (Low-Earth Orbit) satelliite, mida on korraga nähtavusulatuses kuni neli, ning CDMA-tehnoloogiat, mis kindlustab kvaliteetse side.

Satelliitside kasutajateks on seni olnud põhiliselt firmad ja eraisikud, kellel on vaja sideühendust aladel, kus puudub maapealne side. Eelkõige laevandusfirmad (jahid, kruiisi-, kalapüügi-, transpordi- ja uurimislaevad), transpordifirmad, valitsusasutused, militaarüksused ning kaevandusfirmad merel ja maal.

Tänu lihtsustunud hinnakirjale ning madalamatele tariifidele (näiteks tekstisõnumite saatmise hind on võrreldav GSM-võrgus sõnumi saatmise hinnaga ja sõnumite vastuvõtt on tasuta) ning laienuvad levialale on taolise teenuse kasutajaskond suurenevas eraklientide hulgas, kelleks on matkajad, purjetajad jm reisiühendused.

Satelliitkõned ilma eraldi liitumiseta

Elisa kliendile on satelliitkõnede kasutamine lihtne ja mugav, sisuliselt on tegemist lisa-*roaminguga*. Teistest satelliitoperaatoritest (Inmarsat ja Iridium edasimüüjatega Soomes) eristab antud teenust see, et Globalstari satelliitkõnede teenusega pole vaja eraldi liituda – väliskõnede teenusega liitunud Elisa klient saab kasutada ka satelliitkõnesid.

Seega on klient oma SIM-kaardi ja telefoninumbriga kättesaadav ka satelliidivõrgus. Tänu kergestikasutatavale telefonile, mis võimaldab rääkida ka GSM 900 MHz sagedusel, toimub GSM-levi lõppemisel vajadusel automaatselt üleminek satelliitsidele ja vastupidi. Elisa klient saab kõigi teenuste eest ühtse arve sarnaselt muudele väliskõnedele.

Satelliittelefoni ja Elisa SIM-kaardi abil saab klient vajalikud kõned sooritatud ja teated edastatud kogu Euroopa ja Põhja-Ameerika piirkonnas ning neid ümbritsevatel meredel ja ookeanidel, samuti Venemaal (ka selle Aasia osas) ning Kesk-Aasias.

Elisa satelliitside – abiks seiklejatele maal ja merel.

Elisa pakub satelliitkõnesid koostöös rahvusvahelise firmaga Globalstar.

Satelliitside võrk võimaldab kasutada mobiiltelefoni neis maailma paikades, kuhu tavaline mobiilside leviala ei ulatu. Satelliitsidega on kaetud 80% kogu maakera territooriumist.

Elisa satelliitkõnede teenuse kasutamine eeldab GSM 900 ja Globalstar sagedusel toimiva kahe-sagedusliku telefoni olemasolu, mis töötab GSM võrgus tavalise mobiiltelefonina, kuid pakub võimalust kasutada ka satelliitsideühendust. Kui ühendus GSM võrguga katkeb, läheb satelliittelefon automaatselt üle satelliidi võrku ilma, et kõne katkeks.

Elisa satelliitsideteenust võimaldava telefoni saad osta või rentida Elisa Ärkliendiosakonnast, Vilmsi 47.

Liitumise Elisa satelliitsideteenuse telefonil 6 600 600 ja www.elisa.ee.

elisa

Mõelge enne: kui kuni kaotata leib

Tõrges tehnika kõrgmäestikuekspeditsioonil

Alpinist ja seiklussportlane Leivo Sepp annab nõu, millist sidetehnikat võtta kaasa ekspeditsioonile paika, kuhu tavalised mobiilsidevõrgud ei ulatu.

Avalikkuse või ka lihtsalt oma sõpruskonna huvi rahuldamiseks, samuti sponsoritele antud lubaduste täitmiseks tuleb matkajatel lahendada küsimus, kuidas edastada kodumaale infot ekspeditsiooni käigust. Alljärgnevalt jagan ühe mägiekspeditsiooni kogemusi kommunikatsioonitehnika kasutamisel.

Lõuna-Ameerika kõrgeimat tippu Aconcaguat vallutama minnes oli meil eesmärk saata kolm korda nädalas Eestisse artikleid, pilte ja miks mitte ka minivideoklippe ekspeditsiooni käigust. Selle ülesande täitmisel oli oluline roll satelliittelefonil.

Satelliittelefoni valimine

SAT-telefone uurides kohtame kolme nime: Iridium, Thuraya ning Globalstar. Iridium on üle kahe korra kallim kui teised, kuid sellega on side garanteeritud suvalises maakera punktis, andmesidekiirusega 2,4 kb/s. Iridium on kõige universaalsem telefon – sellest on abi ka poolustel olles. Thurayat kasutatakse Euroopas ning Aasias. See võimaldab 9,6 kb/s andmesidekiirust – seega on ta Himaalaja ekspeditsioonide lemmikmudel. Globalstari kasutatakse peamiselt USA-s ja Kanadas, kuid ta levib ka Aasias ning Austraalias. Globalstar võimaldab kiirust 9,6 kb/s ning on populaarne asendustelefon ameeriklaste seas.

Kuidas Iridiumi SAT-telefon ühendub maailma

1. Välja helistamisel võetakse ühendust satelliidiga.
2. Satelliidid saadavad omavahel infot edasi kuni Iridiumi gateway'ni ehk vahejaamani.
3. Iridium Gateway kommuteerib telefonikõne tavalisse telefonivõrku, kus võib asuda ka näiteks Interneti sissehelistamisteenuse pakkuja (ISP).

Pihuarvuti valimine

Suheldes ekspertidega, kes on ekspeditsioone varustanud kommunikatsioonitehnikaga, oli üsna pea selge, et Aconcaguale tuleb kaasa

Fotod: Leivo Sepp

Õhtune Aconcagua

võtta Iridiumi telefon – eeliseks on garanteeritud side, puuduseks muidugi teistest aeglasem andmeedastuskiirus.

Kuna ekspeditsioon „Suuskadel üle Gröönimaa” oli pool aastat tagasi edukalt lõppenud ning nende tehnika töötas ülihästi, sai ettevalmistamise perioodil ka nende kogemusi uuritud. Gröönimaa ületajad kirjutasid oma tekstid valmis pihuarvutiga (PDA) ja saatsid need seejärel Eestisse.

Meie tahtsime kaasa võtta uuema põlvkonna PDA (iPaq 6340), millel on olemas ka täisklaaviatuur – pulgakeseaga ekraanil teksti tippimine on päris aeganõudev. Uuema PDA kasuks otsustasime ka seetõttu, et see oskas lugeda andmeid SD-mälukaardilt, mida kasutasime fotoaparaadis. Seega oli olemas eeldus fotode edastamiseks.

Siit sai alguse meie kannatuste rada. Meil olid olemas PDA ja Iridiumi SAT-telefon, kuid nad oli vaja panna omavahel suhtlema. Pealtnäha lihtne ülesanne, kuid tulemus oli väga ootamatu. Nimelt selgus pärast paljusid katsetusi, et uuema põlvkonna PDA-l on ära võetud kommunikatsiooniliidese (COM-pordi) funktsioon. PDA-d sai küll SAT-telefoniga ühendada, kuid välja helistada ei saanud. Tootja (Helwett Packard) esindajaga

suheldes sai selgeks, et meie soovitud funktsionaalsust sel mudelil enam pole.

Tuli võtta kasutusele eelmise põlvkonna PDA – iPaq5400 seeriast. Gröönimaa meeste käest saime laenuks ka mõned vajalikud ühendusjuhtmed.

Tarkvara valimine

Ühendasime juhtmed ja andmete edastus võis alata. Enne veel pidi selge olema kaks asja – kuidas ühenduda Interneti ning millise programmi abil edastada teksti, pilte ja videot.

Esimene küsimus lahenes EMT sisemiseks kasutamiseks mõeldud sissehelistamiskeskuse kaudu, mida meil võimaldati kasutada. Teise küsimuse juures olid nii arutlusel kui proovimisel kaks võimalust: failivahetusprogramm FTP või meiliprogrammiga tavaliste e-kirjade saatmine. Proovisime mõlemat, aga tundus, et FTP-ga on asi kindlam. Samuti rääkis selle variandi kasuks väiksem andmemaht ühenduse loomisel. Väga oluline oli arvestada väikese, vaid 2,4 kb/s andmeedastuse kiirusega.

Ühendus sissehelistamiskeskusega õnnestus 90% juhtudest esimesel korral. FTP-serveriga ühendumine ja sinna andmete saatmine õnnes-

5 nõuannet

1. Katsetage oma sidetehnika komplekti enne ekspeditsiooni mitu korda.
2. Jätke endale võimalus, et edastate sõnumeid alternatiivsel viisil (kasutades automaatvastajat või SMS-i).
3. Kasutage testitud lahendusi – need on küll palju kallimad, kuid ka töökindlamad (vt www.humanedgetech.com).
4. Küsige nõu asjatundjatelt.
5. Arvestage kõneminuteid varuga.

tus 80% juhtudest esimesel korral.

Kui proovisime teksti ja pilti saata e-kirjaga, siis:

- Ühendumine Internetiga võttis aega ca 2 min
- E-kirja saatmine (32kB) võttis aega 6-7 min ja siis anti timeout
- Meiliga rohkem ei proovinud

Kui proovisime teksti ja pilti saata PDA-s oleva FTP-programmiga, siis:

- Ühendumine Internetiga: 2 min
  - Ühendumine FTP-serveriga: 35 sek
  - Tekstifaili üleslaadimine: 30 sek
  - Pildi üleslaadimine: 4 min ja seejärel timeout
- Olime püstihädas. Tänapäeva programmid, serverid ja võrgud pole mõeldud nii aeglaste ühenduste jaoks nagu Iridiumi 2,4 kb/s. Otsisin Internetis ringi ja leidsin ühe teise ftp-programmi. Selle eelis seisnes selles, et sai määrata parameetrit, mis teavitab programmi aeglasest ühendusest – meile väga vajalik. Määrasin kiiruseks 2 kb/s.

Tulemus:

- Ühendumine Internetiga: 2 min
- Ühendumine FTP-serveriga: 35 sek
- Tekstifaili üleslaadimine: 30 sek
- Pildi (7kB) üleslaadimine: 1-2 min

Mis juhtus Aconcagual

Kõik eespool kirjeldatud oli eeltöö, mille tegime ära Tallinnas. Esimest sideseansi proovisime teel baaslaagrisse.

Ilm oli soe, päike paistis ning juhtmete ja tehnikaga oli väga mugav toimetada. Lülitasime telefoni sisse, vaatasime, kuidas ta leidis satelliidid ning tugeva signaali. Seejärel ühendasime kaablid ja PDA (jutt oli meil juba valmis kirjutad). Tegime täpselt samamoodi nagu kodus

katsetades – alustuseks oli vaja Internetiga ühenduda ja seejärel failid üles laadida.

Aga ei õnnestunud juba esimene samm – nimelt Internetiga ühendumine. Proovisime küll nii- ja teisipidi, aga ei midagi. Tagantjärele arvan, et põhjus võis olla lihtsalt mehaanilist laadi: pistikud või juhe ei andnud korralikult kontakti. Nõnda olime olukorras, kus meil oli palju toredat kõrgtehnoloogiat, mis loobus omavahel koos töötamast.

Õnneks oli Aconcagua baaslaagris tasuta Interneti-teenus (üle satelliidi). Tegime fotokaga pildid SD-mälukaardile, laadisime need pihuarvutisse, millega kirjutasime ka kõik jutud valmis. Seejärel pakkisime pildid-tekstid kokku üheks ZIP-failiks ja läksime SD-mälukaardiga Internetipunkti. Seal õnnestus mälukaardilt info sisse lugeda ja Eestisse saata.

Kõrgtehnoloogiast oli ikkagi abi

Proovisime veel mitmeid kordi hiljemgi oma lahendusega ühendust saavutada – ikka tulemuseta. Sellegipoolest oli meil väga suur abi töötavast fotoaparaadist piltide tegemisel, töö-

tavast pihuarvutist nii tekstide kirjutamisel kui ka piltide valimisel ja minimaalseks töötlemisel, ning SAT-telefonist hädaabikõnede tegemisel. Hädaabikõnet läks vaja siis, kui mägihaigestunud ekspeditsiooniliige helikopteriga alla viidi. Sel tormisel ja kohutaval ööl kasutasin meie SAT-telefoni kõneks Eestisse: helistasin mägihaigustega kursis olevale doktorile ja küsisin nõu, mida selliste haigustunnuste korral ette võtta. Nii et kokkuvõttes läks meil ikkagi vaja kogu kaasasolevat tehnikat.

Tagantjärele targana ütlen, et oma lahendust pole mõtet vaid ühele võimalusele ehitada – tehnika võib alt vedada ootamatutes kohtades. Pean silmas just seda, kui on vaja erinevaid asju omavahel koos tööle panna. Üksikult võttes on PDA, fotokas ja SAT-telefon väga töökindlad, kuid igasugune ühendamine on käsitöö, millele ei anna keegi garantiid.

Probleemsed kohad on SAT-telefoni ja PDA vahel – SAT-telefoni all oleva pistiku ühendus data-adapteriga (see on spetsiaalne seade, mis on vajalik Interneti-ühenduse loomiseks), data-adapteri ühendus COM-pordi pistikuga, COM-pordi pistiku ühendus juhtmega, juhtme ühendus PDA-spetsiifilise pistikuga, PDA kontaktide ühendus pistikuga. Kõik need 5 ühendust, sisaldavad mehaanilisi ja liikuvaid osi, mis võivad katki minna. Eriti peened kontaktid on PDA ühenduspistikul.

Kogemus ekspeditsioonilt „Suuskadel üle Gröönimaa”

Marko Kalve, Rain Lond

Meie jäime oma komplektiga – telefon Iridium 9505 (see on vanem versioon, mis pidavat olema parem – praegu on ka uus 9505A väljas) – väga rahule. Mingeid erilisi trikke telefon ei teinud. Levi oli üldiselt hea. Mõned korrad siiski kõne katkes ja ei saanud ühendust ja üks ta ikka katkus ka vahest. EMT võrku helistamine sujus kõige paremini.

Meil hakkasid enne ekspeditsiooni lõppu kõneminutid otsa saama, kuid õnneks jõudsime õigel ajal oma krediitkaardi numbrid USA-sse saata – saime minutiliseid juurde ja sideta ei jäänud. Vahepeal ei saanud me kaks päeva e-postiühendust. Hiljem selgus, et asi oli teenusepakkuja serveris. Telefoni hoidsime pehme švammis sees eraldi tehnikakotis, mis asus kelgus. Akut kandisime võokotis vastu keha soojas, muidu oleks pidanud seda igal õhtul nullist laadima hakkama.

Xadventure pakub kvaliteetseid matka- ja vabaajatooteid.

Tootevalikus on suusad, suusavarustus, riided, jalanõud, telgid, seljakotid, magamiskotid ja kõik muu matkamiseks ning aktiivseks liikumiseks. Kaubamärkidest on esindatud Lafuma, Millet, Rossignol, Graft, Primus, Outwell, Easy Camp, Newline, Mund, Petzl, Leatherman, Prijon, Rock Empire, New Balance, Silva jpt.

Pärnu: Riia mnt. 106a, Papiniidu Keskus, **X**adventure, tel: 44 61 162

Tallinn: Jaama 12, Nõmme Matkapood Tel: 67 01 231

Tartus: Küüni 7, Kaubahall, Matkapood Tel: 74 04 104

Kui õige hakkaks fotode asemel tegema filmi...

Režissöör Mikk Rand annab nõu digitaalvideokaamera valimiseks

Tänapäeva rändurite soov oma reisi jäädvustada on sama kindel kui aamen kirikus. Küsimus on vaid selles, millega vaatamisväärsusi ja uusi-huvitavaid kohti talletada. Kas teha fotosid või videofilmi?

Enamik inimesi teeb seni veel fotosid. Digifotokate võidukäik on olnud ilmselge – nende populaarsus ületab igati liikuvat pilti salvestavate kaamerate populaarsuse. Loogiline, sest fotograafia on vanem kui filmitegemise tehnika ja oskus. Kindlalt kasvab siiski ka huvi filmi tegemise vastu. Mida peaks reisile sobiva digivideokaamera valimisel silmas pidama?

Kõige olulisem pildi tegemise – nii liikuva kui ka seisva pildi – puhul on optika. „Rahvaliku“ hinnaga digivideokaamerad on selles osas „seebikate“ moe ja teoga. Sellise aparaadiga on küll hea alustada oma esimeste reisifilmide tegemist, sest aega

ei kulu käsitsi pildi korrigeerimisele (aparaat teeb ise kõik ära), aga mida rohkem hakkab inimene oma kaamerat kasutama, seda suuremaks tema nõudmised üldiselt muutuvad. Automaatika teeb peaaegu alati „söödava“ pildi, kuid sellel pildil puudub isikupära. Arusaadav ka – ega automaatika oska arvestada inimeste erinõudmistega.

Enamasti väidavad kõikide digivideokaamerate paberid, et salvestatava pildi väärtusi on võimalik ka manuaalselt paika panna. Ent „seebikate“ puhul käib see läbi kaamera menüü, mis tähendab, et see tegevus on väga ebamugav ja aeganõudev. Väärtuste kiire muutmise vajadusel – nagu jäädvustamist vääri- vad hetked reisidel tihti tekivadki – muutuvad need „ärapeidetud“ võimalused seega suhteliselt mõttetuks. Kui aga kaamerale saab käsitsi keerata fookust ja suhteliselt kiiresti sättida ava,

Optiline sensor CCD

CCD (*Charge Coupled Device*) on videokaamera keskne seade, mille ülesandeks on valguse kinnipüüdmine ja sellest kolme värvi (punase, rohelise ja sinise ehk RGB) järgi uuesti pildi kokku panemine. Kui muidu võtab üks CCD infot vastu kõigi kolme värvi kohta, siis kallimatel kaameratel on iga värvi jaoks oma CCD, mis parandab pildi kvaliteeti. Nagu fotokaamerategi puhul, kehtivad siin megapiksliid, kuigi arvud on palju väiksemad. 3,3 megapiksliit on täiesti normaalne.

Mis puutub videokaameraga fotode tegemisse, siis 10x15cm suuruste väljatrükkide jaoks piisab 2,0 megapiksliit. Suuremate väljatrükkide jaoks on 2 megapiksliit vähe, näiteks A4 formaadis väljatrüki jaoks oleks piisav 4 megapiksliit.

Zoom

Nagu fotokaamerategi puhul, jaguneb see optiliseks ja digitaalseks. Ostes pööra tähelepanu vaid optilisele zoom'ile (mis on üldjuhul 10x) ja unusta ära digitaalne zoom, mis suurendab pilti liigselt kvaliteedi arvelt ja on üldiselt kasutu.

LCD-ekraan

Digitaalse videokaamera puhul saab salvestatavat pilti ka otse pisikeselt ekraanilt vaadata, ei pea tingimata pilditsijasse vaatama.

Pildistabilisaator

Väiksed käes hoitavad kaamerad kipuvad (eriti suurema zoom'i puhul) hirmsasti värisema ja selle vältimiseks võiks kaameras olla sisseehitatud pildistabilisaator. Sony nimetab seda tehnoloogiat Super SteadyShotiks, kuid pildistabilisaatorid on kasutusel ka teiste firmade kaamerates.

16:9 salvestusrežiim

16:9 režiim võimaldab traditsioonilise 4:3 kõrval salvestada ka laiekraanipilti.

Salvestusmeedium

Üldiselt salvestavad digitaalsed videokaamerad pilti Mini-DV kassettide peale. Ent on võimalik osta ka sisseehitatuga kõvakettaga videokaamera või pisikesele DVD-plaadile salvestav kaamera. Mõned kaamerad salvestavad pilti ka mälukaartidele ja neid formaate on väga palju (SD, MMC, MemoryStick jne).

Mälukaardipesa leiab pea igast kaamerast – sinna võib salvestada näiteks kaameraga tehtud fotosid. Tuleb aga meele pidada, et videokaamera ei ole siiski fotode tegemiseks ja ülesvõetud piltide kvaliteet on võrreldav mobiiltelefoniga tehtud pildiga.

Tuleb aga meele pidada, et videokaamera ei ole siiski fotode tegemiseks ja kehvema kaameraga ülesvõetud pildi kvaliteet võib olla võrreldav mobiiltelefoniga tehtud pildiga.

FireWire ja USB

Tegemist on kahe erineva ühendusstandardiga, millega digitaalset videokaamerat näiteks arvuti külge ühendada. Levinuim standard digitaalse videopildi ülekandmiseks kaamerast arvutisse on i.LINK ehk FireWire ehk IEEE 1394. Kui arvutisse ei ole FireWire-porti sisse ehitatud, tuleb sinna mõnesaja krooni eest vastav lisakaart osta. USB-pordid on igas tänapäevases arvutis olemas, kuid nende kaudu ei pruugi olla võimalik kaamerast videopilti arvutisse üle kanda. USB võib kaamerale olla ainult fotode üle kandmiseks.

valgustundlikkust ja ekspositsiooni, siis saadakse olulisest hetkest isikupärane pilt. Muidugi peab nende väärtuste sättimist ka harjutama, et oskamatus tõttu väärt hetki mitte kaotada.

Mul endal on kurb kogemus kaameraga, millel kogu menüü (ka *play*- ja *stop*-nupud) käis ainult läbi LCD-ekraani. Kauase kasutamise tõttu ütles LCD-paneel üles ja filmitud materjali ülevaatamise võimalus kaamerast kadus.

Fotokas + filmikaamera?

Kerge on minna „õnge“ kaameratele, mis pakuvad koos fotoka ja filmivõimalusi. Nende salvestatava pildi väli (pikselid) on küll suhteliselt suur, ent kui neil puudub *FireWire* ehk *i.LINK*-liides, siis on häda käes. Selliste kaamerate salvestuspind on mälukaartidel ja neid ei saa kasutada hiljem tööjaamana arvutis filmitu kokkumonteerimiseks.

Senimaani liigutatakse jooksvat DV-pilti ehk *Digital Video* andmeid ikkagi *FireWire*-kaabli kaudu. Ja kuniks pole tekkinud teist standardit, tasub osta endale kaamera, millel selline ühendus on olemas. *FireWire* kaamera küljes lubab ka lastel kodustes tingimustes näiteks multikategemist harrastada, aga see on juba teine teema...

Viimati autoga matkates panin digivideokaamera sõiduki armatuurlauale ning kasutades programmi, mis pidevalt teatud aja järel (näiteks intervalliga 2 sekundit) kaadreid „napsas“. Sain kolmetunnisest maantesõidust kolmeminutilise filmilõigu

– väga skemaatilise, väga kiiresti vahelduva pildiga, aga seda enam kujutlusvõimet turgutava liikumisega.

Viis korda rohkem materjali

Inimesed filmivad reisil tavaliselt viis korda rohkem materjali, kui pärast on huvitav koos sõpradega vaadata. Seega on tark ostmisel mõelda võimalustele kasutada kaamerat koos arvutiga, et filmitu lühemaks monteerida. Kui monteerimine tehtud, on vaja film salvestada võimalikult kauakestvatele andmekandjatele. Kestvust silmas pidades on linnid seni kindlamad andmekandjad, kui erinevad kettad. Et kasutada kaamerat pildi tagasisalvestamiseks, on vaja, et kaamerale oleks peale *DV-out* märke ka *DV-in* võimalus. *Digital Video* standardit kasutavad kaamerad on olnud laialt kasutuses alles poole kümnendi jagu, kuid juba hakkab peale trügima uus standard – HDV.

HDV-kaamerad on tavaliselt samm edasi nii optika kui käsitlismugavuse poolest. Sellise kaamera soetamisel peaks siiski arvestama ka teiste koduste võimalustega – kas telekas toetab HDTV (*High Definition Television*) formaati, kas arvuti saab kõvasti suuremate filmifailide käsitlumisega hakkama. Õnneks toetab HDV ka DV-formaati, mis tähendab, et kõik filmitu saab ka vanema telekaga ära vaadatud.

Kokkuvõttes – olgu digivideokaamera milline tahes, kõige olulisemat rolli mängib see, mida ja kuidas filmitakse ning kuidas ja kui palju filmitust pärast taasesitatakse.

Canon

Valgus! Kaamera! Võte!

OVERALL.EE

Tallinn Laival 11, 10111, tel. 630 0888 • Tartu Mäe 24a, 51010, tel. 790 6700 • Pärnu Suurkahe 2, 80014, tel. 448 1884 • Järvi Pargi 43, 41567, tel. 332 0173
Võru Jätkemaari 4a, 71013, tel. 636 9066 • Valmiera Lõuise 9 – 43, 44311, tel. 622 8266 • Pärnamäe Põhja 2, 33013, tel. 463 3636

Sri Lankas kaotatud paradiisi otsimas

Fotograaf Aivar Pihelgas jutustab ja näitab fotode vahendusel elu Wadduwa kalurikülas pärast 2004. aasta tsunamit.

Srilankalaste legendides on levinud arvamus, et saarelt paradiisini on vaid nelikümmend miili. Ent kui mina jõudsin oma reisi neljandal päeval hotelli Ocean View, siis lainetas selle värava-tagune ja siseõu paduvihmade veest, kohaliku ajalehe esikaanel oli tsüklon Baaz ning saare põhjaosas evakueeriti uputuse tõttu esimene linn. Pähe pressis mõte, et „paradiisi eesõu” jääbki mul vist leidmata.

Hotellist kolme kilomeetri kaugusel leidsin kaluriküla, kus tsunamilaine oli paljud majad osaliselt või täielikult purustanud. Oma pildiretke alguses olin kahelnud, kas mul veel õnnestub pildistada aastataguse suurvakaastroofi jälgi. Paraku leidsin eest vaatepildi, mis pani jähmuma – laine oleks nagu alles lahkunud ja jätnud endast maha purustatud paadid ja hooned. Siiani pole ükski endine majaomanik võtnud vaevaks isegi lahtist rämpsu koristada. Elu läheb edasi – milleks näha vaeva sellega, mida enam kasutada pole võimalik.

Selle küla inimestega tutvusin tänu lastele. Hommikul rannas hulkudes koh-

tasin poissi, kelle jalal oli mädanev haav. Minu reisiapteegis leidis desinfitseerivat vahendit ning haavasalvi ja ma pakkusin noormehele abi. Poiss oli ilmselgelt hirmul. Probleeme tekitas ka alkoholi baasil valmistatud haavapuhastusvedelik, mis tekitas valu, kuid noormees pidas vapralt vastu. Kui lõpuks sai haavale pandud ka plaastritükk, punus poiss küla suunas nii nagu jalad võtsid. Arvasin, et rohkem ma teda ei kohta.

Ent mõne aja pärast oli ta tagasi, kaasas veel kümnekond omavanust jõnglast. Siis selgus, et igauks neist pidas vajalikuks leida (või vähemalt kujutada ette) mõni kriimustus, et sellele kleepida tükike plaastrit. Haavapuhastusvahendist nad eelistasid loobuda. Kui plaastrid käes ning mõned kommid ja juukseksamid jagatud, kutsusid lapsed mind kaasa, et näidata oma kodu ja tutvustada vanemaid. Kuna kooliharidus annab päris hea inglise keele oskuse, siis arenes meil peagi elav vestlus, kus uuriti kõike, alates minu päritolust ja lõpetades teemaga – milline on Eestimaa talv. Järgmise päeva hommikul kostis mu

Sri Lanka maastik Ratnapura lähistel.

maja uksele vaikne koputus. Leidsin uksele seismas noore naisterahva, kätel pisike laps. Tema väga viletsast inglise keelest sain aru, et lapsel on palavik, tal pole raha ja tuttavat arsti ka mitte. Üritasin selgitada, et ma pole arst ega saa tema last ravida. Noore ema silmad kiskusid vesiseks. Mis siis ikka, püüdsin aidata – andsin lapsele pool klaasi palavikuteed.

Järgmise päeva hommikul leidsin oma maja ukse tagant kümnekond kaunist teokarpi, mis ehitud valgete õitega. Öhtul, kui taas külasse jalutasin, märkas mind selle palavikus tüdruku vanem õde ning tiris mu kättpidi oma kodumaja juurde. Pisikesel tüdrukul polnud enam palavikku ja ta sibas mööda tuba ringi. Nüüd oli aega perekonnaga rääkida. Selgus, et tsunami hävitas selle noore naise kodu. 26. detsembri hommikul ei hukkunud hiidlaine tagajärjel külas keegi. Õigeaegselt taibati, mis juhtumas, ning põgeneti laine eest linna. Kaduma jäid vaid viis kalurit, kes kalastasid ookeanil. Õnnetuseks oli üks neist kalureist selle naise 21-aastane mees. Nüüd elab noor,

Tüdruk nimega Wadshala.

ainult 20-aastane naine koos oma kolme tütre ja emaga onule kuuluvas majas. Kuigi olen oma reisirõõmudele sattunud erinevatesse maailma paikadesse ja suhelnud paljude inimestega, oli just Sri Lankas viibides kohalikega väga lihtne kontakti leida. Srilankalane tundub tõeliselt külalislahke, rõõmsameelne ja vastutulelik inimene. Paljud srilankalased on meie mõistes väga vaesed. Samas ei tulnud keegi särghõlma rippuma ja dollarit manguma.

Õhtul istusime kaluritega rannal, kogusime puid ja küpsetasime värsket kala. Päike oli loojunud. Oli pime. Lapsed jooksid kilgates ümber lõkke. Roosas kleidis tüdruk ajas taga palja ülakehaga poissi. Veel olid nad üksnes sõbrad, kuid nende vanemad olid juba ammu kokku leppinud, et kunagi saab neist paar. Mehed tegid suitsu, naised istusid kaugemal pimeduses ja aegajalt kostis nende jutu vahele naerupahvakuid. Ookean oli rahulik ja kusagil kõrguses sahisesid kerges tuules palmide võrad. Võibolla on paradiis Sri Lankast ainult neljakümne miili kaugusel.

Wadduwa küla kalur aasta peale tsunamit oma endise maja varemete juures.

Pisikese tüdruku palavik on taandunud.
20. aastasel naisel on kolm last, neist
vanim on seitsmeaastane.

Teelehtede korjamine on vaid naiste töö.

Sellel koeral oli tavaks iga päev juua koos munkadega musta teed.

Teekorjaja Nuwara Eliya teeistanduses.

Sri Lanka kaluri paat.

Charani immigrandide laagri koolilaste keskel

Kasulik informatsioon:

Vabatahtliku töö andmebaas: www.idealists.org
Adult Education Centre Dogga School: www.thedogga.org
Volunteer Tibet: www.volunteertibet.org
Tong-Len Charity: www.tong-len.org

Vabatahtlikuna Indias

Kristina Kallas kirjutab, kuidas vabatahtlik töö kodust kaugel võimaldab maailma avastada ja parandada.

Kui ma pärast pikka ja lohisevat 4-tunnist mägedest ülesse sõitu McLeod Ganjis bussist välja astusin märkasin kohe, et olen sattunud India turismimekkanasse. Olin kergelt pettunud. Olin tulnud otsima Indiat, kuid leidsin eest väga lääneliku külakese, kus iga kolmas tänaval vastutuli oli valge turist. McLeod Ganji elanikkond koosneb hindudest, tiibetlastest, keda siin on

kohati ilmselt kõige rohkem, ja läänlastest (kutsume neid siis nii), kes on siia sattunud erinevatel põhjustel. Tänaaks olen õppinud seda segu siin nautima, sest tegemist on tõelise globaalse külaga. Mu USA-st pärit kolleeg põhjendas oma otsust siia elama asuda just sellega, et ta on alati unistanud elamisest väikeses külas, kus ta kõiki tunneb, kuid kus pole tavalist külakese sumbunud õhkkonda,

kus kõik inimesed on väga erinevad, räägivad erinevaid keeli, söövad väga erinevaid sööke ja tähistavad erinevaid pühapäevi.

Väike Tiibet Indias

Enne siia sattumist teadsin ma McLeod Ganjist vähe, veel vähem tiibetlastest ja nende kultuurist. McLeod Ganj, mida tuntakse ka Dharamsala nime all, on

Tiibeti põgenike keskus Indias. Siin resideerib ka tiibetlaste usu- ja poliitiline juht 14. Dalai Lama. Kuni Dalai Lama siia asumiseni 1959. aastal oli McLeod Ganj Lääne-Himaalaja küngastel asuv brittide poolt maha jäetud garnison, mida ümbritsesid väikesed hindu küla-kesed. Brittide kohalolekut meenutab väike anglikaani kirik ja surnuaed küla äärel.

Tänaseks on McLeod Ganjist kujunenud omamoodi väike Tiibet keset Indiat. Dalai Lama persoon meeltab siia igal aastal kohale suure hulga turiste, kes täidavad selle väikese küla tänavakohvikud ning on kohalike budismi- ja Tiibeti-alast kirjandust müüvate raamatupoodide ja suveniiriputkade peamised kliendid. Kaks nädalat pärast Tiibeti uut aastat, mis Gregoriuse kalendri järgi satub veebruari lõppu või märtsi algusesse, viib Dalai Lama läbi iga-aastaselt budismi õpetuse sessiooni. Sel perioodil täitub pisike McLeod Ganj turistidega kogu maailmast.

Tänaseks elab Indias ligikaudu 180 000 tiibetlast. Igal aastal lisandub ligi 3000 uut põgenikku. Suure osa neist moodustavad noorukid ja lapsed, kelle vanemad on saatnud Indiasse haridust omandama, mis kodumaal on muutunud kättesaamatuks (ja ka hiinakeelseks). Tiibeti eksiilvalitsus, mis asub McLeod Ganjist 2 km eemal, finantseerib kolme erinevat

kooli, kus õpetatakse tiibeti keelt, ajalugu, kultuuri ja inglise keelt ning “lääne teadusi” (nii nimetatakse siin matemaatikat, füüsikat, geograafiat jne). Teise poole põgenikest moodustavad nunnad ja mungad, kes pagevad Indiasse kodumaal valitseva religioosse tagakiusamise eest, ning eesmärgiga saada siinsetes kloostrites võimalust sukelduda budismi filosoofiasse oma ala meistrite käe all. Tiibetlaste lood on kurvavõitu – vaid vähesed on pääsenud põgenema terve perega. Indiasse tullakse peamiselt

üksinda, jättes maha kogu pere. Suur osa minu õpilastest pole juba ligi kümme aastat oma vanemaid ja õdesid-vendi näinud. Põgenemistee on raske. Retk Katmandusse Nepalis viib üle lumiste Himaalaja tippude, kohati 6000m kõrgusel merepinnast ning kestab nädalaid, vahel ka kuid. Kogu tee läbitakse jala, ilma korraliku varustuse, jalanõude või riideteta. Katmandus asuvasse ÜRO põgenike laagrisse saabuvad lumepimeduse all kannatavad ja jäätunud jäsemetega põgenikud.

Suur osa põgenikest elab just siin, McLeod Ganjis. Külake asub 1770m kõrgusel merepinnast Himaalaja eelma-gedes. Seda ümbritsevad lumised tipud ja temperatuur on siin mitte-indialikult jahe – kuumimal suveperioodil mais ja juunis keskmiselt +30°C. See on ka põhjus, miks mitmed Indias ringi rändavad turistid eelistavad sel perioodil just siia tulla kuumuseperioodi lõppu ootama. Ümbritsevatel metsaga kaetud mäeküngastel asuvad oma eraldatuses budistlikud munga- ja nunnakloostrid, kus tiibetlased tudeerivad pikki aastaid budistlikke tekste.

Inglise keele õpetajaks

McLeod Ganj kubiseb vabatahtlikest. Kes on tulnud heategevusorganisatsioonidesse abistama India vaeseimaid, kes tegeleb kohaliku ingliskeelse väljaande

Pawen näitab uhkelt oma joonistust.

Charani immigrandide laager

korrespondendina, kes organiseerib keskkonnateadlikkuse projekte. Kõige rohkem nõutud on siin aga inglise keele õpetaja amet. Suure töenäosusega astub pärast paari päeva pikkust kohapeal viibimist teie juurde noor munk, kes palub hakata tema inglise keele õpetajaks. Kokkuleppel on tavaliselt väga mitteformaalsed, kuid veetes tunni või kaks päevas, õpetades väga pühendunud õpilast, on tänuväärne töö. Lisaboonusena õpite hästi tundma Tiibeti kultuuri ja omandada algeteadmised budismi filosoofiast. Inglise keele õpetajaks võib siin hakata igaüks, kes valdab seda keelt soravalt kõnekeele tasandil. Ka klassiõpet korraldavares koolides ei nõuta mingit kvalifikatsiooni, eelnevat õpetamise kogemust ka mitte.

Mina valisin oma kooli välja veel Eestis olles, kuid suur osa inimestest satub siia õpetama juhuslikult, tulles McLeod Ganji turistina, leides eest suurepärase koha ja otsustades siia kauemaks jääda ja natuke õpetada.

Üks vabatahtlik inglise keele õpetaja töötab siin keskmiselt 3 või 4 nädalat ja rändab siis edasi. Minu koormus on

2 tundi päevas, üks hommikul ja teine õhtul. Keskmise klassi suurus on 30 õpilast, peamiselt tiibetlased. Kuid McLeod Ganj on oma inglise keele koolidega juba kuulsust võitnud ka mujal Aasias (eelkõige tänu inglise keelt emakeelena rääkivatele vabatahtlikele) ning siia koolidesse saabub huvilisi ka Taist, Koreast, Vietnamist, Mongooliast ja mujalt Aasiast.

Budistlik õpetus laia maailma

Päris märgatav osa minu õpilastest on mungad ja nunnad – suur osa neist on reisinud siia Lõuna-Indias asuvatest kloostritest. Peamine põhjus inglise keele õppimiseks on soov viia õpetus budismi filosoofiast laiemasse maailma.

Mõned õpilased on ka poliitiliselt aktiivsed Tiibeti vabaduse eest võitlejad ning nad õpivad inglise keelt selleks, et selgitada maailmale Tiibeti okupatsiooniinga seonduvat. Suuremal osal on siiski palju lakoonilisem põhjus – nad tahavad leida tööd Indias, kus inglise keel on mitteametlikult teine riigikeel.

Tiibetlased on väga pühendunud ja tänuilukud õpilased. Suur osa neist on

koolis käinud vaid 3 kuni 6 aastat, mõni aga üldse mitte. Nad haaravad kinni igast võimalusest õppida, istudes päev läbi kõikides tundides olenemata sellest, kas see on algajate või edasijõudnute klass. Nende kodutööd on väga südamlukud ja soojad, täis tänusõnu õpetamise eest ja soove, et mul läheks elus kõik hästi.

Choekyi on inglise keeles väga algaja – õppinud vaid 6 kuud – ja vaatamata sellele, et minu klass on mõeldud edasijõudnutele, ilmub ta kohusetundlikult igal hommikul minu tundi. Tegelikult on ta istunud ka juba varahommikus algajate tunnis ja jääb ka pärast minu tundi istuma kõrgema taseme tundi. Ma olen kindel, et ta ei saa aru peaaegu millestki, mida tunnis räägitakse, kuid ta kirjutab kõik kohusetundlikult tahvli pealt maha ja püüab kõva häälega kaasa lugeda. Minu üllatuseks areneb ta inglise keel väga kiiresti.

Õpetaja amet on siin, nagu ka mujal Aasias, väga lugupeetav. Õpetaja poole pöörduakse kummardades, mis oli mulle alguses harjumatu, ning õpetaja õpetust peetakse autoriteetseks ja vastuvaidlemist ei tohi olla. Tai õpilased töid

mulle näiteks oma sünnipäeval kingitusi, sest Tais on, vastupidiselt läänele, kombeks teha oma sünnipäeval kingitusi neile, keda austatakse, peamiselt oma vanematele ja õpetajatele. Sellise aupakliku suhtumusega on alguses raske harjuda, kuid vestlustest õpilastega on selgunud, et see on kõigest tänu selle eest, et ma olen reisinud nii pika maa siia selleks, et neile tasuta inglise keelt õpetada.

Tutvus nukitsameestega

Kolmandal päeval pärast saabumist loksun ma kahe teise vabatahtlikuga ülikuumas bussis mägedest alla legendikul asuvasse migrantide laagrisse. Meiega on Tong-Lenist kaasa tulnud vabatahtlike koordinaator Anna, kes räägib entusiastlikult, kui vahvad laagrilapsed on. Tong-Len on heategevusorganisatsioon, mis on keset laagrit pannud püsti kool-telgi, et anda laagrilastele võimalust elementaarset haridust saada. Anna ütleb, et tingimused pole kiita – laagris ei ole vett ja haigused vohavad.

Minu ettekujutus kehvadest tingimustest osutus natuke liiga naiivseks. Tegelikult elavad need inimesed mustadest prügi-kottidest ehitatud telkides, ilma veeta, ilma elektrita, tualetiks vaid telgitagune nurk, kohutav hais ja mustus, kuni 10 inimest pead-jalad koos.

Kui ma lasteaeda (mis osutus väga viisakaks telgiks keset seda prüginägemist) sisse astusin, kargas mulle korraga süle kümme nukitsameest. Kes rippus käte, kes püksisääre küljes ja kõik hõikasid

Vaade McLeod Ganjile.

rõõmsalt: „Hallo Madam!” Pean tunnustama, et mu ehmatus oli suur – nad olid nii mustad! Ninast jooksis tatt ja see oli laiali tõmmatud üle kogu näo. Juuksed olid mustusest püsti, kammi polnud nad ilmselt sünnist saati näinud. Nende alatoitlusest harjumatu köhnad käekesed ja jalakesed olid täis igasugu vorpe ja sügelevaid arme.

Lasteaia idee on hoolitseda laagri pismate eest, kui nende suuremad õed ja vennad paar meetrit eemal teises telgis lugema ja kirjutama õpivad. Kaks tundi tegelemist nendega selles kuumas telgis väsitab mind tõsiselt. Vaatasin imestusega Celine'i, kes suutis nii energiliselt ja

rõõmsalt kõigi nende mängudega kaasa minna.

Celine oli selleks ajaks lasteaia töötanud juba kaks kuud ja lapsed tundsid teda hästi. Me õpetasime neile ingliskeelseid lastelaule, joonistasime ja mängisime mängu. Kui Celine minult küsis, kas ma homme ka tulen, kõhklesin hetke, sest hirm hakkamasaamise ees ja igasugu haigusi üles korjata oli päris suur, kuid endalegi üllatuseks vastasin jaatavalt.

Tänaseks olen laagris töötanud juba kaks kuud ja laste saavutused on silmaga nähtavad – nad tunnevad seitset inglise tähestiku tähte, kuut hindi tähte ja hindi numbreid kümneni! Nende vanemad õed ja vennad on juba ametis korrutustabeli kallal.

Kummastav on kuulata lugusid sellest, et taoline igasugu vahenditeta telk-kool annab lastele rohkem kui keskmine India riigikool, kus õpetajad tihti lihtsalt ei ilmu tundi. Riigikooli õpetaja amet Indias on eluaegne ja vallandamist ei eksisteeri, seega mingit survet õpetada pole.

Märkusena olgu öeldud, et lapse kooli panemine tähendab Indias reaalseid rahalisi väljaminekuid ja lisaks ei ole see kohustuslik. Haridus on endiselt rikkamate perede privileeg (siit ka 60-protsendiline kirjaoskus). Seetõttu on vaesimate kastide lapsevanemad, kes ei saa endale lubada väljaminekuid koolivormile ja

Dalai Lama tempel McLeod Ganjis.

Rongi- piletid

kõikidele SRÜ ning
Kä- ja Lääne-Euroopa
kaugsõidulinnadele!

Moskva
Novosibirsk
Jalta
Ulan-Bator
Peking ...

Rongi- ja
piletid
tel.: 031 0044
faks: 015 0750
info@gomail.ee

Võimalik
tel.: 031 0133
faks: 031 0155
info@gomail.ee

www.gomail.ee

õpikutele ning kelle jaoks laps on reaalne töötaja ja sissetuleku allikas, keeldunud oma lapsi kooli panemast. Kuid meie telk-kool kogub üha enam populaarsust. Migrantide laager tekkis siia Himaalaja jalamile juba 35 aastat tagasi, kui esimesed väljarändajad India Rajasthani ja Maharashtra osariikidest liikusid rikkamasse Himachal Pradeshi (HP) osariiki lootes leida tööd. HP on India üks kiiremini arenevaid osariike, mis meelitab siia lisaks turistidele ka palju immigrante teistest osariikidest.

Inimesed on tihti sunnitud kodust lahkuma seetõttu, et nende haritav maa on muutunud kasutuks kõrbeks ega suuda enam elatist pakkuda. Kuid kastiusteemist läbiimbenud India ühiskonnas on põllumehel, kes on oma maa maha jätnud ja migrandiks hakanud, peaaegu võimatu tööd leida. Isegi mitte ehitusel, kus makstakse 50 ruupiat (15 krooni) päevas ning kus eelistatakse “kohalikke”. Ainuke võimalus on ise endale tööandjaks hakata, ja hakkajamad mehed laagris teenivad perele söögiraha saapaviksijana või prügisorteerijana. Naised ja lapsed on ametis peamiselt kerjamisega. Laagrikooli haldav Tong-Len on pidevalt kasvav organisatsioon, kellel on alati puudus vabatahtlikest. Tong-Len, mille asutas paar aastat tagasi tiibetlasest munk eesmärgiga pakkuda laagris elavatele lastele võimalust saada elementaarne haridus, on tänaseks kasvanud heategevusorganisatsiooniks, mis tegeleb lisaks laagri kõikide teiste probleemidega nagu veevarustuse ja kanalisatsiooni loomine, naiste ja meeste tööpuuduse probleemid. Laagri nurka on püsti pandud ka haiglatelk, kus kord nädalas ravitakse laagri suuri ja väikesi patsiente. Arstideks jällegi vabatahtlikud.

Vabatahtlik – olla või mitte?

Osa vabatahtlikest, kes Indiasse saabu-
vad, on ilmselt idealistlikud maailmapa-
randajad, kuid enamik lihtsalt tavalised
rändurid, kes on hetkeks aja maha võt-
nud ja soovivad kohaliku eluga lähemalt
tutvuda.

Vabatahtlikuks sobib igaüks, kellel on
natukenegi huvi teiste kultuuride ja teist-
suguste inimeste vastu. Töö siin ei ole
koormav ega raske. Ennast huvitavate
tegevustega tegelemiseks, nagu näiteks

mägedes matkamine, keelte või budismi
õppimine või siis lihtsalt raamatute luge-
mine ja kinos käimine (selles külas on
4 kino!), on aega piisavalt.

Vabatahtlikuks olemine on üks viisidest
teiste kultuuridega lähemalt tutvumiseks,
mis lihtsalt ringi reisides ei ole tihtipeale
võimalik. Juba esimestes tundides mõist-
sin, et mul on oma õpilastelt õppida
sama palju kui nendel minult. Inglise
keele vestlustundides arutame universaa-
lsetel teemadel nagu armastus, tulevi-
kuunistused, räägime nimede panemise
traditsioonidest, natuke ka poliitikast,
keeltest ja riikidest, ning valutame maail-
mavalusid. Ühe kuu jooksul on mu õpi-
lased valgustanud mind Tiibeti kultuurist
ja ajaloost, oma väikestelt mudilastelt
laagris olen omandanud algteadmised
hindi keelest, ja olen ennast nii mitmest-
ki uuest küljest avastanud.

Tohutute kontrastide maal Indias
elamine on omaette katsumus, mis
paneab proovile eelkõige kannatlikkuse
ja sunnib ümber hindama nii mitmed-
ki väärtushinnanguid. Vaesuse mõiste
muutub siin olematuks (ja tänu sellele
on seda siin ka kerge taluda), sest kõige
vaesemadki, kellel pole hinge taga mida-
gi peale kilekoti pea kohal ja ligi kümme
last toita, ei kurda pea kunagi.

Lääne individualistlik, ratsionalistlik
ja kohati liigselt materialistlik maailm
vastandub siin aasialaste kollektiivsusele
ja vaimsusele, eriti budistlike tiibetlaste
põhjajalikele teadmistele inimese hingest
ja teadvusest. Nii mõnigi läänlane on
tulnud siia otsima uusi alternatiivseid
väärtushinnanguid või siis lihtsalt koge-
muse võrra rikkamaks saama.

Mis maksab vabatahtlikuks olemine?

Elu Indias on odav, seda ka eestlasest
turistile, seega on peaaegu kõigil olemas
võimalus teha lühemat või pikemat aega
vabatahtlikku tööd. Kui otsida sobiv
koht omal käel (mida tegin mina, trükki-
des Internetis Google'i otsingulahtrisse
„volunteering in India”), siis on kulutu-
sed seotud vaid kohalejõudmise ja ko-
hapeal elamisega. Selleks, et normaalselt
ära elada, peaks ühe kuu elarve olema
ligikaudu 3500 krooni. Saab hakkama ka
vähemaga, kuid absoluutne miinimum
on 2500 krooni (5 EUR päev).

Kuidas teha autentset India restorani?

Jarmo Tuisk kinnitab, et Tallinna India restoranides on Indiat sama palju kui Linnuse kaljas kalja.

Tallinnas on nii mõnigi restoran, mis väidab, et pakub autentset India söögielamust. No lubage tagasihoidlikult naeru kihistada. „Elevandis“ on Indiat sama palju kui Linnuse kaljas kalja. Päril India söögielamus võiks välja näha umbes selline...

Alustame interjöörist. Esiteks, ruum peaks olema nii enam-vähem ruudukujuline, mitte rohkem kui 9 ruutmeetrise põrandapinnaga. Sinna peaks mahtuma vähemalt 12 lauda 48 tooliga, lett, kätepesu vann ja loomulikult köögiblokk. Seinad tuleks kõigepealt kruntida helepruunika põrandavärviga ning seejärel vöõbata üle mõned kuud seisnud ja rääsunud rapsiõliga (hea oleks, kui selles oleks eelnevalt paarkümmend korda kotlette praetud). Peab olema hoolikas, et õli saaks allapoole rohkem kui ülespoole. Seejärel tuleks õliniiskele seinale piserdada ebaühtlaselt suvalist teetolmu.

Kui soovite avada restorani kiiresti ning ehitamisele ja seinte viimistlusele aega mitte kulutada, tasub osta odavalt üks kummivahetus- või, veel parem, summutiparandustöökoda. Nende interjööri on üsnagi lähedane soovitud tulemusele. Mõõbliks sobiks mõne aasta väljas seisnud plastlauad ja -toolid, soovitatavalt algupäraselt rohelist või roosat tooni. Hea oleks, neile saaks määrada ka midagi õige pisut kleepuvat – ploommahl sobiks küll. Lisaks on vaja ühte mittetöötavat laeventilaatorit. Valgustiks peaks valima suurema läbimõõduga elektripirni (1 ruumi peale) ning seda õlis ja tolmus töötleva. Aksessuaarina võite lambi külge kinnitada kärbspaberi, kuhu on hoolikalt kleebitud umbes sadakond surnud porikärbest. Kui need sammud tehtud, on interjööri valmis.

Järgmise sammuna tuleks tähelepanu pöörata menüüle. Varuda tuleks nelja olulist algainet: jahu, piima, mune ja *masala*'t. Nendega saate katta enamuse India menüüst. No kui tahate priisata, võtke siis natuke kartuleid ja porgandeid ka. Trikk on selles, et neid komponente tuleb eri roogade jaoks lihtsalt pisut erinevas vahekorras kokku segada ja neist siis suures pannis õli sees koogikesi, pätsikesi, lehekesi, kolmnurgakesi, rulle jms frittida. Nii valmivad *puri*'d, *parantha*'d, *chapati*'d, *dosa*'d, *samosa*'d ja muud algupärased India hõrgutised.

Kogu roog peab valmima ühes suures pannis ühe suure gaasipõleti kohal. Hea oleks, kui suudate oma kokakunsti arendada tasemele, et pannilt

hakkaks ühtlaselt pritsima õli ka söögisaali seinetele. Kõik muu, mis suurest söögitegemisest üle jääb, tuleks kuhjata restorani tagahoovi.

On selge, et tervisekaitseorganid hakkavad peagi teie värskelt avatud India restorani vastu huvi tundma. Et kuidas ikkagi asi normidele vastab, kas hügieeninõuded on täidetud ja kas kokk on käinud tervisekontrollis. Siis võite sirge seljaga öelda, et teie asutuse puhul ei ole tegemist toitlustuskohaga. Tegemist on kõigile nõuetele vastava autoremonditöökojaga, kus klientidele pakutakse ootamise ajal võimalust laua taga jalga puhata, kuniks gaasikeeviti valmivad esisilla puksid, stabilisaatorivardad ja logarid.

Vt ka <http://jarmo.businessdo.net/india>

India söök

Foto: Jarmo Tuisk

Õilsad metslased, paganlikud inimsööjad, lapsinimesed...

Ajaloolane Karin Hiiemaa pajatab, kust pärinevad meie Aafrika ettekujutuste juured.

Meil on olemas omad ettekujutused, sealhulgas stereotüübid ja müüdid, teiste kultuuride ning rahvuste kohta. Peaaegu alati võib öelda, et kõige püsivamad on need kuvandid, mis on kõige vähem tundlikud tagasiside suhtes. Piiratud infokogus loob kujutelma, mille elujõulisus põhineb tihti vaid ühel tüüpilisel ja värvikal joonel.

Selliste kaugete kuvandite hulka võib liigitada ka Aafrika kohta käivad ettekujutused. Näiteks senini on populaarne müüt Aafrikast kui metsloomade kodust, kus kõrvuti metsikute loomadega elavad ka mõned inimesed – seda paljuski paraku tänu National Geographic'ule, Discovery telekanalile, Tarzani filmidele jms.

Teate Mooramaad ja Ofiri?

Aafrika on piirkond, mis jäi enamikele eurooplastele nii antiik-, kesk- kui ka uusajal (ning teatud mõttes tänapäevalgi) kättesaamatult kaugeks regiooniks, omamoodi tabamatuks reaalsuseks. Eestlaste kõige varasemad kujutelmad Aafrika kontinendist on Maarjamaale jõudnud Euroopa kultuuriruumi kaudu. Uusaegse Euroopa teadmised ja selle baasil kujunenud ettekujutused ülejäänud maailmast põhinesid enamasti raamatutel. Eesti ei erinenud selles osas oluliselt Euroopast. Kui erines, siis selle poolest, et teadmised levisid siin, Eesti pärisorjuslikus talupojakogukonnas, aeglasemalt ja fragmentaarsemalt.

Eestikeelse trükisõna levik oli üheks olulisemaks faktoriks eestlaste maailmapildi avardamisel. Hindamatu osa oli siin religioosel kirjandusel, mis kuni 18. sajandi lõpuni moodustas valdava osa eestikeelsetest trükistest. Olulisemaks nende seas kujunes piibel, mis ilmus esmakordselt 1739. aastal.

Mida pakkus piibel Aafrikast nendele vähestele eestlastele, kes 18. sajandi esimesel poolel lugeda oskasid ja kellel jätkus ka raha selle muretsemiseks? Aafrika osas suutis see anda peamiselt ebamääraseid geograafilisi nimesid, mis ei pruukinud eestlastele sugugi seostuda kauge kontinendiga.

Kõige tuntum oli ilmselt Egiptuse nimi, mis on asukohaliselt Vanas Testamendis kõige kergemini määratletav ja millest on palju juttu seoses juutide rännakuga. Lisaks sellele teati ka Etioopiat (esines eestikeelses Piiblis Mooramaa nime all) ja müütilist Ofiri (Ophir), mille asukohta on seostatud nii Lõuna-Araabia kui ka Ida-Aafrika ranniku või tänapäeva Zimbabwe aladel asunud keskaegse Suur-Zimbabwe riigiga. Ofiri nime-tatakse seoses legendaarse kuningas Saalomoni poolt teele saadetud ekspeditsiooniga, mis pidi sealt kulda, kalliskive ja sandlipuud hankima. Ilmselt jäi nii Etioopia kui päris kindlasti

ka Ofiri asukohast eesti talupojale ajal, mil geograafiaõpetus oli koolides lapsekingades, üsna segane ettekujutus.

Ei saa mööda minna ühest põnevast faktist, mis seostub eestlaste varasema Aafrika kogemusega – nimelt on 18. sajandist teada ka ühe aafriklase viibimine Eestis. Selleks oli kuulsa vene luuletaja A. S. Puškini etiooplasest vaarisa Abram Hannibal (1696–1781).

Abram Hannibal tegi oma esimesed visiidid Eestisse 1714. ja 1715. aastal tsaar Peeter I kammerteenrina. Alates 1731. aastast jäi ta Eestisse, elades püsivalt siin 21 aastat. Tema elukohaks sai alates 1733. aastast Karjaküla mõis Tallinna lähedal. Mälestus tumedanahalisest mõisnikust jäi kohalike talupoegade hulgas visalt püsima. Kui 1835. aastal toimus Põhja-Eestis talupoegade perekonnanime panek, siis said mitmed perekonnad Rapla ja Jüri kihelkonnas endale Hannibali nime.

Tsivilisatsiooni tõrviku ulatamine

Eestlaste 19. sajandi teadmised Aafrikast põhinesid suuresti kooliõpikutel, misjonikirjandusel ja perioodikal, sinna sekka natukene ilukirjandust, sealhulgas sajandi lõpu poole ilmuma hakanud lastekirjandust.

Eesti lugejaskonna põhjalikum tutvumine lõunapool Saharat asuva Aafrikaga sai alguse nagu Euroopaski Lääne-Aafrikast. See troopilise Aafrika piirkond tõmbas esimesena endale uusaegse Euroopa tähelepanu, sest siit alustasid portugallased mereteede otsinguid Indiasse, siit sai alguse ka trans-Atlandi orjakaubandus. Lõuna-Aafrika lisandus sellesse pilti alles 1820. aastatel. Kesk- ja Ida-Aafrika kõigest 1850. aastatel ja Kongo basseini alles 1870. aastatel.

Iga uue dimensiooniga suurenes Aafrika tuntus aina enam ja võttis lokaalseid variatsioone, kuid paljude Euroopa riikide jaoks oli 19. sajandi Aafrika samastunud suuresti Lääne-Aafrikaga. Kusjuures 19. sajandil Eestis levinud populaarsete rahvaraamatute nn robinsonaadide tegevus toimus nii mõnigi kord just Lääne-Aafrika rannikul. Üsna levinud oli nendes seiklusjutudes näiteks stereotüüpne ettekujutus, et Guinea lahe piirkond on paik, kus valge mees võib kergelt rikastuda ja seda paljuski tänu pärismaalaste lihtsameelsusele. Nendest seiklusjuttudest said alguse ka mitmed aafriklaste kohta käivad stereotüübid. 19. sajandi esimese pooleni vaheldus aafriklase kujutamisel valgustusaegne kuvand õilsast metslasest pildiga paganlikest inimsööjatest. Edaspidi hakkasid aga eestikeelses kirjasõnas Aafrika põliselanike kohta aina rohkem kinnistuma just negatiivsed stereotüübid.

Oma mõju avaldas siin kaasaegse Lääne teaduse eurotsentristlik hierarhiseeriv lähenemine teistele rassidele. Koloniaalpoliitika ja misjonitöö arenedes maailma eri nurkades hakkas aina rohkem ilmneka ka trükisõna (eriti perioodika) mõju ettekujutuste ja stereotüüpide formeerumisel.

Eurotsentrism oli oma apogeos – euroopalikud väärtused ja elustiil olid eurooplaste arvates universaalsed ning eurooplaste moraalseks kohuseks peeti tsivilisatsiooni tõrviku ulatamist “metslasrahvastele”. Euroopa kontekstis võrdsustas areng tehnoloogia arenguga.

Samas võib täheldada teatud erinevusi Aafrika rahvaste kirjeldamisel. Eurooplaste esitlustes olid näiteks Lõuna-Aafrika karjakasvatajatest khoikhoid (hotentotid) ja küttimise ning korilusega tegelevad sanid (bušmanid) üldjuhul palju negatiivsemalt kujutatud kui selles regioonis elavad bantu rahvad. Hotentotte ja bušmaneid peeti laiskadeks, vargalikeks, inetuteks ja loomasarnasteks.

Näiteks 1851. aastal Edela-Aafrikas reisinud kuulus antropoloog Francis Galton võrdles hotentotte ahvidega. Ka 1854. aastal ilmunud eestikeelse kooliõpikus kirjutatakse bušmanite kohta halvustavalt: “...se üks harrimata, hirmus ja rop rahvas, kelle sarnast Ma päl ep olle leida.”

Taoliste “degenereerunud metslasrahvaste” kõrval eristusid bantud, nende hulgas aga eriti suulud (zulud) kui õilsad metslased, kelle väärika sõdalase kuulsus oli võrdväärne vaprana Euroopa sõjamehe omaga. Lõuna-Aafrikas pikka aega elanud ja töötanud misjonär ning maadeuurija David Livingstone iseloomustab suulusid just taolises positiivses võtmes: “*Elanikud – kahvrid ehk suulud – on pikka kasvu lihased ja ilusa kehaehitusega. Nad paistavad silma energilisuse, julguse ja nutikuse poolest. Üldiselt õigustavad nad täiel määral valgete sõjaväeülemate iseloomustust – “suurepäraseid metslased”. Kui jätta kõrvale must nahavärvus ja villana kräsus juuksed, võib neid ilusa kehaehituse ja kolju kuju järgi kõrvutada parimate eurooplastega.*”

Taolised positiivses võtmes antud iseloomustused jõudsid ka Eesti kooliõpikutesse. Nii mainitakse omaaegses geograafiaõpikus suulude kohta, et nad on inglasega „weriseid sõdasid pidanud”, sest neil on „enam iseteadust kui teistel neegrirahvastel, niisama on nende õiguse- ja priiusetunne elavam kui teistel.” Loomulikult sõltusid sarnased positiivsed stereotüübid Aafrika põliselanike kohta siiski ka poliitilistest oludest: konfliktisituatsioonid võisid need muutuda negatiivseteks, nagu see 1870. aastatel suuludega ajutiselt juhtus, kui inglased olid nendega sõjajalal. Inglise ajakirjanduses võis tol ajal tihti kohata karikatuure, mis kujutas neid metsloomasarnase vaenlasena. Suulude väärika sõdalase stereotüüp aga taastati sõja järel peatselt – vapper vastane mõjus positiivselt briti sõduri minapildile. Eurooplaste esialgsed arutelud aafriklastest ja stereotüübid aafriklaste iseloomust põhinesid pigem rännumeeste teadetele kui teadlaste analüüsil. Ometi olid nii rännumehed kui ka teadlased ühisel arvamusel, et on olemas selline asi nagu “aafriklaste karakter”, mis erineb kardinaalselt eurooplaste omast.

Euroopa riikide areneva koloniaalpoliitika mõjul juhitud omaaegses trükisõnas vaenlase kuju loomise hädavajalikkusest ja sellega seoses rõhutati üldistavalt aafriklaste harimatust, ebausku, laiskust, lovevust, vägivaldust ning kannibalistlikke harjumusi.

3) Kõrge rahvas: Eibhob, Luuared ja muud.
4) Südaani rahvas: Mandinkod, Asjantib, Sorveeja ja muud.

5) Kõrge-Aafrika rahvas: Mitmed Neegrifeltsid, Hotentotid, Beethuanid, Aafrib, Sumaalid ja muud.

Neil rahvajuttudest on suurem hull oma iseloomustamis- poolest veel võlga mabola järgi peal. Siin on eestjunalaid teentes sejarab nad mereidimiste värsste valiluse all.

Milt 19. Neeger.

Siins jannid küll palju hura- foid aähi, aga niibaiju itnoajäka- vero, kui Aafrika vogaale juu- kes ei ole küll tähtsaj äramala- lud. Ühtepuhku peetähe weriseid jöbaf, värsste pühtitewad juure- ministe õhvitaga oma treoni- pähi, ja ilheft Neegri võrsitinaft vägitalle, et kü elatwad laf- uhmer jess laftrud puruts tam- pida. Kõpels tulwad nende kõve- südamega pögane võrsitide juure- weel tõwema südamega rikkid- kaupnehet, kes nende tõst- teest kü elaja loomat õpitud ja

C. R. Jakobson, „Weikene Geografia“, Tartu 1885

20. sajandi algul hakati aina enam kõrvuti negatiivsete joonte mainimisega tegema juttu aafriklaste terasusest ja musikaal- susest, kuid seda nii-öelda lapsinimese kontekstis. Väidetavalt tulenes neegrite tujukuski lapselikust loomusest! Nii kirjutas “Geografia õperaamat” 1907. aastal: “*Nagu kõik neegrid, nii armastavad ka Sudani neegrid muusikat, laulu ja tantsu. Oma iseloomu poolest on neegrid erksa waimuga, aga wäga kergemeel- sed. Rõõmus meeolelu võib nende juures ruttu kurwaks muutuda. Niisuguse rutulise meeolelu muutmise poolest tuletawad neegrid meile lapsi meelde.*” Taoline rõhuasetus näitas aafriklaste eba- küpsetena, mistõttu nende edasine areng vajas “loomulikult” eurooplaste isalikku hoolitsust.

Tänapäev ja mineviku kummitused

Tänapäeva rännumehed püüavad tihti peale tulutul leida seda vana nostalgiahõngulist Aafrikat, millest oleme varasemas kir- janduses lugenud. Meenutagem siin David Livingstone’i trükis ilmunud reisipäevikuid või 20. sajandi kirjanike loomingut: Ernst Hemingway lõpututena näivate jahiretkede kirjeldused, Karen Blixeni hingematvad Aafrika loodus- ja inimmaastikud või Laurens van der Posti teoste tegelased Musta Mandri haardes läbimas rasket sisemaa teekonda iseendani... Mis teha – me oleme müütide ja stereotüüpide kütkes ning meie ootused võivad selletõttu olla tegelikkusest väga erinevad. Jääb mulje, et eurooplaste ettekujutustes seostub Aafrika täna- seni hoopiski koloniaalajastu eelse Aafrikaga: rikkumata metsik loodus, traditsioonid ja kultuur ning selle taustal figureerimas õilis metslane.

Kuid kokkupuude Euroopaga muutis pöördumatult iidse Aaf- rika nägu – koloniaalvallutustega kaasnenu sõjad ja ülestõusud ning pikk koloniaalperiood, hiljem endiste asumaade iseseisvu- misega kaasnenu kataklüsmid: lõputud riigipöörded, kodu- sõjad, majanduslikud raskused. Miski ei saanud enam endiseks jääda. Lõuna-Aafrika poliitik kindral Jan Smuts ütles juba 1930. aastal “Vana Aafrikat, nii tema heas kui halvas, enam pole – ta on igaveseks lahkunud”.

Kuid muutumine on elu paratamatu osa. Aeg on avastada uut Aafrikat!

Karin Hiimaa kaitses tänavu Tartu Ülikoolis doktoritöö teemal „Aafrika retseptioon eestikeelses trükisõnas (kuni 1917). Ta on kirjutanud ka raamatu „Südame kutsel“ Eesti misjonäridest Aafrikas 19. sajandil.

Erna-mehel elu lõbus...

... kas sa seda siis ei tea?
Raba rüpes põõsa vilus
sääsed lendvad ümber pea.
Voodiks mättad, tekiks udu,
padjaks vana vettind känd...

„Metsavennal elu lõbus”,
Ilmar Mõttus, 1945 Kohila metsades

Tänavuse Erna retke võitnud Eesti Reservohvitseride Kogu meeskonna liige ja GO Discoveri toimetaja Tiit Riisalo annab nõu rasketeks retkedeks valmistumiseks ja jutustab, kuidas tema võistkond võiduni jõudis.

Kaks päeva enne starti. Hommikul mõtlen, kas midagi on vaja juurde muretseda. Sokid ja pikk pesu on vist juba liialt palju vatti saanud. Kõige olulisemad on sokid – komplektis kaks paari, sisemised õhemad, välimised paksemad. Sokist algab kõik. Hõõrdumist ei tohi olla, sest jalad saavad tohutult vatti, kuuma ja niiskust. Ideaalne keskkond villide tekkimiseks. Kui tekib vill, hakkad jalga hoidma, astud valesti, pingestuvad lihased, mis seda tavaliselt ei tee, siis tuleb valu, see õõnestab tahet ja lõpuks kaotad käimiskiiruse.

On inimesi, kes ei usalda sünteetikat – mina usaldan. Sisemine sokk, see kõige olulisem, teine nahk, on jooksjatele mõeldud Craft Racing Ultrathin. Pidi olema ultramaratoni mehe Peeter Vennikase lemmiksokk, nüüd minu oma ka.

Ihu ligi olev särk on ka oluline. Seal metsas ju kord higistad, siis jälle seisad ja jahtud, kord on niiske jahe õõ, siis jälle palav päev. Kui särk on niiske, soojusvahetus mitmekordistub ja kohe hakkab külm, ka suvel. Puuvillast ja villast oma ihusoojusega kiiresti ei kuivata, polüestrit kuivatab. Ka särk tuleb Craftist – Pro Zero Extreme.

Õhtul kuhjan kõikvõimaliku vajamineva kraami toapõrandale. Hakkam looma asjade kuhjakesi erinevate rakmetaskute jaoks. Eesti sõjaväe rakmed on paremad kui seljakott – nad on kerged ja neil on hulk paraja suurusega taskuid, kust kiiresti asjad üles leiab.

Esmalt kohustuslik varustus – püstol, salved, padrunid, lõhkepaketid, nuga, kompass, 15 m köit. Siis muud vajalikud vidinad – binokkel, GPS, pealamp, varupatareid, kirjutusvahendid jne. Raskemad asjad ülespoole ja seljale lähedale, ja nii, et ei hõõruks.

Siis muu – toit, mõned riideesemed, telkmantel, magamiskott. See viimane on oluline. Olgugi et magada eriti ei lasta, aga vahel mõne tunni ikka jõuab. On nõme, kui kosutava une asemel kükitad ja värised. Aga see luksus ei tohi palju kaaluda ja ruumi võtta – järelikult Lafuma Warm`n`Light, sulgedega, 600 grammi.

Eesti Reservohvitseride Kogu (EROK) meeskond – kapten Raul Hindov (eraelus riigiametnik), leitnant Kaido Ruul (pangaanalüütik), nooreleitnant Tiit Riisalo (turismiettevõtte juhtkonna liige), reamees Alar Nigul (ravimifirma müügijuht).

Rakmetest väljapoole jääb veel relv, automaat – meil on Gali SAR-id (*short assault rifle*). Iga mees saab ka oma osa rühma varustusest, milleks on käsiraadiojaam, öövaatlusseade, meditsiinipauk, raketipüstol jms. Kokku 15-16 kg.

Päev enne starti

Hommikul on Kautlas mandaat, seal saab trassi kirjelduse – kontrollpunktide koordinaadid, ülesannete kirjeldused, liikumisgraafiku.

Pärast lõunat koguneme „staapi” ja asume tööle. Põrandale on laotatud 1:20 000 Eesti põhikaardi lehed, lisaks hulk orienteerumiskaarte. Hakkame arutama võimalikku marsruuti ja liikumise taktikat. Kanname korraldajate antud 1:50 000 baaskaardile täpsemalt kaartidelt üle detaile ja piasaju, mida oluliseks peame. Aega läheb viis-kuus tundi.

Läbi astuvad tugimehed – nooreleitnant Toomas Männaste (hambaarst) ja reamees Meelis Rõigas (riigiametnik). Arutame logistikat, kus ja millal on vaja kummipaati jms. Sellele järgneb ühine pastaõhtusöök, mille käigus võtame veel läbi ülesannete kirjeldused.

1. august, start

Hommik algab varustuse kontrolli ja laevadesse laadimisega Piirivalvesadamas. Seejärel avatseremoonia Kaarli puisteel. Silmitsen rivis seisvaid konkurente – 29 võistkonda, neist 12 välisriikidest. Viimastest ei oska midagi arvata, aga ega ka kohalike hulgas vastastest puudu tule.

Siis tagasi sadamasse ja laeva. Igaüks nokitseb vaikselt omaette. Lõõn igaks juhuks GPS-i kontrollpunktide koordinaadid. Ohvitserile peab piisama kaardist ja kompassist, aga eks trassil tee väsimus oma töö, nii et igaks juhuks.

Ühel hetkel hakkavad ankruketid kolisema – oleme kohal, Kolga lahes Pedassaare külje all. Paadid vette, varustus ja mehed peale. Madalalt üle meie kummipaadilaevastiku vuhiseb õppehävitaja

L-39 Albatros ja sööstab kõrgustesse. Siis läheb lahti – kopteri-rünnak kombineerituna imitatsioon-lõhketulevärgiga, kaldakaitse annab kuulipildujast tuld, vett lendab ja tossu on mehemooni. Kaldalt võib olla päris uhke vaadata, merel aga aerutada ja mõtled – peaasi, et mõni 10 meetrine veesammas otse paati ei maanduks. Siis olemegi kaldal, väike näidislahing paukmoonaga rahva rõõmuks ja pealtvaatajatele mõeldud *show* ongi läbi. Palju aega hingetõmbamiseks ei ole. Võistkonnad lähevad trassile 10-minutiliste vahedega. Meie stardinumber on 4, nii et hetkel D-011730ZAUG06 (NATO ajastandard, Z tähistab kohaliku aega) kaome metsa.

Esimene kontrollpunkt Delta (D+2.50, s.t kohale peame jõudma 2 tundi 50 minutit pärast starti) jääb 8 km lääne suunas ja on Kaberneeme lähisel Peeter Suure merekindluse aegses betoonpunktis. See punker tuleb hävitada, visates lõhkepaki kitsast laskevast sisse. Punkrit kaitseb paintball-relvaga varustatud vaenlane. Loevad aeg, punkrisse visatud pakettide arv ja pihta saadud tabamused. Juurdleme pisut. Jõuame järeldusele, et prioriteet on paketid võimalikult kiiresti punkrisse saada, pihta saamised nii olulised pole. Lähen esimesena, värvikuulid plaksuvad ümberringi. Mäng küll, aga ikka adrenaliini mõllab. Paketi viskan kenasti avasse. Kolm laksu saan reide, teoreetiliselt elus. Ka teistel läheb kenasti. Suurim kaotus on Rauli Polar pulsimõõtja – see kaitseb ära küll randme, aga pulssi enam ei näita, üldse midagi ei näita.

Järgmine KP Echo (D + 5.30) 6 km edelasse, Jägala-Joa lähisel Koogi laskeväljal. Öine laskmine automaadist, 25 külmvalguspulgaga tähistatud märklehte ca 100-120 m kaugusel. Päeval poleks probleemi, aga pimedas... Meie Gali SAR-id on varustatud Aim Point punatäppsihikutega. *Action*-filmides nähtud asi. Sälku ja kirpu ei pea sihtides sihtmärgiga kokku viima, optiline seade tekitab punase täpi – kui see on sihtmärgil, siis päästad. Nagu hiljem selgub, võidame selle ülesande.

KP Foxtrot (D + 9.00) 8 km kagusse. Jõuame Kodosoo lähis-tele Peterburi maantee äärde tunnike varem kohale, saab pisut puhata. Ülesandeks on meetrise läbimõõduga maanteealuse truubi läbimine varustuses. Lihtne jõuvastupidavuse ülesanne. Peaasi on mitte mingit lollust teha, relva kaotada vms. Meie õnneks on truup põua tõttu kuiv, kuulu järgi pidid see tavaliselt poolest saadik vett ja muda täis olema – seda korraldajad ilmselt nüüdki lootsid.

KP Golf (D + 17.10) 27 km kagusse, Soodla veehoidla põhjakaldale. No nüüd läheb juba andmiseks – pikk maa minna ja maanteest lõunas on aktiivne vastutegevus. Öhus on infrapunaameraga varustatud helikopter. Neil on kõik nagu peopesal. Omaaegsel Erna grupil seda muret vähemalt ei olnud. Otse minna on kergem, samas on seal kõige tõenäolisem takerduda vastutegevusse ja sellega võib kaotada tunde. Ringiga on rahulikum, aga raskem. Leiame, et jõudu meil on. Liigume põhjapool Peterburi maanteed, ületame selle Kuusalust idas. Kuusalu taga oleva karjääri servas tekib ka esimene kontakt vastutegevusega.

Mis on Erna?

Erna grupp oli eestlastest Soomes moodustatud kaugluureüksus, kes tegi 1941. a suvel hulljulge dessandi punaväe tagalasse Salmistus. Liikusi edasi Kautlasse, kus pidas maha lahingu ülekaalukate vaenlase jõududega, aidates seega kaasa suure hulga tsiviilelanike pääsemisele puna-terrorist. Meenutamaks grupi võitlusteed, alustas sõjalis-sportlik selts Erna 1994. aastal võistluse „Erna retk“ korraldamisega, mis tänaseks on saanud maailma üheks pikemaks ja raskemaks militaarvõistluseks.

Mis vahe on Ernal ja seiklusspordil?

Orna olemuselt on Erna retk üsna sarnane matka- ja seiklusspordi-võistlustega. Osavõtjail tuleb kaardi ja kompassi abil kulgeda ühest kontrollpunktis teise ja olla seal valmis erinevate ülesannet täitmiseks, mille sooritamise oskuse ja kiiruse eest siis kas premeeritakse või karistatakse. On aga ka palju erisusi. Esiteks kestvus. Eestis ei korraldata seiklusspordi võistlust, mis kehtaks üle 36 tunni – Erna kestab üle 4 ööpäeva. Teiseks, lisaülesannete arv ja keerukus – seiklusspordis on neid reeglina kolm-neli, selle aasta Ernal oli 14. Nendest enamiku tasemel sooritamine nõuab erioskusi, mida poole päevaga ei omanda. Kolmandaks, trassi pikkus ja selle läbimise viis – Ernal on mistahes abivahendite kasutamine keelatud, lubatud ainult oma enda jalad. Seiklusspordis läbitakse suur osa distantsist rattal, kanuus või rulluisukudel. Neljandaks, seiklusspordi teevad vabad inimesed vabal maal, kes peavad arvestama üksnes loodukaitseliste ja eraomandit puudutavate piirangutega. Erna ala on aga hõivanud „vaenlased“. Vastutegevuse ülimaks sooviks on sind kinni nabida ja su „eluküünal kustutada“, st talong ära võtta. Kokku on neid elutalonge 10, siis saabub „kangelas-surm“. Seega tuleb liikuda varjatult. Ja lõpuks, multispordis määrab võitja distantsi läbimise kiirus, Ernal aeg otseselt ei loe. Tuleb püsida etteantud graafikus, mis on, tõsi küll, vägagi pingeline. Kui teed orienteerumisel vea või põrkud vastutegevusele, siis kaotad tunnikese puhkuse ja taastumise aega või halvimal juhul ei jõua ülesandeni üldse. Ja kuna paremusjärjestuse määravad ülesannetel saadud (miinus)punktid, siis lõppkokkuvõttes kõrget kohta loota ei ole.

Meie märkame neid enne, kui nemad meid – saame minema. Soodla veehoidla äärde jõuame kell 9.30 hommikul. Enam-vähem 6 tundi pidevat käimist, iga pooleteise tunni tagant teeme 5 minutit pausi.

Ülesandeni on veel aega, teeme esimese tõsisema söögi. Käigu pealt oleme seni puginud pisut energiabatoone ja pähkleid, see ajab lõpuks südame läikima. Soolast on ka vaja. Tõsisemateks söömaegadeks on meil kaasas dehüdrateeritud matkatoit Travellunch. See on umbes nii, et ema teeb kodus hakklihastme valmis ja siis võetakse sealt kogu vesi välja. Järele jääb valge pulber, mis ei kaalu peaaegu midagi. Kui nüüd pulbrile keev vesi peale valada ja lasta 10 minutit seista, siis taastub roog müstilisel kombel oma endises hiilguses. Paraku valitseb sel aastal nii ränk tuleoht, et priimused vee soojendamiseks on keelatud. Sellest tulenevalt olen eelnevalt kodus katsetanud, kas Travellunchi ime leige veega ka toimib. Selgus, et toimib – eriti hõrk selle „kokkamise“ tulemus ei ole, aga süüa kõlbab. Aeg on minna ülesandele – tuleb ületada veehoidla kummipaadi-ga, mille tugimehed on eelnevalt kohale toimetanud. Saame üle.

KP Hotel (D + 18.10) 2 km lõunasse. Endise tankipolügooni alal asuvates hoonetes on üles seatud linnalahingu ülesanne.

Kaks hoonet on vaja paukmoona ja lõhkepakettide abil vaenlasest puhastada ja lõpuks hävitada lõhkepaketi kuulipilduja pesa. Aeg loeb.

Tubade puhastamine käib nii, et ikka esmalt nurga tagant pakett sisse ja siis suunatud valang järele. Osades ruumides on vaenlast markeerivad figuurid. Ja muidugi peab jälgima, et ise millelegi ette ei jääks, – akende all ikka kummargil. Tundub lihtne, aga väsimus ja ajastress teevad oma töö. Liigume heas rütmis, hooned puhtad, nüüd veel kuulipilduja. Kolm meest annab kattetuld, üks üritab varjatult lähemale roomata. Granaat (ehk siis lõhkepakett) lendu, 10-lt meetrit tabab kohe esimene vise, kuulipilduja vaikib.

Puhkame pisut. Ees ootab luureülesanne – infiltreerumiseks, luureks, raporti vormistamiseks, eksfiltreerumiseks ja raporti esitamiseks on aega 38 tundi. Luureobjekt paikneb kusagil Kaitseväe keskpõlügeni territooriumil, Pala ja Tepu lähistel. Vastane tuleb üles leida 12 km² suuruselt alalt. Luureülesande sooritamise ajal peab veetma 4 tundi kohustuslikult ettemääratud puhkealal. Millal täpsemalt, see on iga võistkonna enda otsustada. Otsustame, et parem jõuda võimalikult kiiresti luureobjektile ja kohe luureülesande alguses viibida puhkealal. Võtamegi siis suuna, paralleelselt Soodla jõega, Valgejõe ääres asuvale puhkealale, 20 km üsna rasket maastikku. Leiame vettelangenud puu. Arutame just, kas see on jõe ületamiseks piisavalt hea, kui Alar teeb hoiatava käemärgi. Põgeneda on hilja – viskume sinna samasse rohu sisse pikali. Tulebki vastase patrull, möödub umbes kahe meetri kauguselt, hoiame hinge kinni. Uuh... Õnneks poisid lobisevad omavahel, tähelepanu

on hajunud, ei märka.

Saame üle jõe, võib kergemini hingata. Edasi tulevad maalilised Paukjärv ja Jussi järved. Ujume järves, saab higi maha. Hügieen on tähtis – aitab hõõrumise vastu jalge vahel ja mujal. Õhtul kell kuus jõuame Valgejõe äärde nn tankisilla juures. Veel eelmisel aastal oli see ületatav, enam ei ole. Egas midagi, tuleb jälle ujuda. Seekord koos varustusega – varustus rändab koos piisava õhuga suure prügikotti ja hulbib ise. Saame üle. Kahe kilomeetri pärast oleme turvaliselt puhkealal. Esimesena – tükk aega ei tule kedagi. Sööme ja siis magame mõned tunnid. Kõik panevad käekellad helisema, sest vähene uni on magus. Oleme ju näinud võistkondi, kes enne ülesannet tunnikeseks silma looja lasevad ja siis ülesandele sisse magavad. Kolmapäeva õhtul kell 23.00 lahkume puhkealast. Ikka veel ei ole teistest peaaegu kedagi kohal. Edasi läheb juba päris ohtlikuks. On hämmastavalt pime. Liigume lahingpaaridena, Raul ja Alar ees, meie Kaidoga sadakond meetrit tagapool. Kui tekib kontakt vaenlasega, siis jäävad vähemalt osad mehed ellu. Esialgu on vaikne. Äkki keegi röögatab mu kõrval: “Seis!” Lendan nagu keravälk metsa. Önn, et on pime. Kontakt katkeb, Kaido on ka kadunud. Kurat, kuidas nad eelmise paari läbi lasksid? Ilmselt tukastasid – nad ei oodanud meid veel täna öösel. Liigun pimedas metsas üksi edasi kokkulepitud patrull-laagri asukoha suunas. Olen kindel, et varem või hiljem jõuavad kõik kohale. Me kõik oskame vähemalt „harju keskmisel” tasemel

orienteeruda. Jõuan kohale umbes pool kaks öösel, Alar ja Raul on jõudnud 10 minutit varem. Kaidot pole, aga me ei muretse.

Analüüsime olukorda. On üsna selge, et oleme võistkondadest vist ainsana luurealas ja vastane sel öösel aktiivset tegevust ei oota. Olukord nõuab ärakasutamist.

Määrame kaardil vastase kõige tõenäolisemad asukohad. Raul kaevab rakmetest kolmanda põlvkonna öövaatlusseadme (üsna haruldane asi veel Eesti Kaitseväes) ja suundub õhe.

Jääme Alariga magama. Virgume viie paiku selle peale, kui Kaido kohale jõuab. Ta on nii sõna otseses kui kaudses mõttes haavatud. Vaenlasega tekkinud kontakti ajal põgenedes jooksis ta täis hooga pimedas metsas vastu puud. Purunesid prillid ja otsmik. Loomulikult saadi ta kätte. Vaenalane austas rahvusvahelist sõjaõigust, piinama ei hakanud. Meedikud teipisid Kaido lauba kinni. Paraku tuli tal loovutada üks elutalong, aga peasisi, et mees on ravis.

Kuue paiku jõuab Raul tagasi. Missioon on olnud edukas.

Raul on tuvastanud täpselt kolme vastase rühmalaagri asukohad. Mis seal täpselt toimub, see tuleb välja selgitada järgmisel päeval valgus.

Hommikul kell 10 alustamegi missiooni teist faasi. Raul jääb öist väsimust välja puhkama, meie jaotame omavahel kolm objekti ära. Tagasi plaanime jõuda kaheksa paiku õhtul, et jääks piisavalt aega raporti vormistamiseks. Ees ootab kümme tundi roomamist ja hülimist.

Tänu Rauli öisele eeltööle tean täpselt, kuhu minna. Paari tunniga jõuan oma objekti lähistele. On kahtlaselt vaikne – nüüd

peaks ju hulk võistkondi siin ringi roomama ja avastamise korral saadab vaenlane nende suunas reeglina valangu teele. See aitab tuvastada vastase vaatlus- ja julgestuspostide asukohti. Nüüd on aga täielik vaikus – ilmselt on tuleohtu tõttu paukmoona kasutamine keelatud.

Rooman edasi. Äkki vilksatab puude vahel midagi punakat. Võtan binokli – miinivälja tähised. Selge, olen kohal. Edasi liigun väga aeglaselt, paar meetrit roomamist, paar minutit kuulamist. Ainult nii jõuab kohale, rabistada ei tohi, häält teha ei tohi. Saan märkamatult miinivälja kõrvalt mööda roomatud. Paistavad telgid ja masinad, salvestan nende asukoha mällu. Ilmselt on tegemist vastutegevuse juhtimispunktiga.

Ootamatult näen enda ees poolenisti maasse kaevunud julgestusposti. Olen teinud liiga palju häält, mehe pea pöördub, meie pilgud kohtuvad. Sööstan minema. Tema ei jookse, kutsub abi. Tean, et mul on varjumiseks mõned hetked. Viskun vaarikatihnikusse ja jään lebama. Juba nad ongi kohal, hakkavad tihnikut läbi kammima, õnneks valest kohast. Lootus on pääseda puhtalt. Ei, üks tuleb lähemale.

Kardan, et südamelöögid reedavad mu asukoha. Ei, kaugenevad. Leban, söön käeulatuses olevaid vaarikaid.

Vihma hakkab sadama – see on hea, summutab heli. Passin pool tundi. Mõtlen just liikuma hakata, kui näen, et nad tulevad uuesti. Seekord õigemal suunas. Üks on umbes 20 m kaugusel, kükitab, vaatab minu suunas.

Sööstan minema. Hakkavad karjuma, seljatagant kostub samumüdinat. Elu kiiremad 400 meetrit, relv taob vastu selga. Viskun kuusenooarendikku. Jalad on täiesti pakud.

ERNA
RETK 2006
1 koha meeste
ametlik tolt.
travellunch

travellunch®

A Good Meal Wherever You Go!

travellunch on aheldusvõimeline maailmalaialt
professioonilisele tööle – eelil liikumisele, kergele,
lihtsale või raskemale, vastupidisele ja ümbruskonnale,
hõlpsalt toimetatavale. Ole see ja võitma tõi. Maailm
Mõeldi hõlpsalt toimetatav maailmalaialt.

Lisainfo ja tellimine:

www.everpro.ee

© Copyright Travellunch. All rights reserved. 2006

Kedagi ei jäeta maha! Haavatud kaasvõitleja tuleb lahinguväljalt ära toimetada ja kiiresti.

Foto: Ivar Jõesaar

Leban, taastan hingamist. Nad on õige suuna ära kaotanud. Mis siis ikka, tuleb teine objekt ka üle vaadata. Seal läheb lihtsamalt – saan veel korra joosta, aga nii napiks ei lähe. Tuvastan lahingtoetuse, tagala- ja meditsiiniüksused, hulga telke, saan autonumbrid kirja.

Jõuan laagrisse. Alar on juba tagasi. Tal nii hästi ei läinud, sai „haavata”. Aga paar „elu” luures loovutada pole hull. See on kõige tähtsam ülesanne, annab pooled punktid. Tuleb Kaido – tal läks hästi.

Puhanud Raul hakkab luureraportit kirjutama ja asendiplaane joonistama. Tuleb kirjeldada vastase arvu, paiknemist, tegevust, relvastust, tehnikat, juurdepääsu teid, takistusi jne. Kulub kuus tundi, aga nagu hiljem selgub, asja eest – võidame luureülesande paraja ülekaaluga.

KP Hotel 1 (D + 57.20), kus esitame õigeaegselt luureraporti. Kõige raskem osa on seljataga. Luurealas sai joostud, hiilitud ja roomatud 15-20 km.

KP India (D + 65.30) 8 km kagusel, paralleelselt Valgejõega endisesse Tapa raketibaasi. India on publikupunkt. Seal tuleb täita viis erinevat ülesannet, mida rahvas lastakse vaatama. Näha saavad nad meditsiiniülesannet, haavatu kandmist maastikul, vastase punkrite hävitamist granaatidega, takistusriba ja miinivälja läbimist.

Meditsiin toob meid tagasi tänapäeva. Enesetapurterrorist on ennast rahva hulgas õhkinud. Sõjavägi tõttab appi – on laipu, eraldunud jäsmeid, viga saanud lapsi, hüsteerias lapsevanemaid. Asjaosalised näitlevad südamega. Esmalt tuleb eraldada elavad surnutest, viimastega pole mõtete tegeleda. Edasi tuleb tegeleda ohutus kohas nendega, kes rohkem kannatada saanud – esmalt tagada, et nad verest tühjaks ei jookseks ja hapnikku saaksid, hiljem jäldida, et kannatanute seisund ei halveneks. Need, kes ise hakkama saavad, tuleb panna tegelema eneseabiga. Alguses on keset seda kisa-kära kerge peataolek, aga siis saame asja kontrolli alla. Annaks jumal, et midagi sellist ei peaks päriselt läbi elama.

Miiniväli on seekord viidud betoonpunktrisse, mille sarnaseid raketibaasis rohkesti leidub. Kottpime punker on lõksuini täis topitud. Sealt tuleb leida kast, millel kirjas viiekohaline number ja see meelde jätta. Kui käib pauk, siis on esimene mees raskelt haavatud ja edasi saab ta liikuda ainult kaaslase seljas. Seega üle

kahe haavatu endale lubada ei saa, siis järgneb maksimumkaristus. Sama lugu on siis, kui ei jõua ajaga (10 minutit) või ei leia kasti.

Olen pisut närvis – mulle miinid ei meeldi. Eelmisel aastal meil see asi ebaõnnestus. Lambid on meil võimsad (Inova Lights, saime Eel-Erna võitmise eest). On kasu – märkan esimesi miinitraate. Lisaks valgusele on abiks peenike oks, mida enda ees liigutan, et traate tunnetada.

Trepp läheb üles... Trepi viimane aste, see liigub... Ja siis käib jumakas. Pagan, oleks võinud aimata. Kaido võtab mu selga, ta on meist kõige sitkem, mina kõige kergem. Raul jõuab elusalt kastini, mis on ka mineeritud. Saab numbri kätte.

KP India 1 (D + 79.20) 30 km läände, Mägede küla lähiste. Terve päev minekut. Selleks ajaks peavad jalad veel terved olema. Jala hoiab tervena hea sokk ja muidugi hea saabas. Meil on head saapad (Lundhags Scout). Kerge, aga piisavalt jäik, et hoida pörotuste ja väänamiste eest. Ja vett peab pidama. Kuivatame jalgu igal võimalusel – hästi kõlbab päike, kui seda on, ja Johnsoni beebipuuder.

Paljud teibivad jalgu, mina seda ei poolda – plaaster moonutab naha loomuliku asendit ja see iseenesest loob eelduse villi tekkimiseks.

Jälle on meie ees dilemma, kas minna otse või ringiga. Kuna jõudu on ja jalad on ka korras, siis läheme ringiga, suure ringiga

Üks ei ole lahinguväljal sõdur. Võidu alus on efektiivne meeskonnatöö - EROK-i võistkond akistusribal

Foto: Marko Mänd

Pögenemine ja dessant, mis polnud mäng

Neist 64-st, kes saabusid Erna dessandiga juulis 1941 Eestisse, on elus veel kolm meest. Mihkel Simmo ja Georg Kits elavad välismaal ning Ülo Jõgi (85) Eestis. Ülo Jõge intervjuerib Tiit Pruuli.

1944. aasta sügisel, kui punaarmee Tallinna vallutas, langes Jõgi NKVD kätte – talle mõisteti 25+5 aastat vanglat ja asumist. Venemaalt tagasi Eestisse jõudis ta 1971. aastal.

Kui Nõukogude Liit 1940. aastal Eesti okupeeris, põgenesid paljud eestlased Soome. Kuidas

teie põgenesite?

Hakkasime 5. märtsil 1941 neljakesi Randverest minema. Me olime kõvad spordipoisid ja arvasime, et suudame suuskadel ja maskeerimisülikondades – valgetest linadest ömmeldud hõlstdes – 12 tunniga Soome jõuda. Prangli saarest moodudes sattusime aga lahtise vee äärde. Pidime endid päeva Pranglil venelastest piirivalvurite eest varjama. Edasi minnes leidsime koha, kus esimesest jääpraost üle saime, aga pragusid ja rüsi jääd tuli teele ette järjest enam ja enam. Kokku võttis meie põgenemine aega kolm ööd ja kaks päeva.

Kas see retk tekitas ka hirmu?

Kõige ebameeldivam oli hetk, kui olime Prangli kaluri lakas heinte sees ja piirivalvurid nõudsid kalurilt aru, kelle suusajäljed õues on. Aga see aus mees ei reetnud meid. Teine probleem sel pikal rännakul oli see, et me ikka vastu peaksime. Ööseks ehitasime endile lumetükkidest katusealuse, aga higised kehad hakkasid ruttu külmetama. Toitu oli meil küll piisavalt, aga joogivee puudus andis tunda, sest jääpealne lumi ei võta janu ära. Kaks poissi olid päris läbi, kui kohale jõudsim. Üks neist oli angiiniga välja tulnud, teine polnud aga suusataja. Viimases otsas tahtsid nad pidevalt

magama heita, aga ma ei lubanud neil uinuda, sest siis oleksid nad jääle jäänudki.

15 eestlast hakati Soomes koolitama luure- tööks. Mida õppisite?

Palju õpetati meile raadioasjandust – morset, šifreerimist ja dešifreerimist. Samuti õppisime tundma punaarmee relvastust, struktuuri, laeva- ja lennukitüüpe jms. Teoreetiliselt õppisime lõhkeaine kasutamist.

Kuidas toimus Erna dessant?

Me ei olnud ju mingid langevarjurid. Koolitamiseks polnud aega. Küsiti, kas tahate hüpata või ei. Kohustust polnud. Kogu treening oli teoreetiline – kuidas peab hüppama ja kuidas maanduma. Kokku kestis see treening viis minutit. Kui siis seal taevas langevarju otsas kõikusime, siis teadsime, et oleme vaenlase tagalas ja võime iga hetk tina saada. See oli kõige ebamugavam tunne. Aga kui jalad maha said, siis oli kõik korras, siis hakkasime oma ülesandeid täitma.

Kas sel aastal ka ERNA retke vaatamas käisite?

Muidugi. Niikaua, kui jalad kannavad, olen rivis.

lõunast. Liigun teistest eespool, võtan tempo alla, lähenen ettevaatlikult, ulatun vaatama käänaku taha ja vastu vaatab mulle... jännes. Silmitseme viivu teineteist. Tunnen hetkelist hingelähedust – oleme mõlemad ju tagaetatavad.

Mägede küla karjääri juurde jõuame tunnike varem kui vaja. Käime ujumas, sööme, lesime liival, päike hakkab loojuma, elu on ikka ilus. Õhtuga koos tulevad sääsed sõduriromantikat rikuma. Ja siis saame ootamatult toetuse õhuväelt. Taevas meie kohal täitub sadade valjult säutsuvate pääsukestega. Nad pikeerivad risti-rästi pea meetri kõrgusel meie kohal – sääsed lihtsalt süüakse ära. Samas avastame Raulil ühest pehmest piirkonnast ilmselt nõukogude päritolu puugi.

KP Juliette (D + 85.40) 10 km läände, Voose lähistele karjääri. Ligi neli ööpäeva on seljataga. Siledal maal pole liikumisega probleemi, aga metsa all komistame õige sagedasti. Ja siis veel uni – see hakkab tapma. Tee äärde tekivad majad, mida pole, teele langenud lehed moonduvad maoks ja roomavad ära. Ületame Jägala jõe koolmekohast, 50 meetrit sumpamist põlvini karges vees. See peletab une. Lõpp läheneb, tuju on hea. See sisekliima värk on meil ikka paigas. Mehed vist sobivad omavahel.

Punktis ootab meid nn komplekslaskmine – automaat ja püstol. Automaadist liikuva veoauto kastist, püstolist maastikule peidetud sihtmärkide pihta, mis on osaliselt varjatud „pantvangide” taha. Loomulikult aja peale. Mul tuleb püstolis kaks tõrget, aga automaadist saame kõik märgid maha.

Viimane katsumus

Laupäeva hommikul kell kuus stardime lõpujooksule. Seitse

kilomeetrit krossi varustusega. Ainus, mis motiveerib, on see, et 50 minuti kaugusel on lõpp. Kuigi rada on tähistatud, uurib Raul veel igaks juhuks kaart.

Stardime, maa on pehme, jalg on pehme, jube raske on. Annan oma automaadi Kaidole. Kuidas ta jaksab? Otsime rada tähistavaid punavalgeid linte – nii hõredalt ei tohiks neid väsinud meestele ette panna.

Lõpuks on tee ääres inimene. Küsin, palju on jäänud – 300 meetrit, öeldakse. No nüüd läheb samm kergeks. Kurv, lõpusirge paistab, inimesed ergutavad, keegi annab Raulile lillekimbu. Ta ei jaksa seda kanda rohkem kui 20 meetrit. Viimane tõus 50 meetrit ja siis hooga auto kasti, luugid kinni, aeg kinni.

Korraks läheb pilt mustvalgeks, siis tuleb värviline maailm tagasi. Hakkan jälle mürast üksikuid häáli eristama. Patsutame üksteist – no mis sa ikka oskad muud teha. Tugimehed tulevad, võtavad rakmed, läheme varustuse kontrolli. Kõik, mis vaja, on alles ja korras.

Tulevad kaameramehed. Arvavad, et me võitsime. Anname intervjuu. Ei mäleta täpselt, mida rääkisin. Päike on näkku. On ilus augustikuu hommik vabas Eestis.

Autasu

Õhtul on lõputseremoonia ja autasustamine. Me võitsime. Võit on alati magus. Mis jääb siis neile, kes seekord ei võitnud – tühi tunne? Kaugeltki mitte. Jääb midagi olulisemat, kui võit. Jääb teadmine, et ollakse valmis kaitsma neid, kes on meie kõige olulisemad – oma perekonda, oma lähedasi ja oma riiki. Olgu siis tegu õnnetusjuhtumiga tsiviililusel või, hoidku jumal, relvastatud agressiooniga meie maa vastu. Erna-meest paljaste kätega ei võta.

Seiklussport – mitte ainult hulludele

“Päikesetõus rabas, täiskuu kaame kuma metsaviiru kohal, laugastelt öösel kerkiv pehme udu... ja muidugi kaaslased, kellega koos ei tundu ükski tee liiga pikk,” kirjeldab Kaja Pino seiklusspordi võlusid.

Mida teha, kui sul pole pallimängudeks vajalikku platsitunnetust ega sprinteri plahvatuslikku kiirust, kuid suudad eesmärgipäraselt kaua ja tüdinemata sooritada üht ja sama tegevust? Tere tulemast seiklusspordi karmi ja üllatusrohke maailma!

Nali naljaks, kuid seiklussport, multisport või kehvussport – heal lapsel mitu nime – paneb tõepoolest proovile eelkõige vastupidavuse. Nii füüsilise kui vaimse, sest pikad tunnid kurnavat rassist mõjuvad ka võistlusmoraalile. Ja meeskonnatöö oskuse, sest süüdistajat, meeleheitjat või püssi põõsasse viskajat teinekord enam kaasa ei võeta.

Vaja on ka võimet kiiresti otsustades probleeme lahendada, sest vastasel korral jääks eesmärk täitmata. Ja taluvuspiiri valesilainut ikka ja jälle uuesti alustada, näiteks punkti otsides eksinuna tagasi tuttavasse kohta minna, sest selleta met-

sast välja ei pääse...

Kõlab nagu juhtimisõpik? Jah, ongi. Nii et ärge imestage, kui näete seiklussportlaste ridades ebaproportsionaalselt palju tippjuhte!

Seiklussport on kombineeritud võistlus, kus tuleb orienteerumiskaardi järgi läbida kontrollpunkte erineval viisil liikudes. Levinuimad alad on jooks, maastikuratta- ja kanuusõit, aga ka suusatamine, ujumine ja alpinismielemendid – sõltuvalt aastaajast ja toimumiskoha looduslikest võimalustest. Iga etapi sees on erinevaid lisäülesandeid, mille olemasolu ja iseloom pole võistlejatele ette teada. Variatiivsus on seinast sein: pulse kokkupanek, kivide veeretamine, kõiega laskumine, maa-alune orienteerumine kaevanduse šahtis, kotisjooks, puu otsa ronimine, võistlusreeglite tundmise test, sõjaväe treeningraja läbimine...

Võistluste kestus ulatub sprindidistantsi

kuuest tunnist maailmameistrivõistluste kuue ööpäevani. Eesti pikim on Matkaspordi korraldatav 36-tunni võistlus (kuulub ühe etapina Baltikumi 36-tunni võistluste sarja), osavõtjaterohkeim mitmeetapiline XDream, kus saab end proovile panna nii pikemal A (9-10 tundi) kui lühemal ja kergemal B (5-6 tundi) rajal.

Uinuv mõistus sünnitab koletisi

“Päike on loojunud, tõusnud ja veel kord loojunud. Meie oleme aina teel. Jalgrattaga on finišini veel 35 kilomeetrit.

Kohutav uni. Mõte hangub. Peas taob monotoonselt viimasena meelde jäänud fraas.

Väsimus vajub peale nagu pilv. Näed unes, et sõidad jalgrattaga ja kukud. Ehmud võpatades ärkvele – see ei olnudki uni.

Uinuv mõistus sünnitab koletisi: Somp ja Ahtme kaevandusasulate majad viirastuvad läbi pimeduse hiiglaslike monstrumitena, eessõitja seljakott väändub irvitavaks näoks, udust kerkivad tontlikud loomad ja veidrad vastutulijad. Kofeiinitabletid on sel hetkel paljude parimad sõbrad.”

See on väljavõte minu teise, 2004.

aastal Ida-Virumaal toimunud 36-tunni võistluse päevikust. Lõpetasime selle võistluse

29 tunniga, kuid viimane tiim naasis rajalt vahetult enne kontrollaja lõppu, olnud seega rajal VEEL täiendavad seitse tundi. Kuna pikad võistlused algavad tavaliselt öhtul, tähendab see 48-tunnist ärkvelolekut, sealjuures 36 tundi võimete piiril pingutades.

Unevõlg viib rajal sõna otseses mõttes vaimude nägemiseni. Seiklussportlased kirjeldavad eredalt, kuidas rattarööpas on väikesed mehikesed hüpnud, liiva

Alar Siku IV matkaseiklus: kanuuetapp

peal viirastuslik varjuteater käinud või hiiglaslik Lennart Meri võsast oma kuulsat naeratust naeratanud. Seiklusspordis tähistab seda nähtust rahvusvaheline termin „*Seeing Elvis*“: kui näed ikka metsa vahel vastu tulemas Elvist ennast, pole sa enam täie mõistuse juures...

Unevõlaga ei saa end täielikult harjutada ning katsed võistluse eel rohkem magada sarnanevad arstide hinnangul püüdega hingeldamise vältimiseks enne jooksu rohkem hingata. Ent loomulikult on väike uinak stardieelsel päeval abiks, kasvõi puhkuse mõttes. Kuid kuna seiklusspordilased käivad võistlustevahelisel ajal üldjuhul ka tööl, koolis ja/või kasvatavad lapsi, ei pruugi see alati võimalik olla. Eeltsiteeritud Virumaa võistluse eelse öö veetsin näiteks magistrantuuri lõpetamiseks ettevalmistusi tehes ning starti sai sõidetud otse aktuselt...

Jah, treenima peaks

Jah, tegelikult peaks muidugi treenima, eriti pikemateks võistlusteks valmistudes. Ent meie nüüdseks juba kolmandat hooaega koos võistlev tiim on oma motoks võtnud „Trenni teevad need, kes muidu ei jaks!“ Ning kuna me esikohta mitte püüeldes täiesti arvestataval tasemel jaksame, siis me erilist trenni võistlusteks valmistudes ei tee. Mina olin kooliajal lootustandev pikamaajooksja ning ehkki mul polnud ei siis ega ole ka praegu ambitsioone tippspordiks,

Fotod: Anne-Catherine Paulus/Esport.ee

Alar Siku IV matkaseiklus: kontrollpunkt kanuuetapil.

Ettevõtte PÕHJALA on suuresuurusel spordis/kaugjuurde Tõllarva, Nõmmele. Pakume parimat seiklusspordit, hooaega ja ilusat suunit, pakume tippklassi: raskerolavariante võistlusteks, harrastustasandil ja igapäevast abi raskemateks kui kõrg raskemateks (shikara). Uuimise hooaeg on võimalik raskemateks ja raskemateks teha raskemateks raskemateks teha!

METSİK **PÕHJALA**

Turu Mäe 67 NÕMME, TALLINN. Aadress: E-R 10-10, L 10-10. Telefon: 7114400, e-post: pohjala@multisport.ee

sai õpetajate-treenerite survele laotud siiski hea põhi. Isegi vahepealsed spordivabad aastad laste sünnitamise perioodil ei suutnud seda täielikult ruineerida. Lisaks olen alpinismiharrastuse tõttu oma füüsilise vormi mägedesse minekuks mitmel korral uuesti „üles töötanud” ja eks seegi aitab üldist keskmist taset hoida. Nii käin ma tavalisel võistlustevahelisel ajal ainult kord nädalas Hansapanga jooksul ja keskmiselt kord kuus orienteerumas. Aeg-ajalt on trenni eest mõned jooksu- või rattavõistlused (näiteks Maijooks 10 km ja Tartu Rattaralli 69 km). Ka XDreami A-raja läbimist võib pikema võistluse eel treenniks lugeda. Eraldi teema on koos tiimiga treenimine. Kui võistkond esimest korda selles koosseisus rajale läheb, peaks üllatuste vältimiseks kindlasti mõne pikema ühise treeningu läbi tegema. Testima mitte niivõrd üksikute füüsilist vastupidavust kui stressitaluvust ning huumorimeelte ja iseloomuomaduste kokkusobimist. Sest nii, nagu hakkab pikal teekonnal hõõruma juhuslikult kinga sattunud liivatera, hakkavad häirima ka vastastikused pisiasjad, mida tavaoludes täheleegi ei paneks. Meie tiim on juba pikalt koos võistelnud, kuid enne 36-tunnikat teeme meegi spetsiaalselt ühe pikema, 30-40-kilomeetrise jooksuotsa. Need on olnud alati väga toredad ja emotsionaalsed retked, kuhu lisaks jooksmisele mahub ka looduse ja kohaliku elu vaatamise pause. Kuna mina ei ole jalgratta seljas sündinud, teeme varakevadel enne multispordihooaja algust ka ühe pikema rattaotsa maastikul. See tuleb mulle uuesti meelde, et liivast ja porist tuleb läbi, juurikatest üle ja astangutest alla sõita, mitte nende ees ettevaatlikult rattalt maha ronida. Ka tipptegija Heiti Hallikma on füüsilise aluspõhja ladunud aastaid tagasi, kui aastased treeningmahud olid umbes 500 tun-

Alar Siku IV matkaseiklus: ronimisülesanne

ni ja 5000 kilomeetri juures. Jalgrattaga ta sel ajal küll ei sõitnud – see on lisandunud hiljem.

Praegusel ajal treenib Heiti rohkem oma lõbuks, vastavalt enesetundele, aga viimase kahe aasta keskmiseks mahuks tuleb siiski 30 tundi kuus. Kuna ISC Adventure Team võistleb üsna tihti, siis erilist vajadust koos treenida ei ole. Sellegipoolest teevad ka nemad koos võistkonnaga vahetevahel ühiseid jalgrattatreeninguid ja tegelikult kogu sügis-talv-kevad perioodil peaaegu igal nädalavahetusel ühiselt ühe pikema treeningu.

Miks me seda teeme?

Eelkirjeldatust võib seiklusspordist jääda üsna masendav pilt. Energiast tühjaks jooksmine. Igast lihases valutav keha. Varahommikune vappkülm ja kangestumine kanuus. Jalgrattasadulast vaevatud taguots. Väsimus ja eneseületus. Milleks see kõik? Sest on ka teisi mälestusi, mis kõik selle korvavad. Päikesetõus rabas, mis härmalõngad kiduratel põõsastel muinasjutuliselt sirama paneb. Aovalgus lõpmatusse suunduval metsasihil. Täiskuu kaame kuma sakilise metsaviiru kohal. Päikeseloojak otse merre. Laugastelt öösel kerkiv pehme udu...

Ja muidugi kaaslased! Seiklussportlased on parim osa inimkonnast, kellega koos ei tundu ükski tee liiga pikk, ükski vihm liiga märg, tuul liiga külm ja mitte ükski ülesanne võimatu. Nii oma tiimikaaslased kui konkurendid – pärast võistlust tahaks kõiki kallistada. Muljeid vahetada niikuinii, sest ainult see on võimalus rääkida oma saavutustest, raskustest ja eneseületamisest inimestega, kes sellest tõeliselt aru saavad.

Enamike inimeste jaoks aga oleme lihtsalt hullud. Nii et – tere tulemast hullude perre!

Mudaseiklus Pikasilla XDreamil

Minu ees hüppas jõkke Lauri, ulpis mudas paar meetrit, siis ujus mudas paar meetrit, siis jälle roomas ja jõudiski üle teisele kaldale. Tegin sama ja lootsin pärast paarikümnet meetrit tihedat roostikku KP kergelt ära võtta.

Kuid pilt, mis mulle KP33 juures avanes, ületas kõik eelneva. Punkt oli ca 15m kaugusel püdelal mudavälja keskel. Mõned mehed olid juba mudas, tegid üksikuid

Foto: Tõnu Hendrikson

aeglasi liigutusi, misjärel puhkasid tükk aega. Seisin seal kaua, ootasin ja vaatasin. Hullult kahju oli, et kaasas polnud fotoaparaati, sest näod, mis mudast välja paistsid, peegeldasid väga ilmekalt olukorra tõsidust. Pealegi oli valgus sellel hetkel pildistamiseks väga hea...

Lõpuks hüppasin minagi mudasse ja liikusin väga vaevaliselt edasi. Maret Vaher võttis just punkti ja soovitas kasutada seliliistiili. Jätsin siis oma joogi-seljakoti muda peale ning alustasin roomamist, nüüd juba selili. Selle meetodiga hoidsin kõvast jõudu kokku. Kiiret polnud kuhugi, sest kõik konkurendid liikusid kas teokiirusel või lamasid jõuetult mudas.

Kokkuvõtteks oli elamus suur. Tahaks veel XDream'i.

Eduard Pukkonen

Ei ole halba võistlust, on halb varustus

Kaja Pino kirjutab, et seiklussport ei nõua spetsiaalse erivarustuse soetamist, kuid hea varustus muudab võistluse nauditavamaks ning vale varustus võib sundida võistlust katkestama.

Seiklussport ei nõua spetsiaalse erivarustuse soetamist. Inimesel, kellel tuleb pähe mõte minna proovima näiteks XDreami B-rada, on kindlasti olemas ka varustus nii jooksmiseks kui rattasõiduks (kanuu, mõlad ja päästevest on korraldajate poolt, neid ei pea ise kaasa võtma). Spordivarustuse kappi vaadates tuleb meeles pidada, et olulisimad on jalanõud. Head jalatsid ei jookse küll võistleja eest, kuid aitavad ära hoida hõõrumisvõile ja isegi vigastusi – tüüpilisim oht on näiteks metsas läbi liiga õhukese talla endale terav oks jalga astuda.

Järgnevalt tuleb mõelda selga-jalga käivate riide soojapidavuse ja erinüansina ka kiire kuivamise üle. Näiteks XDreami korraldajate fetiš on võistlejate kohustuslik märjakastmine nii kevadel, suvel kui sügisel – ja külmema ilma korral oleks pärast seda puuvillase T-särgiga ikka väga ebameeldiv. Mina isiklikult ei tea küll ühtegi seiklussportlast, kes oleks pärast võistlust haigeks jäänud. Isegi mitte pärast seda, kui 25. septembril ujuti üle Viljandi järve ja pärast samades riietes edasi joosti. Aga päris hoolimatult oma tervisesse suhtuda siiski ei tasuks. Nii et paika peab vana tõde, et hea varustus muudab võistluse mugavamaks

ja nauditavamaks. Kui on plaan alaga pikemalt tegelda, tasub kindlasti mõelda olemasoleva varustuse tuunimisele ja täiendamisele.

Huvi pärast võrdlesime (vt tabelit) minu kui tavalise harrastaja tasemel oleva seiklussportlase varustust Eesti seiklusspordi suveräänse liidri, ISC Adventure Team liikme Heiti Hallikma omaga. Tõdesin mõningase üllatusega, et kuna olen seiklusspordiga tegelnud juba aastaid, on selga-jalga käiv varustus jõudnud selle aja jooksul vahetuda optimumini ehk tippudega võrreldavasse klassi. Ning teistel samamoodi – kiire pilk tuvastab stardis ridamisi Salomoni multispordijalatsid, ISC riideid, Petzli pealampe...

Mis hoovad on lenksul pidurite kõrval?

Aga veelkord: varustusest ei tohi end heidutada lasta ning võistelda saab ka olemasolevat või laenatud spordivarustust kasutades. Minu tee seiklussporti algas näiteks aastaid tagasi kolleegi poolt firma meililisti visatud ahastavast karjastusest: tulemas on firmadevaheline IT-rahva spordiüritus Eco Rally, kuid itimeestele on vaja abijõude. Lisatud oli ka kirjel-dus, et umbes viie tunni jooksul tuleb

lugeda orienteerumiskaarti, sõita kanuu ja jalgrattaga ning liikuda jalgsi kiirusega vähemalt 5km/h. Laenasin maastikuratta ja kiivri, panin jalga aeroobikatossud ja suvalised lotakad dressid – rattapükstest ja liibukatest ei osanud mõeldagi. Meie kiiruga kokkuklopsitud segavõistkond sai nii endale kui teistelegi üllatuseks üle keskmise koha, ja olime muidugi väga uhked. Suurim üllatus tabas kõiki aga siis, kui ma jalgratast pestes puhtjhuslikult küsisin, et ei tea küll, mis hoovad need rattalenksul pidurite kõrval on. Oli käiguvahetaja.

Need olid muidugi Eesti seiklusspordi algusaastad. Praeguseks on nii osalejate tase kui radade raskusaste nii kõvasti tõusnud, et minu ratta-eksperimenti korrales AD 2006 ilmselt enam läbi ei lööks. Küll aga võiks see olla julgustuseks, et proovimist ei tasu karta ning julge pealehakkamine on pool võitu.

Muidugi hakkas hõõruma ja kuidas veel

Aga medalil on muidugi ka teine pool: päris mütsiga lüües varustusse suhtuda ei tohi. Naistetüümiga „Ullud Naised” panime end kunagi uhkelt kirja 36-tunni võistlusele. Eks me olime ikka väga

	Harrastaja (Kaja Pino)	Tipptegija (Heiti Hallikma)
Varustus		
Jalgratas	Marin Bolinas Ridge, tavakomponentidega, ~ 5000 kr	Classic TEAM, lisatud komponente, ~ 20 000 kr
Jalgrattakiiver	Cratoni, ~ 500 kr	UVEX, ~ 1200 kr
Kaardihoidja rattal	Ei ole	MIRY, ~ 1000 kr
Jalgrattakingad	Ei ole, sõidan tavaliste pedaalide ja tossudega.	On, aga viimasel ajal oleme sõitnud pedaalide ja tossudega, et ei peaks kingi kaasas tassima.
Veepudelid rattal	2x0,75 l, tasuta saadud	2 x 0,75 l, tasuta saadud
Rattakindad	Scott, ~ 400 kr	Nike, ~ 300 kr
Pakiraam	Hawaii Expressist ostetud, ~ 300 kr	Ei kasuta
Konksudega kinnituskummid pakiraamil koti hoidmiseks	2 tk T-Marketist, ~ 20 kr	Ei kasuta
Seljakott	Salomon RAID REVO 20, ~ 900 kr	Salomon, sõltuvalt varustuse kogusest kas RAID REVO 20 või RAID DEVIL 40
Joogisüsteem seljakotis	Platyplus 2 l, ~ 400 kr	2,5 l, seda ei pea alati lõpuni täis panema, siis hakkabki selja peal ebameeldivalt häirima.
Müts või pearätt	Tööandja reklaamese, kingiks saadud.	Kasutan vahel pearätikut Buff, mis on väga universaalne.
Jalgrattapluis	Specialized, ~ 500 kr	Üldjuhul ei kasuta
Jalgrattapüksid	Specialized, ~ 500 kr	Üldjuhul ei kasuta. Kasutame ainult siis, kui etappide vahel on võimalik riideid vahetada.
Retuusid	ISC	ISC
Lühikeste käistega orienteerumissärk	Ei kasuta, jooksen jalgrattapluisis.	Väga universaalne riietuse, kiiresti kuivav, suvel peamine riietuse.
Sportpesu	Brynje Sprint (väga külmades tingimustes pole võistelnud)	Sõltuvalt ilmast kas Helly Hansen õhuke pesu või soe, <i>windstopper</i> ’iga villane pesu.
Tuulekindel jakk	ISC	ISC
Päikesesprillid	Merida, ~ 300 kr	Julbo Cap Horn GT, 1295 kr
Spordisokid	Lorpen, ~ 200 kr	Lorpen, ~ 200 kr
Pealamp	Petzl, kolme LED-ga, ammu ostetud, hinda ei mäleta	Valgemal ajal Petzl Tikka Plus, 655 kr, MatkaSport, pimedamal ajal lisandub veel SILVA halogeenlamp, ~ 1500 kr
Rattalamp	CatEye, 390 kr	CatEye, 490 kr
Tossud	Salomon, ~ 2000 kr, varem olen kandnud ka Meindl matkasaapaid.	Salomon, ~ 2000 kr
Kompass	Suunto, ~ 300 kr	MosCompass, ~ 400 kr
GPS	Ei kasuta	Ei kasuta
Lisaks traditsioonilistele jooks-ratas-kanuu-etappidele võib võistlustel olla veel muidki alasid nagu mägironimine, rulluisutamine, süstasõit, ujumine, allveeorienteerumine, suusatamine jne.		
Ronimine	Kuna tegelen ka alpinismiga, on varustus eelnevalt olemas – vt Heiti listi.	Karabiin, 6 tk, ~ 200 kr/tk, julgustuskaheksa CAMP, 210 kr, haarats Petzl Ascension, 2 tk, 775 kr/tk, köis 8 mm, 20 m, ~ 30 kr/m, julgustusvöö, 600 kr, lisaks erineva pikkusega slingid, ~ 60 kr, Shunt 750 kr, jne
Rulluisutamine	Uisud Rossignol, ~ 2000 kr (aga pole võistlustel veel vaja läinud)	Uisud Salomon, ~ 5000 kr
Ujumine	Kummimadrats, ~ 60 kr	Kummimadrats, ~ 60 kr
Allveeorienteerumine	Ei ole sellistel võistlustel osalenud.	Lestad, ~ 300 kr, ujumismask
Suusatamine	Ei ole sellistel võistlustel osalenud, aga tavaline harrastaja murdmaavarustus kogumaksumuses ca 5000 kr on olemas.	Suusad Fisher ~ 5000 kr, suusasaapad Salomon, ~ 3000 kr, suusakepid Exel, ~ 1200 kr, suusariided jne. NB! Näiteks maailmakarikal nõuti spetsiaalseid raudkantidega suuski, tavalistega ei oleks olnud ka võimalik sealsetest mägedest tervena alla saada.
Ellujäämiskile (kaitseb alajahtumise eest)	Pole siiani kaasas olnud, aga pärast kogemust tänavusel vihmasel 36-tunnikal saab edaspidi olema.	Kaasas kõigil võistlustel alates 15. tunnist.

hulljulged, kui nüüd tagasi mõelda. Kompassi ja kaarti lugesin võistkonnas ainult mina – ja kindlasti ei oska ma seda üleliia hästi. Praegu, kõiki riske teades ei sõandakski vist enam kaardilugemist enda õlule võtta!

Selle võistluse me katkestasime küll mitte puuduliku orienteerumisoskuse, vaid just vale varustuse tõttu. Olime kogu tiimiga valinud lootusetult valed jalanõud – õhukese tallaga kerged tossud kategoorias “üldjalats” ning täiendanud neid üliõhukeste sokkidega. No ikka selleks, et oleks kerge astuda ja varvastel rohkem ruumi ning ei hakkaks hõõruda.

Muidugi hakkas, oi kuidas veel! Õige valik oluks paksu tallaga jalats ja pehme spordisokk. Ja kui siis ilmnes, et plaanikohaselt 50 km pikkune jalgsietapp on rajameistri “näpuka” tõttu 25 km pikem – siis me lihtsalt murdusime. Ja läksime Aegviidu-Tallinna rongile, mille saatuse hoolitsev käsi just selleks hetkeks sinna metsavahelisse jaama saatis, kus me kohutavat “tegelikult on jalgsi 75 km” fakti kuuldes olime. Päkkade all olid villid ning ühel tiimiliikmel ka kandade asemel veriliha, nii et Falcki võistkond, kellega koos me neid Kõrvemaa kurnavaid radu mõõtsime, ei väsi siiani meenutamast, kuidas me viimased kilomeetrid olevat ainult kikivarvul tipinud.

Sellest kogemusest heitununa võistlesin edaspidi paar järgmist hooaega mägi-matkasaabastes. Nendes, millega olin käinud näiteks Elbruse ja Kilimanjaro tipus. Hea paks tald, hästi sissekantud kuju ning tugevalt pahklud toetav... aga milline kaal! Ja kui veel vesi saapasse tuli (seda juhtub seiklusspordis sagedamini kui arvatagi oskaks), ei lasknud tubli Goretex-vooder seda muidugi välja. Nii et kindlasti polnud need jalanõudeks parim valik. Aga võistelda sai, ja kuna me poodiumikohta ei püüdnud, siis kannatas need ebamugavused ära.

Rattakingadest rohkem tüli kui tulu

Omaette küsimus on rattavarustus, täpsemalt rattakingad ja -püksid. Kui rattaetapiks vajalikku varustust tuleb kanda endaga kaasas, on eriti kingade näol tegemist olulise lisakaaluga. Koha pärast võistlejatele võib probleemiks saada ka kingade ja pükste vahetamiseks kuluv aeg. Ja kui rattaetapi vahel

tuleb näiteks ka joosta, ronida, kanuuga sõita või ratas kandes raiesmikke ja kopratamme ületada, on rattakingadest kindlasti rohkem tüli kui tulu. Seepärast on mitmed algselt rattakingadega sõitjaid neist loobunud ning pedaalivad tossudes. Mõned võistlejad ei kasuta üldse rattapükse, et riiete vahetamise aega kokku hoida. See, tuleb tunnistada, on minu jaoks küll ületamatuna tunduv kangelastegu: oleksin pigem valmis rattapükse tundide kaupa kasvõi hambus kandma kui kümneid kilomeetreid puujuurikatel ja põrutaval teel ilma nendeta sõitma... Rattapükste küsimust on lahendatud ka nii, et joostakse rattapükstes. Eks seegi ole tegelikult harjumise asi. Mulle näiteks ei meeldi „pampersiga” joosta, kuid paljude jaoks pole see mingi probleem. Ja kui rattapüksid meelega või kogemata ette võetud ujumise käigus märjaks saavad, pole järgnev rattasõit minu meelest üldse lahe, aga teiste jaoks täiesti muretult teostatav.

Ellujäämiskile – parim sõber

Pikematel võistlustel käinud teavad, et seiklussportlase parim sõber on alajahtumise vastu kaitsev hõbedane ellujäämiskile. Väsimusest, kurnatusest, magamatusest ja pidevast märgolekust võib mingil hetkel tekkida ülim külmaturunne – selline, mida ei oska õieti kirjeldadagi. See pole enam lõdisemine ega väline jahedus, vaid keha enese seest kiirgav jääne vappkülm. Hõbedane kile hoiab keha ümber mässituna viimased soojariismed koos ning aitab hüllematest hetkedest üle saada.

**UUENDA
OMA
HAARETI**
MULTISPORTI JALANÕUD
SÕITJATELE, KUI KA JALGALISELE

Kui kiiresti liikumine on tühine

MR2 BUGrip®

Kerge kaalu ja suurepärase omadustega jooksupäevik.

Kui see ICEBUG® talviseisuga "sõbraks" muutub, annab see sulle suurepärase ja jalgadele sõbraliku tunde. See on suurepärane valik, mis aitab sul talviseisuga toime tulla. Sellel on suurepärane talviseisuga tugevus ja see on suurepärane valik, mis aitab sul talviseisuga toime tulla. Sellel on suurepärane talviseisuga tugevus ja see on suurepärane valik, mis aitab sul talviseisuga toime tulla.

ICEBUG®

GRIPTEHNOLOGIIN

BOOE ELIJALGSPORDI MMR
ASUTUS, SPORDI

ICEBUG on suurepärane valik, mis aitab sul talviseisuga toime tulla. Sellel on suurepärane talviseisuga tugevus ja see on suurepärane valik, mis aitab sul talviseisuga toime tulla.

MULTISPORT Põhja
Tel: +37 10 1000. Põhja Tallinn, Põhja Tallinn, Põhja Tallinn

ISC-i talvine seiklus Karpaczis

Maret Vaher annab ülevaate, mida ISC Adventure Team pidi tegema ja üle elama talvisel seiklusspordivõistlusel Poolas.

Bergson Winter Challenge on Euroopa suurima talvise seiklusspordivõistluse tiitlit kandev üritus, mille starti Karpaczis keskel kogunes 2006. aasta 27. veebruari keskpäeval 13 võistkonda 8 maalt. ISC Adventure Team, koosseisus Randy Korb, Rain Lond, Heiti Hallikma ja Maret Vaher, oli üks neist 13-st, kes 120-tunnise kontrollaja ja ca 420 km kogupikkusega võistlust – jalgsi, suuskadel ja ratastel, sekka kõieharjutused – endale sobilikuks väljakutseks pidas.

Ettertavalvalt olgu mainitud, et seekord jäi õnnest ja tervisest (kuid mitte taekest!) niipalju vajaka, et Eesti võistkond katkestas 65. tunnil ehk pärast 300 km läbimist. Üldkokkuvõttes andis see siiski mitteametliku 6. koha.

Pärast lühikest proloogi, milleks oli 5 km pikkune valikorienteerumine linnatänavatel, tulid võistkonnad (ISC kõige ees!) tagasi stardikaare juurde, et võtta kaasa valmispandud seljakotid koos kohustusliku varustusega ja suunduda teisele, nüüd juba tõsisele etapile – jalgsirännakule, millel linnulennult pikkust 36 km. Pool sellest kulges mööda mäeharja Poola-Tšehhi piiril, väisates ka Sudeetide kõrgeimat tippu □ nie □ kat. Ilm oli ilus: päike, selge sinine taevast ja kerge tuuleke. Ent mäeharjal leidis kinnitust korraldajate soovitus lumekingade kaasa võtmise kohta – meie algne, kerge sõrriiga saavutatud 10-minutiline edu kahanes läbivajava lumekooriga rajalõiku jõudes (kus lumi oli 1-2 m sügav) kiiresti olematuks ning kella 19.30 paiku jõudsid

tagasi Karpaczis juba 5 liidervõistkonda kand kannas, ISC hanereas kolmandana. Vahetusalas ei peatunud pikalt ükski liidrergruupi kuuluv tiim – kuivad särgid tõmmati kiirelt selga ja hüpati rattale. Ees ootas 60 km õist rattaorienteerumist, mille KPdes üllatusülesanded, alates peidetud punktide otsimisest vanas kindluslossis kuni kõieharjutuste ja rippildadel turnimiseni. Juba esimesel mäkketõusul selgus, et tegemist polnud tavalise rattasõiduga – enamasti tuli vändata kas lumepudrus, mille all lausjää, või halvemal juhul üritada ratast kontrolli alla saada jääkonarustega auklikel teedel. Ikka nii, et 3-5 km mäest üles ja teist samapalju, kuid nüüd juba hirmsa hooga, mööda serpentiini alla. Jõudsimise esimese rattaetapi lõppu vahetusalasse varahommikul kell 5.25, asudes 3. kohal. Jälle piirdus puhkus vaid tunniajase pausiga, riiete vahetuse ja kerge söögiga. Ilma valgenedes asusime

koos 3-4 võistkonnaga üsna üheaegselt 42 km suusaetapile. Kuigi 80% sellest etapist kulges mööda korralikke lai suusaradu, andis 20% pehmes lumes mäkketõuse eelise neile, kes läbisid selle etapi klassikasuuskadega. Kade oli vaadata venelasi, kes olid oma suuskadele karvad alla pannud ning otsejoones tõusu võtsid, samal ajal kui meie oma pikkade vabastiili suuskadega püüdsime kuusenoorendiku vahel pehmes lumes ukerdades pidepunkti leida.

Etapil saime siiski venelastest 15 minutit parema aja, kuid see „kangutamine” väsis ICSi liikmeid sedavõrd, et jätkamiseks oli vaja korralikumat pausi. Õnneks taastas 45-minutiline uinak vahetusalas romantilise nimega suusahütiis Rumcaisi Juures nii vaimu- kui füüsilise jõu ja 130 km rattaetapp oli sulaselge nauding. Huvitavaks vahepalaks järjekordsel rattaetapil oli kõitega laskumine hiiglasliku hüdroelektrijaama tammilt ning selle

Fotod: Bergson Winter Challenge

tammi kõrvalt 3 m kõrgustest betoon-astangutest (12 tk järjest) ülesronimine. Samuti oli elamus, kuigi külm elamus, südaööl tugevas tuules kõikuvate kõite abil Karpaczi suusahüppetornist laskumine. Tagasi vahetusalasse jõudsime öösel kell 1.43. Seekord kasutasime korraldajate antud puhkeaga täielikult – maksimaalselt 3 tundi söömiseks ja magamiseks – ning jalgsietapile läksime uuesti alles 3 tunni ja 6 minuti pärast. Seega venis me peatus 6 minutit üle lubatud aja ja selle eest arvestati 6x5 min trahviaega. Teadsime, et see pool tundi ei oma lõpptulemustes erilist kaalu ja jätkasime reipalt oma teed, milleks oli taas jalgsietapp, kogupikkusega 65 km. Alustasime hommikuhämaras ja jõudsime kella 17ks ringiga tagasi Sudeetide harjale, ca 30ndale kilomeetrile, kus iga hetkega läks aina pimedamaks ja tuisusemaks. Lagedal mäeharjal oli tuul kandnud lume suurteks vallideks, millest pimedas üle ronimine nõudis jõudu ja osavust. Ilmastikutingimused olid juba mitu tundi olnud sellised, mille puhul koerad hoiatakse toas ahju taga ning isegi alpinistid ja matkajad varjuvad telkidesse ega pista ninagi välja. Meie aga rassisime lumetuusu meelevaldas, nähtavus praktiliselt null, ja tuul, mis puhus üldi kuni 120 km/h, kustutas eesminejate jäljed paari sekundiga täiesti olematuks. Lõpuks jõudsime siiski ühe suusahüti juurde. Kuna punkt pidi asuma samas

kohas, kus oli juba olnud selle etapi esimene KP, siis teadsime, milline see maja välja peaks nägema. Majade kogum, mille juurde jõudsime, tundus tuttav ja samas oli kõik nagu unenäos – tuttav on, aga kõik ei klapi. Pika otsimise peale suutsime kaardilt lõpuks leida sama nime, mis esiku seinalehtedelt, kus olid olnud hoone ajalugu tutvustavad fotod ja jutud. Selgus, et olime sattunud naaberriigi territooriumile! Ruttu minema! Poola polnud õnneks kaugel (ca 500 meetrit) ja isegi matkaraja toikad leidsime uuesti üles. Varsti hakkasid tuisus vilksatama ka õige suusahüti tulukesed. Selles suusamajas oli võimalik 25 euro eest võtta endale tuba ja puhata voodites, mida ka mõned tagapool olevad võistkonnad tegid. Meie mitte! 10 minutit selili kõrtsipinkide peal, taldrikutäis spagette, mõnele valuvaigistid, mõnele plaastrid ning uuesti kott selga ja räätsad jalga. Ees ootas 9 km lumetuisku ja punkt ise – taas □ nie□ ka otsas. Vahetult enne väljumist pidasid korraldajad meid kinni ja teatasid, et □ nie□ ka otsa minek jääb halva ilma tõttu ära. Seega pidime minema otse Samotnia nimelisse suusahütti, mis oli ka umbes sama kaugel, kuid madalamal kõrgusel. Minna ei olnud palju, kuid korraga hakkas Raini samm üha tuikumaks muutuma ja nii kujunesid viimasest viiest kilomeetrist tõelised kannatuste kilo-

meetrid. Tervelt 1,5 tundi samm sammu haaval.

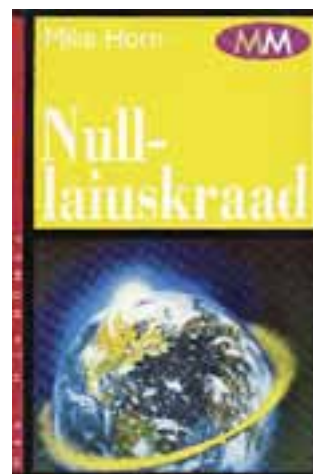
Enne kui Samotnia juurde laskuma hakkasime, otsustasime ära, et sealt matkame omal jõul veel edasi alla Karpaczi, kuid võistluskeskusest uuele etapile (37 km suusatamist ja matkamist) me enam ei lähe. Heitil valutas paisteläinud põlv, Maretil tegi igal sammul valu sääreлуу ümbris ning Raini organism ei jaksanud enam võidelda külmetusviirusega (sellest see nõrkus). Ainult Randy oli täis energiat ja vaimujõudu. Siiski leidsime ühiselt, et tulevaste väljakutsete nimel on mõttekam seekord rajale ja ilmale alla vanduda.

Hommikul, pärast 3-tunnist puhkust hotellis, paistis meie tuppa taas päike, ja kuigi korraldajad käisid meile tungivalt peale võistlust jätkata, jäime suure kahetsustundega siiski hotelli peatuma. Läbimata jäid raja viimased 115 km, mis koosnesid järgmistest etappidest: 37 km suusatamist, 16 km rattasõitu, 18 km orienteerumist koos kõieharjutustega, 44 km rattasõitu.

Pakkisime asjad ja õhtul alustasime koduteed. Kuskil metsade ja mägede vahel seikles veel kuus võistkonda...

Lisaks 120-tunnisele Bergson Masters Race'ile toimus samas ka 2-liikmeliste võistkondadega 40-tunnine Speed Race, millel pikkust 150 km. Ka sellel võistlusel olid eestlased esindatud Twisteri vaprate meeste näol (Erki Erm, Sven Liivand), lõpetades oma raja 37 tunni ja 20 minutiga. 57 startinud duo seas jäid nad 33. kohale.

Indiana Jones ekvaatoril

Jaanus Piirsalu soovitab seiklusjutusõpradele Mike Horni raamatut motoriseerimata ümbermaailmareisist mööda ekvaatorijoont.

Reisiraamatuid nimetatakse omaette žanriks. Olgu. Aga sel juhul on minu arust selle liigituse all veel vähemalt mitu erinevat alamžanri. Üks alamžanr oleks seiklusjutt ning Mike Horni "Null-laiuskraad" on selle žanri 100-protsendiline esindaja. Kusjuures väga hea esindaja! Haarav raamat neile seikluseotsijatele, kellele meeldisid lapsepõlves "15-aastane kapten" ja "Kapten Granti lapsed".

Ma pole jõudnud lugeda kõiki viimastel aastatel eesti keeles ilmunud reisiraamatuid. Kuid neist, mida olen lugenud, julgen "Null-laiuskraadi" võrrelda seikluslikkusele ja haaravusele ehk Edward Marriotti "Kadunud hõimuga", mis räägib retkest Paapua Uus-Guinea džunglites.

Aga katsu sa Mike Horni reisiraamatut võrrelda näiteks Nikolai Roerichi Himaalaja-Altai reisiraamatuga! See pole võimalik. Mõlemad on superreisiraamatud, aga neid võrrelda ei saa, sest nad on nii erinevast žanrist. Sestap tulebki neil, kes otsivad reisiraamatutest filosoofilisi arutlusi inimeste, looduse ja palju muu üle, selles raamatus veidi pettuda. See on Indiana Jonesi tüüpi seiklusjutt, milles kirjeldatud sündmused on juhtunud ka päris elus.

Maaile mööda kujutletavat ekvaatorijoont (maksimaalne lubatud kõrvalekalle oli 40 kilomeetrit) viis aastat tagasi jalgsi, jalgrattal, piroogi ja purjekaga tiiru peale teinud endine Lõuna-Aafrika eriüksuse sõdur Horn võiks olla ettevõtlikkuse eeskuju, ja see on teine põhjus, miks seda raamatut tasub lugeda.

Mõni mõjus näide Horni ettevõtlikkuse kohta? Aga palun! Horn polnud varem kunagi purjetanud. Enne reisi proovis mõned korrad ühel Šveitsi järvel ja ületas reisi alustuseks esimese asjana hops! üksinda purjekaga Atlandi ookeani!

See tuletab meelde kapten Mart Saarlo lugu ühest Napoli noorukist, kes jäi maailmas üksi,

müüs vara maha ja ostis purjeka, kuigi polnud varem kunagi seilanud, sokerdas mõned päevad Napoli lahes, seejärel pani juba Vahemerele ning sealt edasi risti üle Atlandi ookeani. Sama lugu juhtus ka Horniga. Vaikse ookeani ületas ta ilma suuremate probleemideta, kuid Indiani ookeanil suutis üle elada nädalapikkuse hullu tormi. Pole just väike seiklus. Raamatu kõige dramaatilisemaks kohaks on ilmselt mõeldud see, kui üsna teekonna lõpuosas mõistavad Kongo mässulised Horni surma, millest ta imepäraselt pääseb. Aga minu jaoks on raamatu tippkohad Horni seiklused Brasiilia

ürgmetsades. Näiteks see, kuidas tal kulus soos kümme tundi 600 meetri läbimiseks, olles teravatest taimedest üleni verine ja verekaotusest nõrkemas. Või kui ta sai maolt hammustada ning lebas ilma mingi abilootuseta neli päeva pimedana ja poolteadvusel. (Ega ma ilmaasjata raamatut enne Indiana Jonesiga võrrelnud!) Kõigist nendest seiklustest on jutustatud väga ladusalt. Kui aega on, siis neelad raamatu ühe jutiga. Soovitan soojalt sügiseseks lugemiseks. Pärast lugemist mõelge, mil viisil on maakerale tiir veel peale tegemata, ja võtke ette!

Kaks aastat pärast motoriseerimata ümbermaailmareisi piki ekvaatorit (17 kuud, 1999-2000) tegi Mike Horn sarnase, 27 kuud kestnud reisi piki põhjapolaarjoont (pildil). Tänavu talvel suusatas ta koos Norra seikleja Borge Ouslandiga polaaröö pimeduses edukalt põhjapoolusele.

Mis on maailma kõrgeima mäe nimi?

Eestlaste edukas Džomolungma-ekspeditsioon on mahtunud kahtede raamatukaante vahele. Raivo Plumeri ja Tõivo Sarmeti „Everesti päevikut” ning Ivo Parbuse raamatuks koondatud intervjuusid Alar Sikkuga „Teekond tippu” võrdleb GO Discoveri toimetaja Tiit Pruuli.

Nii hullu ööd, kui 2003. aasta 26. oktoobril, pole mu elus ei enne ega hiljem olnud. Olime juba nädalapäevad Tiibeti platool rännanud ja jõudnud Džomolungma baaslaagrisse. Ööbisime maailma kõrgeima kloostril Rongphu kõrval, katkiste akendega „külalismajas”, kõrgust merepinnast ligi 5000 meetrit. Ja vastu hommikut ta tuli – kõrgmäestikuhäiguse see faas, kus tahaks endale Stingeri pähe lasta või kui mitte just seda, siis vähemalt enne päiksetõusu paljajalu lumisest mäest alla joosta. Hingata oli raskem kui astmaatikul, südametakt ennustas infarkti, pea lõhkus valutada nagu alkohoolikul. Oli väga ränk olemine.

Sama aasta 22. mail, 50 aastat pärast Džomolungma esmavallutust, oli esimese eestlase-na tõusnud maailma kõrgeima mäe (arvatavalt 8848 m) tippu Alar Sikk. Üheksaliikmelist ekspeditsiooni juhtis Tõivo Sarmet.

Kaks raamatut, mis sellest tähtsündmusest kirjutatud, on oma sisult ja kaalult üsna erinevad. Kiiresti koostatud intervjuud tipumehe Sikkuga on vormitud isikuraamatuks. Siku jutt on tagasihoidlik, asjalik ja aus. Ta ei tee endast kangelast, ei püüagi välja mõelda keerulisi filosoofilisi vastuseid – kui midagi ei tea, siis nii ka ütleb. Siku lugude tugev külg on isiklik kogemus, üldistused ja analüüs pole tema ala. Raamatus on ka ilmselgelt ebaolulist – näiteks seda, kuidas Sikk presidendi vastuvõtul käis või kuidas ta Tallinkis baarmenina töötab või milline tore mees on tolle raamatu kirjastaja.

Plumeri ja Sarmeti raamat on põhjalikum. Põhi-osa ligi 300 leheküljest moodustavad autorite päevikud. Lisaks ekspeditsiooni kirjeldusele saame veel ülevaate Džomolungma avastamis- ja vallutuslugudest ning Sarmeti kirjutatud peatüki „Everesti eellugu”. Viimane on natuke hektiline ülevaade neist ekspeditsioonidest, millel autor alates perestroika algageadest peale on osalenud. Ainus, mis mind kogu raamatus

Džomolungma vallutaja Alar Sikk ja ekspeditsiooni juht Tõivo Sarmet on jõudnud maailma suurimalt mäelt tagasi Tallinna lennujaama.

tõsiselt häiris, oligi selle tekstis – paar väikest arveteklaarimist Jaan Künnap ja mõne teise eesti alpinistiga. Minu meelest on nii Künnap kui Sarmet ülikõvad mehed ja üksteise suurust tunnustades oleksid nad veel suuremad. Aga jah, ka Džomolungma esmavallutajad Edmund Hillary ja Norgay Tenzing jagasid oma raamatutes üksteisele väikseid nükkeid. Sarmeti ja Plumeri päevikud täiendavad üksteist suurepäraselt. Neist tuleb välja selliste ränkade matkade kogu problemaatika – meeskonnatöö ja pinged meeste vahel, ekspeditsiooni juhi vastutus, vaimne vastupidamine. Päevikute puhul võib nende ehedus – usun tõesti, et enamus teksti on kirjutatud mäkketõusu ajal või vahetult pärast reisi. Vähe oli kohti, kus tagantjärele tarkuse traageliidid läbi paistsid. Plumeri jutt on reeglina asisemas toonis, Sarmeti omale lisab väärtust emotsionaalsus. Aga Plumerigi tekst pulbitseb, kui ta kirjeldab näiteks 20. mai unetut

ööd, mille hommikuks oli tehtud otsus: „loobun edasisest tõusust”. Mõlemas raamatus on hulgaliselt huvitavat pildimaterjali, „Päevikus” ka lugemise lihtsustamiseks väga selged kaardid ja marsruudijoonised. Et lõpptulemus olnuks veel ilusam, vajanuks mõlemad teosed veidi nõudlikumat toimetajakätt, aga sellistenagi on nad, eriti Plumeri-Sarmeti oma, väärtuslikud lisad eestimaisele reisikirjandusele. Lõpuks üks tungiv üleskutse. Sir George Everest (1790-1866) oli tõenäoliselt kena mees, tubli suurtükivõitser ja hea maamõõtja, kes mõitis silmapaistva täpsusega suure osa Himaalaja mäestikust, sealhulgas kõige kõrgemate tippude asukohad. Aga maailma kõrgeimal mäel on nimi olnud ammu enne seda, kui briti kolonisaatorid ta oma mehe järgi Everestiks ristisid. Me ei taha ju ka, et keegi Kuressaaret Kingissepaks kutsuks. Jätkem siis meelde, et maailma kõrgeima tipu nimi on Džomolungma.

Vihmane sügismatk Endla looduskaitsealal

Vanemas vanuserühmas GO Discoveri ja Spunki! õpilaste reisikirjavõistluse võitnud Siim Zöbini (Lustivere Põhikool, 9. klass) võistlustöö.

Plaanis mõttes välja vend Lauri oma sõpradega. Matkale kutsusid nad kaasa ka isa ja mind. Plaaniti minna Endla looduskaitsealale, kolmeks päevaks. Enne uurisime kaardi pealt kuhu minna ja kus on võimalik liikuda. Seal on suured sood ja rabad ja igalt poolt ei saa jala läbi.

Ühel reedesel pealelõunal oligi Lauri oma sõpradega meil. Kokku oli meid viis inimest. Nüüd tuli kuidagi saada Sinijärvele võimalikult lähedale. Saime emaga kaubale. Ta viis seltskonna nii kaugele, kui sai. Autos oli kokku kuus inimest ja sõita tuli aeglaselt. Sõitsime Aidust läbi Tapiku ja sealt üle Põltsamaa jõe silla nii kaugele ühte väikest teed mööda, kui võimalik oli.

Ühe punase värava ees ronisime autost välja, võtsime oma varustuse kukile ja hakkasime astuma. Siiani paistis isegi päike, aga kui kõndima hakkasime, läks taevas pilve. Kaugemal müristas. Varsti hakkas tibutama ja siis sadama. Selget taevast ei olnud kusagilt näha. Panime keebid selga ja ei olnud häda midagi. Astudes sai sooja ka. Tee läks läbi lepiku. Algul oli vasakul väike oja ja varsti kõndisime mööda kanali äärt. See kanal läheb Sinijärve ja sealt Endla järve.

Varsti algas raba. Tee oli õnneks täidetud ja kõva. Mõlemal pool olid jäänd-rikud rabamännid, sekka mõni kaseroots. Midagi põnevat näha ei olnud. Lõpuks jõudsime Sinijärve äärde. Seal oli esimene peatus. Püüdsime kala ja tegime süüa. Lõkkeplats oli ka olemas. Kalaõnne aga ei olnud ja nii tuli leppida pakisupiga. See maitses päris hästi. Isa oli muidugi kokk ja siis lihtsalt tuleb toit hästi välja.

Istusime niisama lõkke ääres ja ajasime juttu. Varsti hakkas pimedaks minema. Tuli magamise peale mõelda. Matkaonni seal ei olnud, aga oli üks katusealune ja selle põrandale sättisime endid pikali. Enne murdsime kuuseoksi ja tegime aseme. Ilma kuuseoksteta oleks liig niiske ja kõva olnud see matkamehe ase. Ajasime veel tükk aega juttu ja siis jäime magama. Külma ei olnud, aga vastu hommikut hakkas jahe ja nina läks tatiseks.

Hommikul ärkasime seitsme paiku. Panin igaks juhuks veel ühe kampsuni selga. Tegime teed ja võileibu, panime asjad kokku ning hakkasime mööda Sinijärve kallast astuma. Rada ei olnud, läksime sealt kus kergem minna. Ümberringi oli raba. Rabas oli palju kõrkjaid, ubalehti, pilliroogu ja mätastel olid veel mõned mustikad ja pohlad, mida sai põske pista.

Järv oli ilus, lagedat vett oli vähe. Luiged ujusid oma uhkes üksinduses. Kui jõudsime kanali äärde, mis ühendab Sinijärve Endla järvega, kohtasime kaht kanuumeest. Nad olid seal ööbinud. Ajasime juttu ja läksime edasi. Ikka oli soine ja teerada ei olnud. Sageli kasutasime kaarti. Kui lõpuks Endla äärde jõudsime, nägin, et see on suur ja lageda veega järv. Üle järve oli näha Juta kivi, kuhu pidime välja jõudma.

Alguses oli edasiliikumine lihtne. Siis tuli tihe mets – mänd ja kuusk segamini. Natukese aja pärast sattusime tihedasse pajupõõsastega padrikusse. Sealt andis läbi ukerdada. Kui lagedamaks läks ja puud olid suured, nägime

ühe puu otsas merikotka pesa. Kotkas ise oli pesa lähedal puuoksa peal. Kotkale aga meie seltskond ei meeldinud ja ta lendas minema. Oli ikka uhke lind küll!

Liikusime edasi ja jõudsime kuivemas metsa. Seal paistis kuusejuurte vahel midagi. Tõmbasime sambla pealt ära ja leidsime kiivri, mis oli sõjast sinna jäänud. Otsisime luid ka, aga ei leidnud. Võtsime kiivri kaasa. Mõtlesin, et kelle pead see kunagi kaitses ja kas mees pääses eluga koju tagasi? Isa uuris ja ütles, et see on saksa kiiver.

Varsti jõudsime sellise kohani, kus oli vana kinni kasvanud järvesopp ujuvate saartega. Pidime sealt üle minema. See oli päris hull. Igal pool ootsus ja võis läbi vajuda. Mõõtsime ära ja saime sügavuse ligi kolm meetrit. Mõõtsime pika latiga. Tuli astuda mätta peale, sest kui astusid mööda, olid kõhuni vee sees. Üks Lauri sõber astus mööda ja oligi kõhuni vees. Õnneks sai ta sealt ise välja. Ta oli märg, aga lõbus. Riideid sõber ära ei vahetanud, sest nagunii sadas vihma kaela. Ma mõtlesin, et siia mudasesse rappa ei tule ma küll kunagi tagasi!

Peagi jõudsime sellise sooniku juurde, kust üle ei saanud. Tuli raiuda puu maha ja ehitada purre. Läksime sealt niimoodi üle, et tokk oli toeks. Ma kartsin ka natuke. Purre vetrus jalgade all ja puu oli libedavõitu. Õnneks saime kõik üle purde ja olime endi üle uhked.

Lõpuks hakkas maapind vähehaaval kõvemaks minema ja oli parem astuda. Veel tükk maad kõndimist ja siis jõudsime tähistatud matkarajale. Seda mööda astudes jõudsime kõrge veetornini. Torni juurde tegime lõkke, et riideid kuivatada ja süüa teha. Muidugi ronisime ka torni. Tornist nägime raba, järve ja laukaid. Huvitav, et sealt ülevalt vaadates tundus raba nii värviline! See värviline ilu pani mind mõtlema, et siia tasub tagasi tulla.

Ronisime alla ja matkasime edasi. Tibutas vihma. Jõudsime laudteedeni ja astusime mööda teed. Tuli minna ka üle laugaste. Selleks olid sillad ehitatud. Läksime edasi kuni laudtee lõppes. Olime jõudnud raba äärde. Algas teerada, mida mööda jõudsime küalani. Selle küla nimi oli Tooma. Seal oli soojaam. Üks inimene tegi vaatlusi. Ajasime juttu ja saime teada, mida uuriti. Mõõdeti niiskust, turbakihi paksust, sambla kasvamise kiirust, rabast väljavoolava vee hulka ja palju muud, mis ei ole mulle meelde jäänud. Ma teadsin küll, et rabasid uuritakse, aga ma ei teadnud, et see niimoodi käib. Soojaamast astusime edasi. Tuli minna läbi hobusekopliite. Seal oli palju hobuseid. Nad olid julged ja tulid meid uudistama. Nii astusime hobuste saatel läbi kopli ja tegime igale julgemale nina peale pai.

Kõndisime jaanitule platsile, kus olid pingid ja saime puhata. Helistasime Aivarile, et see tuleks meile autoga järele. Seni kui ta kohale jõudis, tukkusime lõkke ääres. Olime surmväsinud, kuid tuju oli hea.

Vaatamata jäi Endla järves Juta kivi. Ilm oli nii märg, et matk jäi lühemaks. Aga ega me kivi vaatamata jäta. Kevadel läheme uuesti. Ongi huvitav teada saada, milline on raba kevadel.

Ristsõna

Clues and answers:

- 1. Pilt** (Image: Town at night)
- 2. Kuur** (Image: Town at night)
- 3. Arseen**
- 4. Kobo ...**
- 5. Ajakiri**
- 6. Iss vn k**
- 7. Noot**
- 8. Linn Tšehhis**
- 9. Arqoon**
- 10. Finkess**
- 11. Kes vn k**
- 12. Linn Tšehhis**
- 13. Taim**
- 14. ... Kood**
- 15. Kirjaläh**
- 16. Järjest tähed**
- 17. Lätted**
- 18. Vedur**
- 19. Linn Tšehhis**
- 20. Kompani**
- 21. Linn Tšehhis**
- 22. Čapeki teos**
- 23. Ude**
- 24. On valgus**
- 25. Mehe nimi**
- 26. Pilt** (Image: Bird of prey)
- 27. Rääkima**
- 28. Ingl k**
- 29. Spordila**
- 30. Koht Eestis**
- 31. Ara aja oma ...**
- 32. Number**
- 33. Spordivahend**
- 34. Linn Tšehhis**
- 35. Kaks tähte**
- 36. Ablas**
- 37. Linn Tšehhis**
- 38. Nütmine**
- 39. National**
- 40. Unif**
- 41. ...Budejovice**
- 42. Pilt** (Image: People on horseback)
- 43. End maletaja**
- 44. Linn Eestis**
- 45. Kautsuki-puu maht**
- 46. Eesmärk**
- 47. sks k**
- 48. Pinna-mõõt**
- 49. Sinu**
- 50. Leek**
- 51. Suskiiv**
- 52. Võrgud vn k**
- 53. Linn Tšehhis**
- 54. End korvpallur**
- 55. Sina**
- 56. Kõlle-keha**
- 57. Linn Tšehhis**

Ristsõna vastused palume saata aadressil godiscover@godiscover.ee või GO Discover Toompüestee 37, Tallinn 10311 märgusõnaga RISTSÕNA.

Kõigi õigesti vastanute vahel loosib toimetus välja BTG Eesti reisijuhtide komplekti (neli raamatut: Lääne-Virumaa, Ida-Virumaa, Harjumaa lääne- ja lõunaosa ning Harjumaa idaosa kohta). Loosimisel osalevad vastused, mis on saadetud hiljemalt 15 novembriks 2006.

Eelmise ristsõna auhinna – loodusteadlase ja poliitiku Andres Tarandi autogrammiga raamatu „Kiri ei põle ära” – võitis Andres Pae.

Laul

Õnneks see tuua oli. Sula-aeg
ja lillelapsedli vajusid liiva. etnoses
Tartus tegutses küll meie vana üli-
kool. Kuid iseenam jälgis isegi sõnade
Eesti ja Eestimaa kasutamist...
Laulva revolutsiooni võidunäi oli
jäänud veel ainult 20 aastat.

Toivo Tasa

Tuhanded külad. (Eestimaa)

^{En}
Tuhanded külad, tuhanded talud

^{Am} Laiali Eestimaal ^{En}

^{By} Sündinud nendes kadunud põlvned

^{By} Vana-vanemad.

2x // Refr: ^{Am} Oo sinimaa, ^{En} oo Eestimaa ^{En}
^{By} Kuni m küla veel elab, ^{By} elad mina ka. ^{En}

Külverid vilja, lõikandid vilja

Vana-vanemad

Tähis taevast lugenid ilma

Laite saatust ka

Refr. ...

Lapsed mündisid, riiguid neuteks

Võrdusid külast ja maast

Rebides puruks põlvned juured

Kodust lahkusid nad.

Refr. ...

Rändandid riigi, kaudnid kingi

Pastelide aremel nad

Õnneid õnne avaki silmi

Õnn jäi neil leidmata

Refr. ...

Sõnad: Toivo Tasa

Toivo Tasa

Mihkel Zilmer

Viis: Mihkel Zilmer

Foto: Veiko Tokman

Toivo Tasa ja Kaarel Zilmer, 1973

August-september 1971 a.